

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПОТРЕБИ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДО ШАХТАРСЬКИХ ГРОМАД

Справедлива трансформація
Львівсько-Волинського вугільного басейну

Передумови та потреби для залучення інвестицій до шахтарських громад: Справедлива трансформація Львівсько-Волинського вугільного басейну

Даний документ був підготовлений в межах проєкту «Нова енергія - сприяння діалогу для сталого розвитку українських вугільних регіонів», який реалізується партнерськими організаціями Germanwatch, Центром екологічних ініціатив «Екодія», Луганським обласним правозахисним центром «Альтернатива» за підтримки Федерального міністерства економіки та захисту клімату Німеччини у співпраці з Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Цей документ не обов'язково відображає погляди уряду Німеччини. Відповідальність за зміст документу несуть виключно автори дослідження.

Дослідження проведено на замовлення Центру екологічних ініціатив «Екодія» громадською організацією «Знизу-вгору».

Автори дослідження:

- **Геєць Валерій Михайлович**, доктор економічних наук, професор, академік НАН України
- **Снігова Олена Юріївна**, доктор економічних наук, ст. науковий співробітник; Никифрук Олена Ігорівна, доктор економічних наук, ст. науковий співробітник;
- **Гук Лариса Павлівна**, кандидат економічних наук.

Рецензування:

- **Ольга Красовська**, членкиня Правління ГО «Українська асоціація оцінювання», експертка з питань регіонального розвитку та політики розвитку МСП.

Загальна редакція:

- **Костянтин Криницький**, керівник відділу енергетики ГО «Екодія»
- **Анастасія Бушовська**, фахівчиня з енергетичної політики ГО «Екодія»

Цей текст дозволено копіювати з некомерційною метою без спеціального дозволу ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія», однак посилання на джерело інформації є обов'язковим.

© ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія»

Зміст

Вступ	4
Структура економіки шахтарських громад Львівської та Волинської областей	6
Інвестиційні передумови реалізації механізму справедливої трансформації.....	48
Виявлення існуючих ланцюгів постачання та їх елементів/кластерів, які можуть бути частиною локального виробництва елементів обладнання ВЕ ...	68
Виклики та потреби залучення інвестицій у розвиток локального виробництва елементів обладнання ВЕ	79
Профілі декарбонізації громад для реалізації механізму справедливої трансформації.....	89
Сценарії залучення інвестицій до шахтарських громад для створення/покращення локальних елементів ланцюгів постачання на території шахтарських громад	103
Висновки та рекомендації.....	110
Додаток 1. Методологія дослідження	114
Додаток 2. План проведення експертних інтерв'ю	116

Вступ

Загальною метою дослідження є визначення інвестиційних можливостей, що сприятимуть справедливій трансформації шахтарських громад та енергетичному переходу України загалом, а також розробка рекомендацій для національного, регіонального та місцевого рівнів влади щодо шляхів диверсифікації та декарбонізації економіки шахтарських громад.

Дослідження проводилося в громадах Львівської (Шептицька, Белзька, Великомоствська) та Волинської (Нововолинська, Поромівська та Литовезька) областей з метою визначення їх потенціалу щодо сприяння справедливій трансформації та розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій, подальшій кластеризації економіки та появі нових ланцюгів постачання обладнання для відновлюваної енергетики.

На наш погляд, справедлива трансформація громад має здійснюватися за декількома етапами:

- **інституційна підготовка**, під час реалізації якого в громадах має бути здійснено інституційне забезпечення та супровід потенційних інвесторів (формування стратегічних документів, інвестиційних паспортів, дорожніх карт тощо), формування позитивного інвестиційного іміджу громади;
- **економічна підготовка**, реалізація якого передбачає використання наявних передумов задля забезпечення економічної диверсифікації за використання інструментів підвищення економічної спроможності в громаді, створення сприятливого підприємницького середовища, функціонування малого та середнього бізнесу.
- період **залучення інвесторів**. В цей період мають з'являтися нові економічні суб'єкти господарювання, що за своїми фінансовими показниками замінюватимуть податкові надходження від вугільних підприємств. Потенційно одним із таких інструментів може стати створення на території громади індустріальних парків, що дозволить диверсифікувати економічну діяльність, надасть економіці громади ознак інноваційності. У діяльності нових суб'єктів господарювання та навколо них створюються нові робочі місця та сервіси, закладаючи тим самим підґрунтя для появи нових кластерів. У цей період мають знижуватися обсяги використання вугілля в системі тепло забезпечення;
- повна **декарбонізація економіки громади** – стабільне зниження вуглецевої енергоемності економіки громад. Цей період передбачає зниження залежності від викопного палива у місцевих громадах та закріплення тенденції переходу на відновлювані джерела енергії та розвиток.

В Україні двома традиційними вугледобувними регіонами є Львівсько-Волинський буровугільний басейн, який розташований на території Львівської та Волинської областей та Донецький вугільний басейн, в межах якого на території Дніпропетровської, Донецької, Луганської областей видобувається кам'яне вугілля, та який в більшій мірі наразі знаходиться під окупацією (94% Луганської області; приблизно 50% Донецької області) та одночасно є територією ведення військових дій з 2014 року.

Очевидно, що повномасштабне вторгнення змістило акценти в державній політиці та регулюванні загалом на проблеми антикризового управління, при чому проблеми вугільних регіонів дещо змістилися на другий план. Проте, загалом можна підсумувати, що існують наступні прогалини у державній політиці трансформації вугільних регіонів, які гостро відчуються на місцях, безпосередньо у вугільних громадах Львівсько-Волинського басейну та впливатимуть на процес зацікавленості, сприяння, адвокації та впровадження засад справедливої трансформації безпосередньо в громадах:

- довгострокова невизначеність державної політики розвитку/трансформації вугільної галузі та вугільних громад;
- недоліки державного регулювання процесів справедливої трансформації, наявність невинновданого податкового тиску на інвесторів;
- відсутність проєктного бачення розвитку вугільного підприємства після ліквідації в оновлених виробничих ланцюгах;
- невизначеність строків реструктуризації вугільної галузі та ліквідації вугільних підприємств на державному рівні;
- відсутність механізмів наступності у державній політиці при справедливій трансформації вугільних регіонів;
- відсутність досвіду в органах місцевої влади монопрофільних громад диверсифікації економіки громад.

Структура економіки шахтарських громад Львівської та Волинської областей

Територіальні громади в Україні є відносно самостійними гравцями на ринку, вони конкурують за інвестиції, бізнес, який може функціонувати на їх територіях. Інвестиційна привабливість громади напряму корелює з рівнем її соціально-економічного розвитку, що вимагає ефективного врахування факторів місцевих конкурентних переваг. З допомогою інтелектуальних, людських, інституційних, інфраструктурних, енергетичних, фізичних та природних ресурсів місцевості громади намагаються будувати власну зростаючу і «самоокупну» економічну систему. Це спільна робота органів місцевого самоврядування, громадськості, місцевого бізнесу, що мають за мету забезпечення сталості соціально-економічного розвитку та покращення якості життя населення громади.

Вугільні громади, які знаходилися в полі зору дослідження, розташовані у Львівсько-Волинському вугільному басейні. На території Львівсько-Волинського басейну зосереджено значно менші обсяги запасів кам'яного вугілля в Україні порівняно із Донецьким – 1 112,53 млн т або 2,7% загального обсягу балансових запасів¹. Станом на 01.01.2021 у Львівсько-Волинському басейні розроблялися і були підготовлені до освоєння 803,0 млн. т. балансових запасів вугілля. У Львівській області наявно майже 700 млн т кам'яного вугілля або 70–90 % усіх запасів басейну. Вугільні поклади Волинської області залягають у південно-західній частині області у Нововолинському родовищі. Вугільну галузь можна було довгий час називати стратегічною як для Львівщини, так і для Волині². Так, на території Львівської області працює 7 шахт, 6 з них у складі ДП «Львіввугілля» та окремо – ПАТ «Шахта «Надія», на території Волинської області – 2 шахти. Промислові запаси вугілля Львівщини на початок 2019 року складали понад 88 млн. тонн³. За звітними даними останнього року до повномасштабної війни в

¹ Звіт ІПВГ України за 2020 р. Ініціатива щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях. https://eiti.org/sites/default/files/attachments/ukr_2020_ukraine_eiti_report.pdf

² У 2019 році, за підсумками розгляду попередніх звітних періодів державні аудитори нарахували в Україні 148 вугільних шахт усіх форм власності, з яких 95 перебувають на тимчасово окупованих територіях. При цьому, до сфери управління Міненерговугілля належать 102 шахти (у т.ч. 67 на тимчасово окупованих територіях); з 35 державних шахт (у складі 11 підприємств), що залишилися на підконтрольній території та не передані на ліквідацію ДП «ОК «Укрвуглереструктуризація», тільки 32 вели вуглевидобуток (15 — у Донецькій, 8 — у Луганській, 7 — у Львівській, 2 — у Волинській областях) та діяльність лише 2 вугледобувних підприємств — ПАТ «Шахта «Надія» та ДП ВК «Краснолиманська» (по 1 шахті) — приносила прибуток. Крім того, 3 державних копальні не вели вуглевидобуток та готувалися до закриття («ім. Коротченка», «Зарічна», «Нововолинська № 1»), а ще 15 — були об'єктами виконання робіт ДП «ОК «Укрвуглереструктуризація». До 17 технічних одиниць на підконтрольній території, ліквідацію 3 з яких вдалося завершити у 2015 році та ще 2 — у 2018 році, додалися шахти «Нововолинська № 5» та «Візейська».

³ Торік на Львівщині зріс видобуток вугілля – <https://old.loda.gov.ua/news?id=43253>

Україні (2021 р.), на шахтах Волинської області видобуток рядового вугілля становив 24,4 тис. тонн, що склало лише 22,57% планових показників, у Львівській області показники виконання плану були значно кращими – 95,7 відсотків⁴.

Наша увага в дослідженні сфокусована на шахтарських громадах Нововолинського та Червоноградського родовищ Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну. Ці громади постали як перед викликами щодо взятих зобов'язань державою у реорганізації вугільних підприємств, так і перед викликами, які пов'язані із повномасштабною війною, розв'язаною росією з Україною, і саме це вимагає зосередження зусиль самих громад у сфері економічного розвитку, забезпечення їх конкурентоспроможності, сталого розвитку кожної громади, залучення інвестицій у виробництво елементів відновлюваної енергетики, запровадження енергоощадливої поведінки та пошук шляхів справедливої трансформації.

У дослідженні здійснено деталізований аналіз соціально-економічного стану вугільних громад Нововолинського (Нововолинська міська ТГ, Литовезька та Поромівська сільські громади) та Червоноградського (Шептицька міська ТГ, Белзька міська ТГ, Великомоштівська міська ТГ) родовищ Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну. Порівняльна характеристика основних показників вищезначених громад наведена у табл. 1.

Таблиця 1.

Основні соціально-економічні показники шахтарських громад Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну за даними 2022 р.

Область, громада	Львівська область			Волинська область		
	Шептицька	Белзька	Велико-моштівська	Ново-волинська	Литовезька	Поромівська
Показники						
Територія, км ²	228,1	464,5	314,5	75,3	122,2	110,1
Населення, тис. осіб	88,2	14,5	15,9	57,9	4,1	5,7
Чисельність штатних працівників, тис. осіб	16,1	1,797	1,375	-	2,1	3,1
Кількість юридичних осіб переробної промисловості, од	104	1	13	39	-	3
Кількість юридичних осіб (А) сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – 2023	27	32	24	0	8	17

⁴ Портал даних видобувної галузі України. Режим доступу: <https://eiti.gov.ua/resursi-rozvidka-ta-vidobuvannya/kamyane-vugillya-2022/>

Власні доходи громад, без урахування міжбюджетних, на одного мешканця громади, грн/особу	8568,3	5056,2	7695,98	2507,9	3647,6	7384,03
--	--------	--------	---------	--------	--------	---------

Джерело: складено авторами за даними сайтів громад та сайтом Статистична інформація по громадам Львівської області – <https://stat.loda.gov.ua/profile/kilkist-silskogo-naselennya/belzka-miska-gromada/>

Усі відібрані для дослідження громади увійшли до новоствореної наприкінці 2023 року Асоціації вугільних громад, основною метою формування якої є сприяння справедливій трансформації монопрофільних територіальних громад, що залежать від вугледобування та теплової генерації; представництво інтересів громад у процесах справедливої трансформації, енергетичного переходу, відновлення територій від наслідків війни; сприяння місцевому та регіональному розвитку. Асоціація має допомогти вугільним громадам обмінюватися досвідом щодо планування справедливої трансформації, та співпрацювати між собою, з представниками державної влади та іноземними фінансовими інституціями⁵.

⁵ Створення Асоціації вугільних громад України – <https://ecoaction.org.ua/stvorennia-asotsiatsi-vuh-hromad.html>

Вугільні громади Львівської області

Як видно з наведених даних, шахтарські територіальні громади Львівської області займають більшу територію та зосереджують більший людський та виробничий потенціал порівняно з обраними громадами Волинської області. Три відібрані для дослідження вугільні громади Львівської області входять до складу Шептицького району, утвореного у 2020 року в рамках адміністративно-територіальної реформи, до складу якого входять п'ять міських та дві селищні територіальні громади.

Базовим завданням Шептицького району з часів його заснування в середині минулого століття (а наявність покладів кам'яного вугілля на теренах Західної України вчені довели ще у 1912 році) було стати «Західноукраїнським Донбасом» – центром вугледобувної промисловості. Вугільна промисловість на довгі роки визначила економічний профіль території, а підприємства вуглевидобутку – вугільні шахти – були основним місцем праці переважної частини працездатного населення як самого міста, так і навколишніх сіл і містечок в радіусі понад 30 км. Промислова спрямованість державної політики радянських часів, формування престижності шахтарської праці, значно вищі рівні заробітної плати шахтарів, достатньо розвинена соціально-культурна та житлово-комунальна інфраструктура, це все є історичними факторами розвиненості Шептицької міської громади. В роки незалежності шахти Львівсько-Волинського вугільного басейну ставали нерентабельними внаслідок вичерпування запасів пластів та зростання собівартості видобутку, зменшення державного фінансування галузі, застосування інструменту ринкового ціноутворення на вугілля. У галузі відразу відзначився спад видобутку та скорочення робочих місць, і ця тенденція зберігається й досі.

Вугільні громади Львівської області мають вигідне географічне розташування неподалік від кордону ЄС, 4-го паневропейського транспортного коридору та автошляху E372, характеризуються розвинутою транспортною інфраструктурою (автошляхи та залізниця). Розглянуті вугільні громади розташовані у безпосередній близькості до лісових угідь, що сприяє розвитку деревообробної та меблевої промисловості. Незважаючи на це, кожна з громад має особливості соціально-економічного розвитку.

Шептицька міська територіальна громада

Шептицька міська територіальна громада (Шептицька ТГ) утворена 25 жовтня 2020 року з адміністративним центром в місті районного значення Львівської області – Шептицький, в неї входять 2 міста (Шептицький і Соснівка), одне смт Гірник та 11 сіл.

Серед основних ресурсів, якими володіє громада, слід виокремити:

- корисні копалини державного значення – кам'яне вугілля;
- річки Західний Буг, Рата, Солокія, Болотня та водозабори ;
- ліси Львівського державного лісгосподарського об'єднання.

Демографічна ситуація в громаді має тривалу тенденцію на користь зменшення чисельності постійного населення, причиною якої є природне та міграційне скорочення, особливо враховуючи тенденцію до звуження сфери працеприкладання у традиційній вугільній галузі та близькості європейських кордонів.

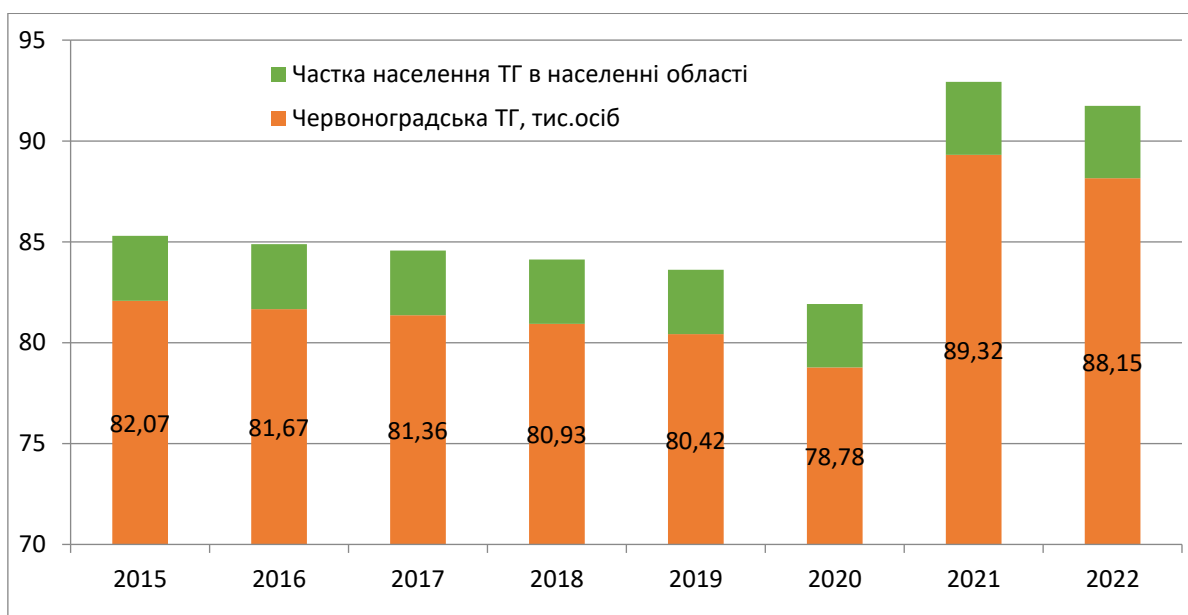

Рис. 1. Динаміка чисельності постійного населення Шептицької міської територіальної громади та частки в структурі населення Львівської області

Джерело: статистичні дані наведені в матеріалах до Стратегії розвитку Червоноградської територіальної громади <https://www.chg.gov.ua/Strategiia-rozvytku-gromady> та сайту Львівщина люди дії <https://stat.loda.gov.ua/stat/dynamics/kilkist-postijnoqo-naselennya/>

Частка населення громади в структурі населення області залишається стабільно невисокою і складає від 3,1% в 2020 р. до 3,6% у 2022р. Таке, хоч і невисоке, але

зростання, пов'язано насамперед із розміщенням на території громади внутрішньо переміщених осіб (ВПО) внаслідок початку повномасштабної війни. Як зазначається у стратегічних документах громади⁶, одним із ризиків на середньострокову перспективу (від 3 до 5 років), залишається зменшення чисельності населення, що в подальшому впливатиме на кількість платників податків, посилення навантаження на соціальні фонди та місцевий бюджет. Це потребує вирішення питання легалізації зайнятості, зростання рівня оплати праці та розвитку соціальної інфраструктури та забезпечення інклюзивності громади.

Наразі, промисловість громади представлено 10 галузями в яких здійснюють діяльність 29 промислових підприємств різних форм власності, з яких:

- 6 підприємств добувної промисловості;
- 19 підприємств переробної промисловості;
- 2 підприємства з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря;
- 2 підприємства з водопостачання; каналізація, поводження з відходами.

Вугільні підприємства Шептицької міської ТГ залишаються основною сферою прикладання праці, про що наведена статистична інформація в проєкті Стратегії розвитку Шептицької територіальної громади до 2027 року⁷. Саме на вугледобувних підприємствах громади сумарно працюють близько 6200 осіб.

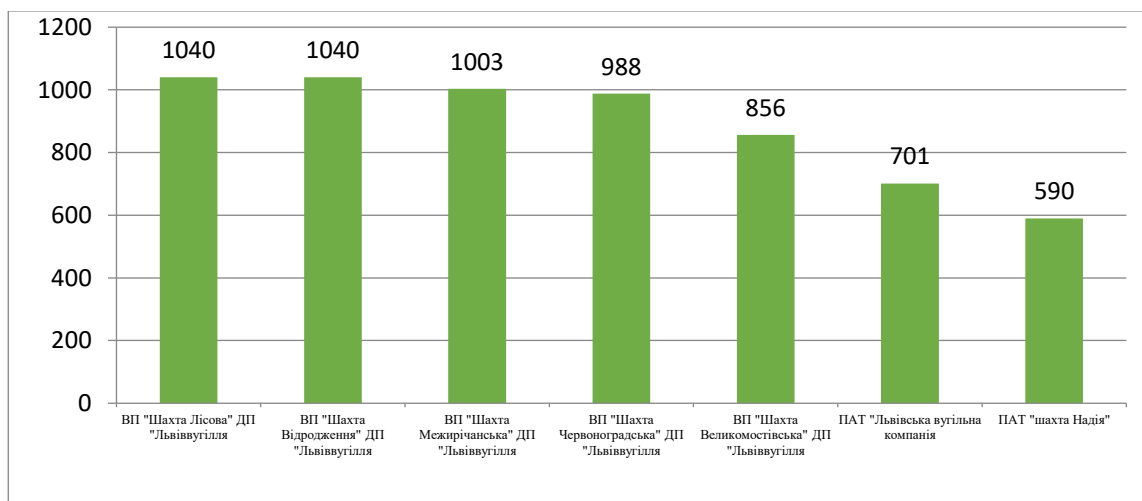

Рис. 2. Найбільші роботодавці вугільні підприємства Шептицької ТГ Львівської області у 2020 р.

Джерело: складено за даними проєкту Стратегії Червоноградської ТГ.

⁶ Проєкт Стратегії розвитку Червоноградської територіальної громади

⁷ Проєкт Стратегії розвитку Червоноградської територіальної громади до 2027 року

Як зазначено в Концепції індустріального парку «Червоноград»⁸, враховуючи перспективне скорочення обсягів продукції вугледобувних підприємств, економіка громади потребує диверсифікації нарощення промислового виробництва у високотехнологічних галузях, в іншому варіанті громаду чекає економічний і соціальний занепад. Структура реалізованої промислової продукції у відпускних цінах підприємств громади обсяг якої у 2021 році становив 3,1 млрд. грн, була представлена на 59,4% – продукцією переробної промисловості, 34,0% – добувної промисловості; 4,4% – послугами з постачання електроенергії, газу пари та кондиційованого повітря, 2,2% – водопостачання⁹. Питома вага промислової продукції, що реалізувалася підприємствами Шептицького до 2022 р., у загальному обсязі по Львівській області стабільно не перевищувала 1,6%.

Згідно зі статистичними даними, що наведено в Соціально-економічній довідці Шептицької територіальної громади станом на 01.01.2024 р¹⁰. виробничий потенціал найбільших платників податків громади розподілено наступним чином (рис.3).

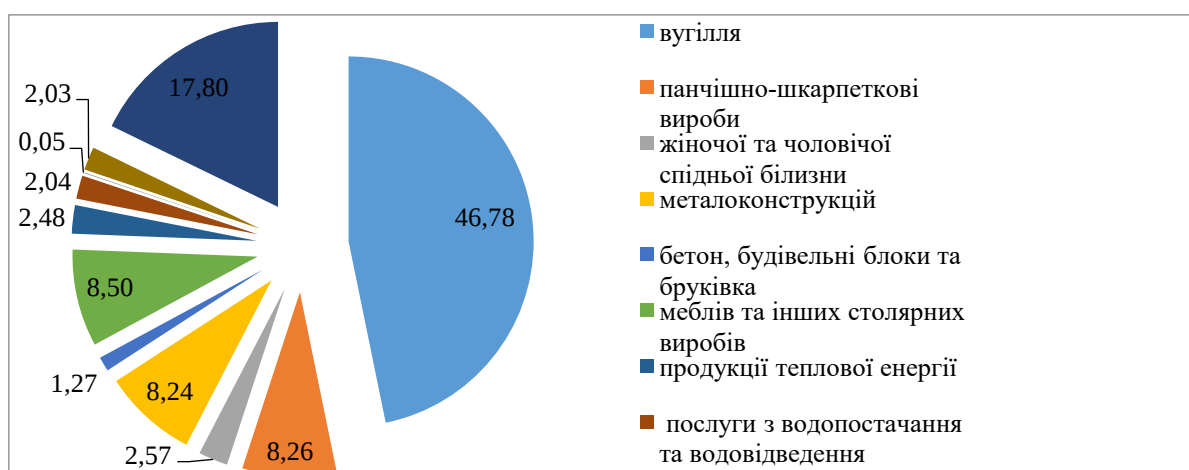

Рис. 3. Структура розподілу обсягу реалізованої продукції за відпускними цінами за найбільшими платниками податку Шептицької ТГ у 2023 р.

Джерело: складено за даними Соціально-економічна довідка Червоноградської МТГ станом на 01.01.2024 р. – <https://www.chg.gov.ua/Sotsialno-ekonomichna-dovidka/st-5135>

⁸ Про створення індустріального парку Червоноград – <https://www.chg.gov.ua/Rishennia-sesii/st-3132>

⁹ Соціально-економічна довідка Червоноградської територіальної громади станом на 01.01.2022р.– <https://www.chg.gov.ua/Sotsialno-ekonomichna-dovidka/CHG-19>

¹⁰ Соціально-економічна довідка Червоноградської МТГ станом на 01.01.2024 р. – <https://www.chg.gov.ua/Sotsialno-ekonomichna-dovidka/st-5135>

Майже половину реалізованої продукції громади за 2022 р. створено підприємствами вугледобування, також має місце вагомий внесок підприємств з виробництва будівельної продукції – 17,8%, меблевої та деревообробної галузі – 8,5%. Важливою складовою виробничого потенціалу громади залишаються підприємства легкої промисловості (виробництво панчішно-шкарпеткових виробів та спідньої білизни), діяльність яких була експортоорієнтованою у довоєнний час. Одне з найбільших підприємств легкої промисловості міста – «Калина» працює на давальницькій сировині, ринками збуту є країни Західної Європи: Німеччина, Італія, Франція. Також серед відомих підприємств цієї сфери слід відзначити підприємство «Дюна-вест», діяльність якого також спрямована на виготовлення панчішно-шкарпеткових виробів.

Третинний сектор економіки представлено, насамперед, підприємствами торгівлі (більше 600 об'єктів торгівлі на території громади) та 139 закладами громадського харчування. Малий і середній бізнес у громаді займає переважно сферу послуг і торгівлі, що призводить до залежності від купівельної спроможності місцевого населення. Виробнича сфера потребує сприяння в її розвитку, що є однією з операційних цілей в Стратегії розвитку громади. Малим підприємствам громади гостро не вистачає як власних коштів, так і позикових. Саме ці проблеми обумовлюють залучення державної підтримки МСБ в рамках Програми «Справедлива трансформація вугільних регіонів».

Динаміка загальної зайнятості як у громаді, так і в області, загалом негативна. По області за період 2013 - 2020 рр. скорочення склало майже 46,0 тис. осіб, Шептицька міська громада втратила 5 тис. зайнятих за цей же період, що склало майже третину всього зайнятого населення.

Необхідно зазначити, що, враховуючи структуру економіки громади, аналіз структури зайнятості в ній показує ознаки неоптимальності та неефективності та, на нашу думку, не відповідає ані вимогам постіндустріального, ані сталого розвитку. В результаті реалізації прийнятих урядових рішень щодо закриття шахт «Великомостівська» (Наказ № 288 від 22.08.2022 "Про заходи з підготовки до ліквідації ВП «Шахта «Великомостівська» ДП «Львіввугілля») та ПрАТ «Надія» (2024-2025 роки) очікується вивільнення значної кількості осіб та, відповідно, з одного боку формування професійного потенціалу регіону, з іншого – появу нових викликів щодо забезпечення професійної перепідготовки колишніх шахтарів, проведення тренінгів та навчання щодо розвитку підприємницького потенціалу.

Водночас, експерти наголошують, що вікова структура працюючих на підприємствах вуглевидобутку не на користь їх перенавчання, і саме це вимагає застосування виважених індивідуальних підходів.

Враховуючи поступову відмову від видобутку вугілля, необхідність диверсифікації місцевої економіки шляхом розвитку переробної промисловості із використанням логістичного потенціалу громади, виникла потреба у створенні

індустріального парку «Червоноград», який як очікується, має стати інвестиційним магнітом і забезпечити диверсифікацію місцевої економіки та фінансові надходження до бюджету. Очікується, що індустріальний парк дозволить створити від 1000 до 2500 нових робочих місць.

Концепція індустріального парку¹¹ передбачає створення та забезпечення функціонування підприємств харчової промисловості, деревообробки, меблевої промисловості, виробництва машин та устаткування, автотранспортних засобів, лабораторій щодо оцінки та сертифікації якості продукції. З метою виконання зазначеної Концепції в межах процесу трансформації Шептицького вугільного мікрорегіону було підписано відповідну Угоду між Львівською ОВА та Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ), яка передбачає будівництво інженерно-транспортної інфраструктури індустріального парку «Червоноград». Угода з розробки проекту будівництва інженерно-транспортної інфраструктури індустріального парку «Червоноград», який знаходиться в районі присілка Дженджерівка села Сілець, Шептицька громади, передбачає співфінансування Львівської обласної державної адміністрації у розмірі 1,5 млн грн та GIZ Ukraine понад 11 млн гривень.

У перспективі розглядають також підведення від польського кордону до парку колії євростандарту, аби підвищити його конкурентоспроможність та покращити логістичні зв'язки. На думку міського голови Шептицького Андрія Залівського, на території парку доцільно розмістити фабрики з виробництва сонячних панелей та завод з випуску теплових насосів, а також – виробництва супутніх товарів для обслуговування вітрової енергетики (вже є домовленості з двома компаніями щодо будівництва ВЕС на території громади). Також на території однієї з шахт планується створення заводу з переробки твердих побутових відходів, оскільки є проект, і можливо виготовлення біогазу¹².

Шептицький район традиційно залишається центром підготовки кваліфікованих робітників. Так, на території громади розташована мережа закладів професійно-технічної освіти, що забезпечують навчання 2000 учнів та формують кадровий потенціал підприємств регіональної економіки. Освітній простір представляють: Шептицький гірничо-економічний коледж, вище професійне училище №11, Шептицький професійний гірничо-будівельний ліцей, Сокальський професійний ліцей, Угнівський аграрно-будівельний ліцей. Останні роки суттєво зростає попит на отримання гірничих професій, що пояснюється занепадом самої галузі, істотним зменшенням заробітної плати гірників, зростанням заборгованості по виплаті заробітних плат в галузі та очікуванням реорганізації вугільних підприємств. Все це не сприяє вибору професії у вугільній промисловості. Всі розуміють, що шахти

¹¹ У Червонограді створять індустріальний парк площею 90 гектарів – <https://loda.gov.ua/news/73250>

¹² Плани про індустріальний парк перенесли на наступний рік – <https://echo80100.info/news/22487/>

закриватимуться, отримувати кваліфікацію у вугільно-добувній галузі безперспективно, потрібно шукати роботу в інших місцях.

Враховуючи звуження попиту на підготовку підземних робітників, в частині виконання проєкту "Підтримка структурних змін у вугільних регіонах України", що реалізується GIZ України, у Шептицькому гірничо-будівельному ліцеї відкрито новий напрям підготовки робітників – *"Електромонтер з ремонту та обслуговування сонячних електроустановок"*, випускники якого можуть легше адаптуватися до нових праці викликів сталого розвитку, що спрямовані на розширення використання зелених технологій та відновлюваної енергетики. Але організація підготовки лише за однією професією в цьому напрямку є лише першим кроком. На початку 2024 року, відкрито майстерню відновлюваної енергетики, на обладнання якої витрачено 5,9 млн. грн.. — з них 4,5 млн. з обласного бюджету, ще 1,4 млн. грн. з місцевого¹³.

Формування стійких професійних компетенцій в цьому напрямі, організація системи перепідготовки та освіти дорослих потребує відкриття навчально-практичного центру *«Альтернативна енергетика»*, що заплановано в найближчому майбутньому (у 2023 р. подано на конкурс МОН документи на відкриття) коштом обласного бюджету та німецької організації GIZ, що дозволить сформувати кадровий потенціал, здатний розробляти та впроваджувати нові технології в області зеленої енергетики. Їхні знання допомагають розвивати відновлювані джерела енергії та підвищувати ефективність енергетичних систем¹⁴.

Майбутній центр матиме чотири зони: майстерню, навчальну лабораторію, відпочинкову зону та методичний кабінет й займатиме площу 360 квадратних метрів. У центрі буде все необхідне обладнання для практичного навчання, в тому числі 30 ноутбуків, обладнання необхідне для отримання професійних компетенцій майбутніми робітниками. Водночас, на базі ВПУ-11 м. Шептицький у 2023 р. отримано ліцензію на підготовку робітників за професією «Оператор дистанційно-керованих апаратів» та створено навчально-практичний центр «Оператор дронів» за кошти обласного бюджету, бюджету міста та зі спецфонду закладу¹⁵.

Освіта відіграє ключову роль у переході від вугільної промисловості до зеленої енергетики. В Україні спостерігається дефіцит фахівців з технічних напрямків, попит на них росте набагато швидше, ніж на інші спеціальності. Саме тому, у відповідь на

¹³ У Червоноградському ліцеї створили майстерню відновлюваної енергетики – <https://lviv.media/lvivshchyna/85164-u-chervonogradskomu-liceyi-stvorili-majsternyu-vidnovlyuvalnoyi-energetiki/>

¹⁴ Проект №2 - Створення лабораторії сучасної кулінарії на базі Червоноградського гірничо - будівельного ліцею – <https://www.chg.gov.ua/spravedlyva-transformatsiia/st-4524>

¹⁵ На Львівщину завітав міністр освіти і науки України Оксен Лісовий – <https://loda.gov.ua/news/92484>

виклики часу, STEM-освіта мусить вийти на перший план¹⁶. Це спонукало, місцеву владу громади розробити проєкт облаштування STEM-лабораторії в Шептицькому ліцеї. Це простір спеціально призначений для проведення експериментів, вивчення науки та розвитку навичок в області технологій та інженерії. Основним завданням STEM-лабораторії є сприяння активному навчанню через залучення учнів до практичних проєктів та експериментів, що допомагає закріпити теоретичні знання.

Близькість кордонів, наявність вільних складських приміщень, виробничих об'єктів, які можна використати під оренду виробничих приміщень, віддаленість від території бойових дій та відносна безпечність – все це робить територію громади привабливою для розміщення релокованого бізнесу. Так, на початку повномасштабного вторгнення, на території громади було переміщено 13 підприємств, наразі 10, на яких працевлаштовано 84 особи, здійснює постійну виробничу діяльність.

В рамках програми релокації підприємств Міністерства економіки України¹⁷ з постраждалих від війни областей підприємцям надають консультаційний супровід з питань: пошуку приміщень для переведення працівників та виробничих потужностей із зони бойових дій, створення безпечних та здорових умов праці, надання адміністративних послуг, надання допомоги в укомплектуванні підприємств персоналом, професійне навчання безробітних на замовлення роботодавців під конкретні робочі місця з можливістю навчання на виробництві, консультування щодо фінансової підтримки бізнесу відповідно до чинних активних програм. Серед релокованого бізнесу присутнє ТОВ «Чернігівський текстиль», яке займається пошиттям спецодягу, що в умовах війни розширило асортимент виробництва одягом для військових, зокрема, розвантажувальними жилетами та термобілизною. Також програмою релокації бізнесу скористалося ТзОВ "АГК Україна", яке має намір відновити свою діяльність у Шептицькому на території колишнього хлібозаводу. Компанія впродовж 20 років активно працювала в місті Рубіжне на Луганщині. Сфера діяльності – виробництво первинного фармпакування (виготовлення пластикового пакування для лікарських засобів). За словами міського голови м. Шептицький, наразі це підприємство відновлює виробництво, налагоджує лінії постачання, створює умови відновлюваної енергетики, виробництва сонячних панелей¹⁸.

¹⁶ STEM - лабораторія в Червоноградському ліцеї – один з проєктів Плану справедливої трансформації – <https://www.chg.gov.ua/novyny/st-4104>

¹⁷ Програма релокації підприємств – <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>

¹⁸ СПЕЦПРОЄКТ. Мер Червонограда: Найефективніший спосіб комунікації з ВПО – це бажання допомагати людям – <https://interfax.com.ua/news/interview/926691.html>

На початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у Шептицькій громаді проживало майже 400 переселенців, які приїхали після подій 2014 року. А вже під час військових дій в Шептицькому проживало 11 тисяч ВПО. На сьогодні в громаді проживає близько 7 800 ВПО у чотирьох прихистках: три прихистки є у Соснівці, один - в Шептицькому в гуртожитку гірничо-економічного коледжу. У Соснівці найбільший прихисток розміщений в будинку дитячо-юнацької творчості, приватний прихисток від організації «Еко милосердя», також є прихисток для неповносправних осіб, який розташований у приміщенні Соснівської лікарні.

Узагальнюючи все вище перелічене, слід зазначити, що у процесі реорганізації вугільної галузі на засадах справедливої трансформації конкурентними перевагами громади є: вигідне географічне розташування, близькість до міжнародних кордонів, наявність вільних земельних ділянок, компактних промислових зон, цікавих для інвестора та незадіяний туристичний потенціал. Особливо слід відзначити сильні сторони у нагромадженні людського капіталу, задля формування новітніх компетенцій якого використовуються всі можливі інструменти та механізми. Основні напрямки та переваги у декарбонізації громади наведено у профілі декарбонізації Шептицької ТГ.

Белзька міська територіальна громада

Белзька міська територіальна громада утворена відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 718-р з адміністративним центром у м. Белз, до її складу входять 2 міста (Белз, Угнів) та 22 села: Промислова спеціалізація громади – вугледобувна, має значні запаси торфу і глини. В громаді розміщена найбільша кількість історичних пам'яток Шептицького району та єдиний у Львівській області Державний історико-культурний заповідник, що займає важливе місце в розвитку культурної спадщини регіону. Через територію громади проходить автомобільна дорога загального користування державного значення Т-14-04 Шептицький-Рава-Руська, що є привабливим для інвестора, формує можливості для створення індустріального парку, логістичного центру або інших інструментів залучення інвестицій та на активізації господарської та комерційної діяльності в м. Белз та громаді загалом.

Бюджетоутворюючим підприємством на території Белзької громади є діюче підприємство ДП «Львіввугілля» шахта «Степова» на території с. Глухів. ВП «Шахта «Степова» видобуває кам'яне вугілля, що належить до марки Г(Г2), яке використовується для потреб енергетики - реалізується як паливо для роботи теплоелектростанцій (Добровірівська ТЕС АТ «ДТЕК Західенерго», Бурштинська ТЕС, ДП «Калуська ТЕЦ», Трипільська ТЕС), на Центральну збагачувальну фабрику «Червоноградська», для потреб побутових споживачів. Промислові запаси вугілля станом на 01.01.2021 року становлять 38 742 тис. т. Вугілля залягає на глибині 315 до 535 м.

На території Белзької громади знаходяться значні земельні, водні та лісові ресурси, що використовуються для сільськогосподарської діяльності та можуть бути задіяні для розвитку рекреаційного бізнесу. Землі сільськогосподарського призначення займають більшу частину території громади, що дає громаді, в комплексі з раціональним використанням, потужний сільськогосподарський потенціал.

На території громади здійснюють господарську діяльність такі лісогосподарські підприємства: Сокальське дочірнє лісогосподарське підприємство "Галсільліс", ДП «Жовківське лісове господарство», ДП «Рава-Руське лісове господарство». В межах земель останнього, а саме Хлівчанського лісництва, виділено один об'єкт природно-заповідного фонду: ботанічний заказник загальнодержавного значення «Волицький» площею 150 га.

Наявність торфових ресурсів може мати або сільськогосподарське – як пасовища та сіножаті, або промислове використання – для промисловості, добрива у сільському господарстві, палива для побутових потреб, лікувального природного ресурсу.

Белзька громада є однією з найменш урбанізованих у Львівській області – табл. 2. Демографічна ситуація носить ознаки депопуляції, відбувається природне та міграційне скорочення населення. Поступово йде процес зниження народжуваності,

при цьому достатньо стабільною є кількість померлих. В сукупності ці фактори значною мірою впливають на процес «старіння» населення. Також слід особливо виділити деформацію структури населення внаслідок потужних міграційних потоків, зокрема виїзд значної кількості молодого працездатного населення, у т.ч. жінок фертильного віку, за кордон.

Таблиця 2.

Чисельність населення Белзької міської територіальної громади

Показник	2019	2020	2021	2022
Белзька громада, в т.ч.	14827	14664	14817	14466
Міське населення	3 229	3 181	2 989	3130
Сільське населення	11 598	11 483	11 828	11336

Джерело: сформовано на основі даних:

Стратегія розвитку громади на період до 2027 р. – <https://belzta.gov.ua/Pro-gromadu/stor-3>

Статистична інформація по громадам Львівської області – <https://stat.loda.gov.ua/profile/kilkist-silskogo-naselennya/belzka-miska-gromada/>

Демографічна ситуація в громаді майже не відрізняється від загальноукраїнських тенденцій. Депопуляція та процес старіння населення за рахунок природного та міграційного скорочення населення, зменшення фертильності, є причинами зменшення пропозиції робочої сили, яке відбувається навіть, незважаючи на збільшення чисельності населення за рахунок внутрішньо переміщених осіб на території громади (від початку ведення бойових дій зареєстровано як ВПО 839 особи, а на кінець 2023 р. таких осіб проживало 173).

Частка осіб працездатного віку (15-70 років) становить 76,8 % усього населення громади, кількість безробітних осіб 25,32% від загальної кількості населення. Штатна чисельність працівників суб'єктів господарювання Белзької громади у 2020 р. становила 1716 осіб, що складає лише 11,5% від чисельності населення та 15% від чисельності населення працездатного віку.

У структурі зайнятості – рис. 4. – серед видів діяльності переважають підприємства вуглевидобування, бюджетні підприємства (освітні заклади, заклади охорони здоров'я), підприємства оптової торгівлі та сільського господарства. Найбільшим роботодавцем на території громади є підприємство вуглевидобувної промисловості ВП «Шахта «Степова» ДП «Львіввугілля», де зайняті 1224 працівники. 39 працівників зайнято на приватному підприємстві «Гові», що займається розведенням свійської птиці. В Державному навчальному закладі «Угнівський аграрно-будівельний ліцей» працевлаштовано 77 осіб. Аграрний сектор є провідною галуззю економіки

Белзької громади і має значний потенціал для розвитку. Свою виробничу діяльність на території громади здійснюють 23 сільськогосподарських підприємства, в тому числі 15 фермерських господарств. Виробничий напрям сільськогосподарських підприємств – зернобуряковий, тваринництво. Основні культури, які вирощуються в громаді: пшениця, ячмінь, цукрові буряки, кукурудза, соняшник, соя, ріпак.

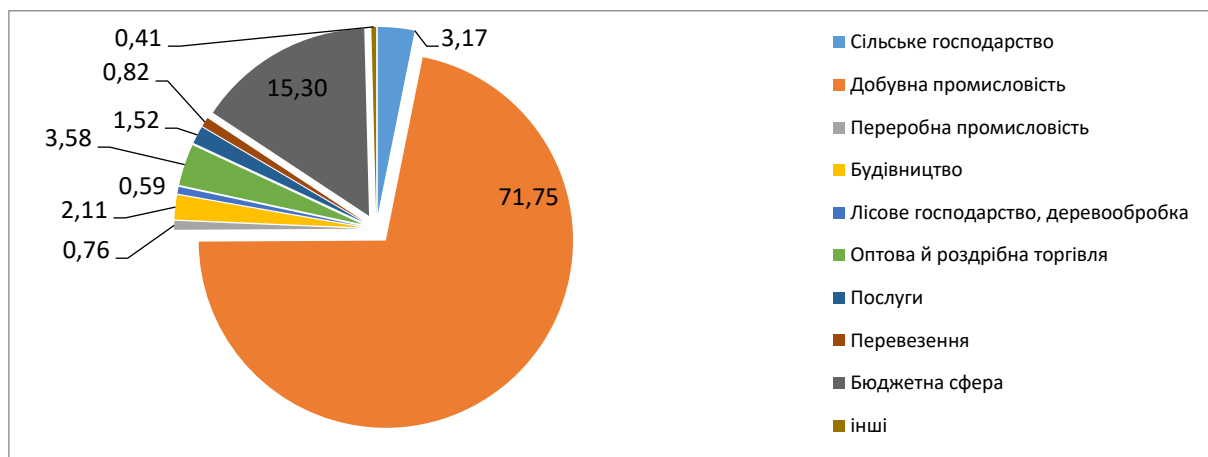

Рис. 4. Структура зайнятості за видами економічної діяльності у Белзькій міській громаді

Джерело: за даними профілю громади – <https://belztg.gov.ua/Pro-gromadu/stor-3>

Так як основу ресурсного забезпечення бюджету громади складає податок на доходи фізичних осіб, то такі показники, як рівень середньомісячної заробітної плати (фонд оплати) та чисельність працюючих, задіяних в економіці міста, відіграють важливу роль в формуванні дохідної складової міського бюджету. Даного податку за 2022 рік надійшло 53 328,45 тис. грн, що становить 114,80 відсотків до планових призначень при планових призначеннях 46 453,40 тис. грн. Серед бюджетоутворюючих підприємств громади за результатами діяльності 2022-2023 рр. виділяються:

- Відокремлений підрозділ "Шахта "Степова" ДП "Львіввугілля";
- Відділ освіти, культури, молоді та спорту Белзької МР;
- ДП "Львіввугілля";
- Військова частина А-2144;
- Комунальне некомерційне п-во "Сокальська районна лікарня" Сокальської МР;
- ПП "Західний Буг";
- Державний НЗ "Угнівський аграрно-будівельний ліцей";
- Виконавчий комітет Белзької МР;

- Філія організації "Міжнародна солідарність" в Україні.

Аналіз фактичного вкладу кожної із галузей в економіку громади показує, що лідером у наповненні місцевого бюджету виступає добувна промисловість (81,6% надходжень до бюджету в 2020 році), що представлена ВП «Шахта «Степова» ДП «Львіввугілля», на балансі якого знаходяться 7 вугільних пластів, що мають промислове значення. Переробна промисловість (частка у надходжень бюджету – 0,5%) у громаді представлена наступними видами економічної діяльності: оброблення деревини та виготовлення меблів, виробів з деревини здійснюють 12 фізичних осіб-підприємців, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (виготовлення цегли) ПП «Юна», ПП «Сокальський Райагробуд», які добувають м'яку глину в розташованих поруч кар'єрах у с. Перемисловичі. Однією з ознак зайнятості є її деформалізація, особливо в сільському, лісовому господарстві, деревообробці, торгівлі, послугах та будівництві. Поширення неформальної та тіньової зайнятості зумовлює недоотримання у бюджет громади значного обсягу податку з доходів фізичних осіб, становить загрозу соціальної незахищеності жителів громади, зокрема щодо майбутнього пенсійного забезпечення, та уповільнює розвиток усіх населених пунктів через відсутність фінансових ресурсів в бюджеті.

Як зазначено в стратегічних документах громади¹⁹, потенційною загрозою подальшого сталого розвитку громади є прояви її монопрофільності, тобто на сьогодні виникає потреба у впровадженні практичних дій, спрямованих на диверсифікацію економічної діяльності, залучення інвестицій у сільське господарство, переробну промисловість, а також розвиток торгівлі та сфери послуг. Одним з інструментів подолання монопрофільності, громадою визнано будівництво мультимодального терміналу з виробничо-перевантажувальним комплексом, що обумовило необхідність розробки детального плану території та проведення стратегічної екологічної оцінки²⁰. Будівництво терміналу, що є в планах пріоритетного розвитку громади на найближчу перспективу відкриває можливості для створення нових робочих місць та залучення інвестицій у громаду.

Також, за даними облдержадміністрації упродовж 2023-2026 років ЄС готовий інвестувати у будівництво п'яти нових пунктів пропуску на Львівщині 100 млн євро. Очікується облаштування на території громади міжнародного пункту пропуску Белз – Будинін, що має збільшити її інвестиційну привабливість, створити нові робочі місця та дозволить м. Белзу стати логістичним центром Шептицького району Львівської області.

Керівництво громади розуміє необхідність стимулювання розвитку малого бізнесу в громадах, що створює робочі місця та формує проактивну життєву поведінку

¹⁹ Стратегія розвитку громади на період до 2027 р. – <https://belztg.gov.ua/Pro-gromadu/stor-3>

²⁰ Прийнято рішення про затвердження детального плану території для будівництва мультимодального терміналу з виробничо-перевантажувальним комплексом на території Белзької міської ради, Червоноградського району Львівської області – <https://belztg.gov.ua/novyny/stor-1919>

мешканців громади. В Стратегії та програмах соціально-економічного розвитку громади зазначено, що активізація співпраці з підприємцями, налагодження зв'язків, допомога їх участі у програмах з мікрокредитування та ін. є важливими інструментами покращання підприємницького клімату.

Щодо пріоритетності енергоефективності та енергозбереження, то в програмних документах громади це визначено основним завданням на 2023-2024 рр²¹. Так, передбачено виконання заходів енергоефективності та зменшення споживання енергоресурсів бюджетними установами. Також передбачено реалізацію проєкту щодо впровадження на території громади проєктів з розвитку відновлюваної енергетики в с. Ванів, с. Діброва, с. Домашів, проведення заходів з термомодернізації, підтримка профільних видів розвитку біоекономіки (деревообробна та меблева промисловість, харчова промисловість, органічне сільське господарство, біотехнології), а також сприяння будівництву об'єктів з виробництва сонячної енергії та ВЕС.

Релокованого бізнесу в Белзькій громаді поки що не розміщено, але органи місцевого самоврядування досить активно проводять діяльність в напрямку його залучення. В Стратегії громади в частині реалізації проєкту «Створення пекарні «Белзькі паляниці» (хлібобулочні та кондитерські вироби) намічено просування брендингу «Белзькі паляниці» для пошуку релокованих підприємств, які будуть готові розпочати діяльність на території громади.

Стратегією громади розвиток туризму розглядається як потенційне джерело надходження коштів у громаду, розширення сфери зайнятості місцевого населення, покращення рівня обслуговування та удосконалення інфраструктури. У 2008-2009р були створені велотуристичні шляхи обласного значення № 494 Рава Руська – Угнів – Белз – Сокаль, які на даний час потребують відновлення. Белзький напрямок може стати туристичним магнітом з правильним менеджментом, лише необхідно зберегти існуючу тут відкриту природу та історичну спадщину, привнісши певну естетику в благоустрій.

Стратегічною метою адміністрації Белзької міської громади на середньострокову перспективу залишається підвищення рівня та якості життя жителів територіальної громади, створення сприятливих умов для її розвитку та створення умов щодо справедливої трансформації²². Саме це вимагатиме налагодження конструктивної співпраці з усіма органами влади, підприємствами, установами та організаціями громади усіх форм власності в частині стимулювання раціонального використання енергоресурсів, а також впровадження заходів з енергозбереження на

²¹ Програма економічного і соціального розвитку Белзької міської ради Львівської області на 2023-2024 роки. – <https://belztg.gov.ua/rishennia-sesiii/stor-1363>

²² Про бюджет Белзької міської територіальної громади на 2024 рік – <https://belztg.gov.ua/rishennia-sesiii/st-881>

комунальних підприємствах та установах, що фінансуються за рахунок коштів місцевого бюджету в умовах воєнного стану.

Великомостівська міська територіальна громада

Великомостівська міська об'єднана територіальна громада розташована в Сокальському районі Львівської області з адміністративним центром в м. Великі Мости, до її складу входять 1 місто і 16 сіл. Площа громади — 249,5 км², населення — 13 791 чол. Утворена 22 листопада 2017 року

Через місто проходять регіональна автодорога державного значення Р-15 Жовква — Ковель та дороги місцевого значення Великі Мости — Добровір — Кам'янка-Бузька та Великі Мости — Белз, по яких здійснюються транспортні зв'язки міста зі Львовом, Шептицьким, Сокалем, прилеглими селами та іншими населеними пунктами. Поблизу с. Куличків здійснюється видобуток природного газу, а в районі с. Пристань є не розроблені поклади кам'яного вугілля.

Великомостівська громада має значні передумови для розвитку туристичного та рекреаційного бізнесу, про що наголошується в Інвестиційному паспорті Великомоствської громади²³. Так в західній частині Великомоствської ТГ розташовано лісовий масив, що віднесений до об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, - державне заповідне урочище "Борове". На території Великомоствської громади в урочищі «Чорний ліс» цвіте шафран Гейфелів, який перебуває на межі зникнення та занесений до Червоної книги України. Громада має чудову природу, ліси, річки, які приваблюють туристів, зокрема байдарочників, для яких можна запропонувати мальовничі маршрути сплаву по р. Рата. На території громади знаходиться один з найкращих кінологічних навчальних центрів в Україні.

Задля розвитку туристичної сфери громади в Стратегії розвитку громади визначено конкретні напрями діяльності, такі як: очищення існуючих водойм з облаштуванням рекреаційно — відпочинкових зон; відновлення старих і створення нових туристичних маршрутів; формування каталогу туристичного продукту та ін.²⁴

Загальна чисельність населення громади складає 15,9 тис. осіб. У складі чисельності переважають жінки, їх частка складає 59,9 % мешканців громади. Віковий склад показує, що у працездатному віці перебувають 58% населення, а особи старшого віку займають майже чверть населення - рис. 5.

²³ Інвестиційний паспорт Великомоствської громади — <https://vmgromada.gov.ua/investicijnij-pasport-gromadi-17-30-09-15-10-2019/>

²⁴ Стратегія розвитку Великомоствської об'єднаної територіальної громади — https://rada.info/upload/users_files/04056316/9d724d582d665e3840d4ab001a5ac41c.pdf

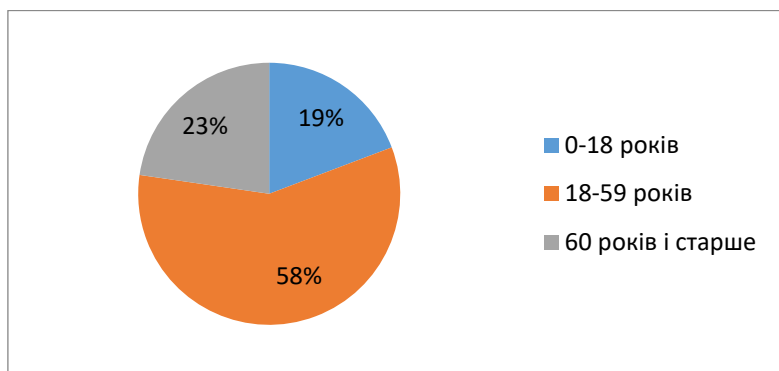

Рис. 5. Вікова структура чисельності населення Великомоствівської міської громади

Джерело: сформовано за даними Стратегії розвитку Великомоствівської об'єднаної територіальної громади.

Основними причинами поступового зменшення населення у довоєнний період залишався міграційний відтік як у великі міста, так і до сусідніх держав, особливо молоді. Показники природного приросту тривалий час залишалися від'ємними, тобто смертність перевищувала народжуваність, що було характерним для багатьох регіонів України.

Економічний потенціал Великомоствівської громади формується виробничим комплексом, який представлений промисловими підприємствами машинобудівної, металообробної, деревообробної, легкої та харчової галузей. Найбільшими промисловими підприємствами міста є: ТзОВ "Клінгспор", ТзОВ "Автономні джерела струму", ТзОВ "ВЕМО". Деякі підприємства розширюються, збільшуючи виробництво (ТзОВ "Клінгспор"). Окремі підприємства та організації на даний час не діють (цегельний завод ТзОВ "Реклинець", цех безалкогольних напоїв) або призупинили діяльність, а їх будівлі і окремі приміщення здаються в оренду (ВАТ фабрика "РАТА", ВАТ "Агротехсервіс" тощо). Підприємство ТзОВ "Клінгспор" – це реалізований німецькими інвесторами проект будівництва заводу з виробництва абразивних матеріалів, на якому з 2011 р. розпочато виробництво шліфувальних листів, пелюсткових головок, шліфувальних дисків та іншої спеціалізованої продукції.

Виробництво меблів, фурнітури та шкіргалантерейних виробів представлено ТзОВ "ВЕМО", ПП "Промінь" і ТзОВ "ГалВЕМО". В місті на підприємстві працюють понад 300 працівників, виробничі та складські приміщення складають 13 тис. м². У 2006 р. ТзОВ "ВЕМО" провело технічне переоснащення столярної дільниці, впроваджено нове обладнання: розкрійні чотирьохсторонні стругальні верстати, лінію зрощування деревини, шліфувальні верстати, сушильні камери. Реконструйовано вентиляційно-аспіраційну систему зі встановленням сучасної фільтрувальної установки, що позитивно впливатиме на екологічну ситуацію в громаді. Проведено ремонт приміщень столярної і меблевої дільниці. Весь комплекс заходів суттєво вплинув на якість продукції, покращились умови праці і охорона довкілля.

На території громади наразі здійснює економічну діяльність підприємство з виробництва лужних акумуляторних батарей різних габаритів, ємностей і потужностей, а також устаткування систем енергозабезпечення і безперебійного живлення, що використовуються в багатьох галузях промисловості, енергетики, транспорту, техніки (ТзОВ "Автономні джерела струму"), одним з завдань якого є створення екологічного повністю безпечного продукту, так званого "зеленого акумулятора".

Найбільшими підприємствами, що акумулюють робочі місця, а отже і є бюджетоутворюючими підприємствами на території громади є підприємства з іноземними інвестиціями: «Клінгспор» (Німеччина), ТОВ «Об'єднана мода» (дочірнє підприємство компанії «HJORT KNUDSEN DANISH DESIGN» Данія), меблева фабрика «Рата», ТОВ «Автономні джерела струму» - рис. 6.

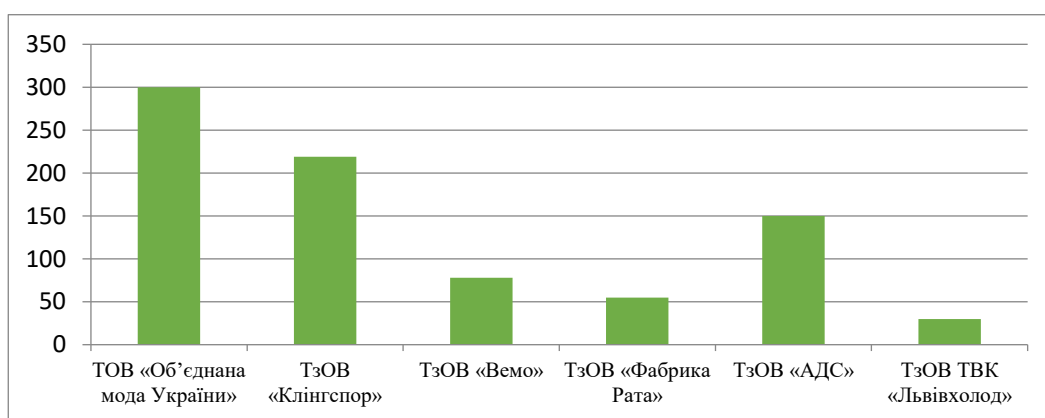

Рис. 6. Розподіл кількості робочих місць за роботодавцями

Джерело: стратегія розвитку Великомоствської об'єднаної територіальної громади – https://rada.info/upload/users_files/04056316/9d724d582d665e3840d4ab001a5ac41c.pdf

Одним з основних джерел власних надходжень загального фонду бюджету громади є податок на доходи фізичних осіб – рис. 7.

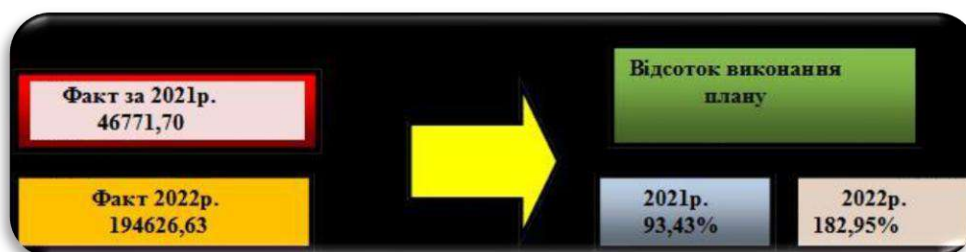

Рис. 7. Динаміка надходжень ПДФО до бюджету Великомоствської міської громади у 2021-2022 рр.

Джерело: сформовано за даними Звіту про виконання міського бюджету Великомоствської міської ради за 2022 рік.

Як зазначено у Звіті про виконання міського бюджету Великомоствіської міської ради за 2022 рік²⁵, план виконання надходжень з даного податку у 2022 р. склав 182,9%, на відміну від 93,4% у попередньому році. Основними бюджетоутворюючими платниками з податку на доходи з фізичних осіб є: Великомоствіська міська рада, ТОВ «ХЙОРТ КНУДСЕН Україна», ТВО «КЛІНГСПОР»., ТВО «АДС»", КУ «Великомоствіська міська лікарня Великомоствіської міської ради», КНП ЦПМД, в/ч 2418, в/ч 2144, ДП «Львівський лісгосп», КЗ ЛОР «Великомоствіський геріатричний пансіонат»

Місто Великі Мости повністю забезпечене газопостачанням, електропостачанням та засобами зв'язку. Централізованим водопостачанням і водовідведенням забудова міста охоплена частково (до 30 %). З прилеглими населеними пунктами Великі Мости зв'язані регіональною автодорогою державного значення Р-15 Жовква–Шептицький–Ковель, яка проходить через місто, де розташовані автобусні зупинки. Саме зручність розташування обумовила перспективи створення логістичного центру Великомоствіською міськрадою було проведено наприкінці 2023 р громадські слухання щодо детального плану території для розташування торгового комплексу та транспортного логістичного центру на вул. Львівська в місті Великі Мости Львівської області, під час якого було прийнято рішення щодо будівництва²⁶.

Великомоствіську громаду можна вважати потенційно привабливою для інвестування у розвиток об'єктів виробництва вузлів та елементів з відновлюваної енергетики, радіоелектроніки, легкої промисловості, агропромислового комплексу, особливо враховуючи наявний людський потенціал та вільні виробничі приміщення для розміщення нових об'єктів підприємницької діяльності, комерційних закладів обслуговування. Крім того, враховуючи наявність автодороги Р-15 та очікуване зростання руху транзитного автотранспорту по ній, дане місто є привабливим для інвесторів, що вкладатимуть кошти в будівництво об'єктів придорожного сервісу і логістики.

²⁵ Пояснювальна записка «Про виконання дохідної та видаткової частини міського бюджету Великомоствіської міської ради за 2022 рік» – <https://vmgromada.gov.ua/news/1687264030/>

²⁶ Громадські слухання проекту Детального плану території для розташування торгового комплексу та транспортного логістичного центру по вул. Львівська в м. Великі Мости Львівської області 21.12.2022р. – <https://vmgromada.gov.ua/news/1672041750/>

Вугільні громади Волинської області

Вугільна промисловість у Волинській області є важливою складовою економічної структури. Безпосередньо історія нововолинських шахт започаткована у 50-ті роки XX століття, коли почали розробляти пласти кам'яного вугілля і розвивати Львівсько-Волинський вугільний басейн. Його зародження пов'язували зі створенням паливно-енергетичної бази для потреб Західних областей України, Прибалтики, Білорусі, Молдови. Тому, вже в липні 1954 року з'явилась перша шахта у Львівсько-Волинському вугільному басейні – шахта №1 “Нововолинська”. А згодом одне за одним почали виростати інші вугільні підприємства: шахти №№2,3,4,5,6,7,8,9, “Бужанська”.

На території Волинської області, на базі Нововолинського родовища Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну функціонують підприємства у обраних громадах:

- Нововолинській міській територіальній громаді: Державне підприємство (далі – ДП) “Волиньвугілля”, ДП “Нововолинський ремонтно-механічний завод”, ДП “Шахта № 5 “Нововолинська” та ДП “Шахта № 1 “Нововолинська”;
- Литовезькій сільській територіальній громаді: ДП “Шахта № 9 “Нововолинська”;
- Поромівській сільській територіальній громаді: ДП “Передпускова дирекція шахти № 10 “Нововолинська” та ДП по видобутку бурого вугілля “Бурвугілля”.

В діяльності підприємств відбуваються негативні тенденції, так у 2021 році сплата податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів від підприємств зменшилась на 17,1 відсотків, або на 3,3 млн гривень. Також слід зазначити про наявність податкового боргу, що становить – 46,6 млн гривень. Також показники діяльності ДП «Волиньвугілля» щороку лише погіршуються. Зокрема, порівняно з 2016 роком фактичний видобуток вугілля у 2018 році зменшився майже вдвічі (з 185,5 тис. т до 98,8 тис. т), обсяг товарної вугільної продукції – на третину (з 111,5 тис. т до 70,8 тис. т), середньооблікова чисельність працівників скоротилась майже на чверть (з 1900 до 1518 працівників). Через брак обігових коштів зношеність шахтного обладнання підприємства сягає майже 80 відсотків²⁷. Разом з тим, шахти «Бужанська» та № 9 «Нововолинська», що видобувають енергетичне вугілля, мають виробничу потужність – 380 тис. т вугілля в рік. Промислові запаси вугілля становлять 5,8 млн т, що має забезпечити роботою підприємство на 15 років. Видобуток рядового вугілля на шахтах Волинської області у 2021 році становить 24 4 тис. тонн при плані на рік 108,1 тис. тонн, фактичне виконання плану становить 22,6 відсотка, недоотримано – 83,6 тис. тонн.

²⁷ Портал даних видобувної галузі України – <https://eiti.gov.ua/resursi-rozvidka-tavidobuvannya/kamyane-vugillya/>

Нововолинська міська територіальна громада

Основним з конкурентних переваг Нововолинської міської ТГ, яка складається з 8 населених пунктів: місто Нововолинськ, селище міського типу Благодатне та 6 сіл, є вигідне транспортно-географічне розташування, вона знаходиться у п'яти кілометрах від державного кордону з Республікою Польща, за 30 км від автопереходу Устилуг, за 100 км до автопереходу і пасажирського залізничного переходу Ягодин. Нововолинська громада входить до транскордонного переходу "Євро регіон Буг", через який здійснюються інтенсивні зовнішньоекономічні зв'язки регіонів України з Європейськими державами. Чисельність наявного населення Нововолинської міської територіальної громади, станом на 1 січня 2023 року становила 57,9 тис. осіб, з яких міське населення - 54,5 тис. осіб сільське населення - 3,4 тис. осіб²⁸.

Економіка Нововолинської ТГ є досить диверсифікованою, на території громади зареєстровано три вугільних підприємства – ДП «Волиньвугілля», ДП "Шахта № 5 "Нововолинська" та ДП "Шахта № 1 "Нововолинська", з яких два останніх знаходяться в процесі ліквідації²⁹.

Водночас основними бюджетоутворюючими галузями промисловості громади є: 7 підприємств, що виробляють хлібобулочні вироби, олію, м'ясо птиці, маргарин, м'ясні продукти тощо, 5 підприємств текстильної промисловості, 6 підприємств деревообробної галузі, що реалізують плити для меблевої промисловості, меблі тощо; 3 підприємства хімічної галузі, які реалізують товари для творчості, косметичну продукцію, 2 підприємства по виробництву гумових і пластмасових виробів, також в громаді представлені 8 підприємств металургійної промисловості, що реалізують литво чорних і кольорових металів, 8 підприємств машинобудівельної галузі³⁰. Ці підприємства формують бюджет Нововолинської ТГ, показники якого за останні 2 роки наведено на рис. 8.

²⁸ Паспорт Нововолинської громади. – <https://nov-rada.gov.ua/pro-misto/pasport-mista/>

²⁹ Відповідно до Постанови КМУ 28.03.1997 р. №280 «Про хід структурної перебудови вугільної промисловості», наказу Міністерства вугілля України від 17.08.2015 №532 «Про заходи з підготовки до ліквідації ДП «Шахта №1 «Нововолинська», наказу Міністерства вугілля 25.01.2016 р. №30 «Про утворення ліквідаційної комісії та здійснення заходів з ліквідації ДП "Шахта № 5 "Нововолинська"» було прийнято рішення про припинення діяльності даних підприємств шляхом їх ліквідації.

³⁰ Паспорт Нововолинської громади. – <https://nov-rada.gov.ua/pro-misto/pasport-mista/>

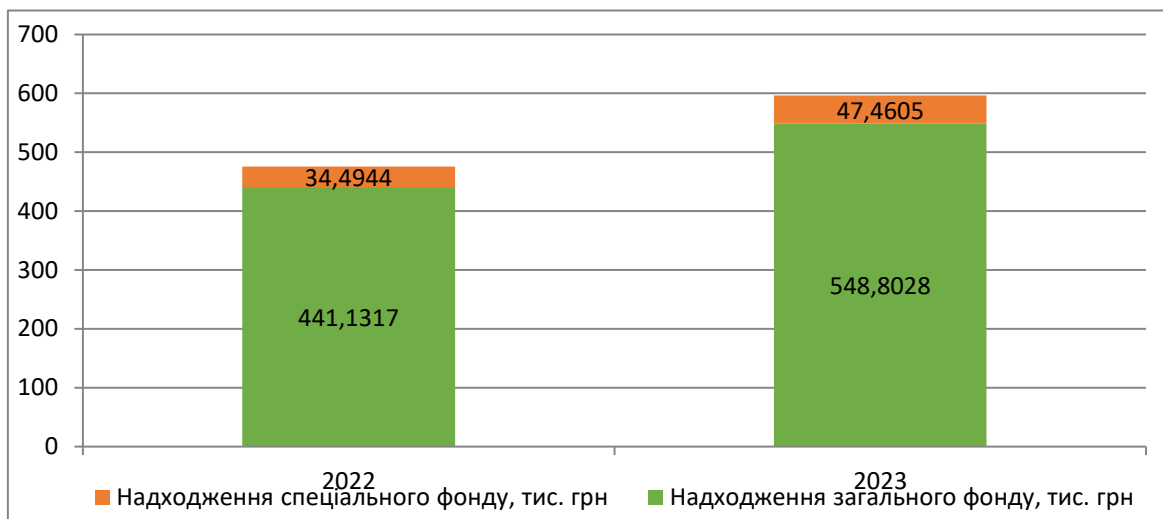

Рис. 8. Динаміка структури бюджету Нововолинської міської територіальної громади 2022-2023 рр., тис. грн

Джерело: за даними про виконання бюджету <https://nov-rada.gov.ua/vykonannia-biudzhetu-za-mynuli-roky/>

За інформацією, наведеною в Програмі економічного та соціального розвитку, у період до 2022 р., найвагоміший внесок у промисловість здійснюють ТОВ «Кроноспан ЮА», «БРВ-Україна», «Птахокомплекс «Губин», публічне акціонерне товариство «Нововолинський ливарний завод». Серед бюджетоутворюючих підприємств громади у 2023 р. були окрім названих ТОВ «Волинська меблева компанія Україна», ТОВ «ХАН Електробау», ТОВ «Сільва-транс», ПрАТ «Західна промислова група», ТзОВ «Промлит», ТзОВ «Моделпак», ТОВ «Ю-Кенвес», ТОВ «Нововолинський м'ясокомбінат», ВОБФ «Карітас-Волинь», ТОВ «Новомонтаж», ТОВ «Лінфордінвест».

За показником обсягу реалізованої продукції на одного мешканця, місто посідає перше місце в області. Основу товарної структури експорту склали деревина і вироби з неї, електротехнічне обладнання, машини та механізми, вироби з чорних металів, меблі, текстильний одяг. У загальному обсязі імпорту переважали вироби з деревини, пластмаси, полімерні матеріали, засоби наземного транспорту, крім залізничного, механічні пристрої та електричне устаткування, вироби з чорних металів.

Загальна кількість середніх та малих підприємств м. Нововолинська протягом 2019-2021 рр. збільшилася на 1475 підприємств (21,5%), за рахунок збільшення кількості підприємств малого бізнесу на 21,9% та підприємств середнього бізнесу на 8,9 % порівняно з 2017 р. Основними видами економічної діяльності малих підприємств міста, як загалом по країні, залишається оптова та роздрібна торгівля, операції з нерухомим майном, переробна промисловість, будівництво, платні послуги населенню, тимчасове розміщення, організація харчування. Переважна більшість суб'єктів малого підприємництва задіяна у сфері платних послуг населенню. Сфера

побутових послуг (перукарні, салони краси, ремонт одягу, хімчистка та ін.) майже на 85% формується за рахунок приватних підприємців – фізичних осіб.

Впродовж останніх років спостерігається позитивна динаміка внеску малого і середнього бізнесу в бюджети всіх рівнів. Зокрема, сума єдиного податку, сплаченого підприємцями до бюджету міста Нововолинська, за 2019 рік становила 28,2 млн грн, у 2020 році – 31,4 млн грн, у 2021 році – 38,9 млн грн. Надходження від сплати єдиного податку до міського бюджету за 2019-2023 роки збільшувались. Динаміка ПДФО так само є позитивною.

Шахтами міста протягом 2022 р. видобуто 12,8 тис. т вугілля, що на 1,7 тис. т менше порівняно з відповідним періодом минулого року, що дозволило виконати планове завдання лише на 35,4 відсотка. У листопаді 2023 р. оголошено тендер на залишкові роботи з фізичної ліквідації та забезпечення охорони довкілля згідно з проектом ліквідації ДП «Шахта №1 «Нововолинська», діяльність якої була припинена у 2017 році, а вже у вересні 2019 р. проводились роботи із затоплення копальні. Згідно з планом ліквідації, передбачають засипати головний ствол, допоміжний, скіповий та свердловини, спорудити огорожі, виконати демонтаж технологічного устаткування, розбір будівель та споруд, рекультивувати породні відвали. Шахтами міста за 2023 р. видобуто 18,9 тис. т вугілля, що на 6,1 тис. т менше в порівнянні з відповідним періодом минулого року. Планове завдання вугільні підприємства ДП «Волиньвугілля» виконали на 52,4 відсотка.

Також на території громади здійснює діяльність фермерське господарство «Дари Волині» функціонує на території села Грибовиця Нововолинської громади з 2013-го рр. й дотепер розвивається та спеціалізується на вирощуванні яблук. Військові дії на Сході України стимулювали розвиток релокованого бізнесу на території громади. Їх кількість складає близько десяти 10 одиниць, серед яких відновлення відсортованих відходів ТзОВ «Greenscompany», виробництво олії та тваринних жирів ТОВ «Альмасара», ткацьке виробництво ТОВ «Скловолокно» та інші.

Освітній потенціал громади формується завдяки розгалуженій освітній інфраструктурі, яка налічує Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту Тернопільського національного економічного університету, ДВНЗ "Нововолинський електромеханічний коледж", загальноосвітні навчальні заклади та позашкільні установи.

Враховуючи ускладненість економічної діяльності внаслідок зовнішніх чинників, звуження сфери працевикладання для висококваліфікованих працівників, що посилює міграційний відтік, а відтак, скорочення бюджетних надходжень, адміністрація постала перед викликом необхідності залучення інвестиційного ресурсу та сприяння розвитку експортних можливостей разом із підтримкою місцевого виробника, задля вирішення якого прийнято рішення щодо створення індустріального парку.

Як визначено в «Концепції індустріального (промислового) парку «Нововолинськ»³¹, створення парку має вирішити наступні завдання: підвищити інвестиційну привабливість громади та залучити додаткові інвестиції; сприяти підвищенню ділової активності в місті та розвитку малого і середнього підприємництва, підвищенню рівня життя та добробуту мешканців міста, зростанню надходжень до бюджетів усіх рівнів, впровадженню енергозберігаючих технологій; збільшенню експортного потенціалу місцевих підприємств.

Розроблену Концепцію реалізовано у вигляді Нововолинського індустріального парку, який займає територію площею 20 гектарів та має всі підведені комунікації: воду, газ, електроенергію. Парк виходить фасадом на нову трасу Р-15 Ковель-Володимир-Волинський-Червоноград-Жовква в напрямку Львова, виділено земельну ділянку. Наразі вже є попередні домовленості про зобов'язання увійти в індустріальний парк з підприємствами зі сфери переробки риби, виробництва харчової продукції та логістики. В громаді наразі розробляються та обґрунтовуються ідеї щодо створення іншого індустріального парку на її території. На відстані 9 кілометрів від індустріального (промислового) парку «Ново»³² розміщений митний пост «Нововолинськ» Волинської митниці, на території якої проводяться завантажувально-розвантажувальні операції та оформлення вантажних перевізних документів.

Серед основних пріоритетів соціально-економічного розвитку громади, які визначені у «Програмі економічного і соціального розвитку Нововолинської міської територіальної громади на 2023-2025 рр.», затвердженій рішенням міськради 19.12.2022 р. №18/3³³, можна виділити посилення інвестиційної привабливості громади шляхом реалізації інвестиційних проектів, створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності і зростання економічної активності підприємств промисловості, будівництва, суб'єктів малого підприємництва. Враховуючи, що існування протягом декількох років проблеми заборгованості із виплати заробітної плати викликає соціальне невдоволення та є ризиком погіршення якості життя населення громади, на найближчу перспективу вирішення цієї проблеми є конче необхідним. Поряд з цим, актуальною є підтримка та впровадження заходів з енергозбереження та здійснення заходів щодо екологічного оздоровлення довкілля.

Так, рішенням сесії Нововолинської міської ради від 22 грудня 2021 року №10/9 м. Нововолинськ долучився до «Угоди мерів щодо клімату та енергії», ініціативи Європейської комісії, чим взяв на себе добровільні зобов'язання підвищувати

³¹ Концепція індустріального (промислового) парку «Нововолинськ» – <https://nov-rada.gov.ua/2023/02/01/industrialnyj-park-novo-m-novovolynsk/>

³² Сайт індустріального парку «Ново» – <https://novopark.com.ua/>

³³ «Програма економічного і соціального розвитку Нововолинської міської територіальної громади на 2023-2025 рр.», затвердженій рішенням міськради 19.12.2022 р. №18/3. – <https://nov-rada.gov.ua/prohrama-ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku/>

енергоефективність та нарощувати використання відновлюваних джерел енергії на території громади.

Нововолинська міська територіальна громада зобов'язується скоротити викиди CO₂ (та, можливо, інші парникові гази) на своїй території, принаймні на 30% до 2030 року, шляхом підвищення енергоефективності та росту використання відновлюваних джерел енергії, сприяючи, таким чином, розвитку екологічно орієнтованої економіки та підвищенню якості життя. Згідно з рішенням Нововолинської міської ради від 25.02.2021 № 4/37 «Про приєднання міської ради до Європейської Енергетичної Відзнаки» та рішенням Нововолинської міської ради від 22.12.2021 № 10/8 «Про затвердження Плану дій із впровадження Європейської Енергетичної Відзнаки» в громаді прийнято «Програму підвищення енергоефективності Нововолинської міської територіальної громади на 2022-2024 роки»³⁴.

Серед основних заходів даної Програми визнано необхідність здійснення сертифікації енергетичної ефективності будівель, заміни застарілого неефективного обладнання та матеріалів, запровадження механізмів економічного стимулювання енергозбереження та модернізація системи водопостачання та опалення. Досягнення таких амбітних цілей вимагатиме від органів місцевого самоврядування забезпечення сприятливих умов задля розвитку підприємницького потенціалу та активності в частині розвитку виробництва елементів та вузлів відновлюваної енергетики, розширення використання та зростання попиту та відновлювані джерела енергії.

³⁴ Програма підвищення енергоефективності Нововолинської міської територіальної громади на 2022-2024 роки. – <https://nov-rada.gov.ua/document/11-sesiia-vosmoho-sklykannia/>

Литовезька сільська територіальна громада

Литовезька ТГ є найменшою у Волинському регіоні, об'єднує 6 сіл, створена у 2006 році, займає вигідне для господарської і життєвої діяльності фізико-географічне положення, яке визначає особливості природних умов та природно-ресурсного потенціалу. Загальна протяжність доріг комунальної власності – орієнтовно становить 59 км. Дороги з твердим покриттям становлять 44%, решта – ґрунтові дороги (66%). Через територію громади проходять автомобільні магістралі Р15 «Ковель-Жовква», Т0305 «Благодатне-Заставне-Іваничі». Відстань до автошляху Н22 «Устилуг-Луцьк-Рівне» – 30 км.

Населення громади – переважно сільські мешканці, кількість чоловіків дещо перевищує кількість жінок, у віковій структурі переважають особи з 15-до 59 років – рис. 9.

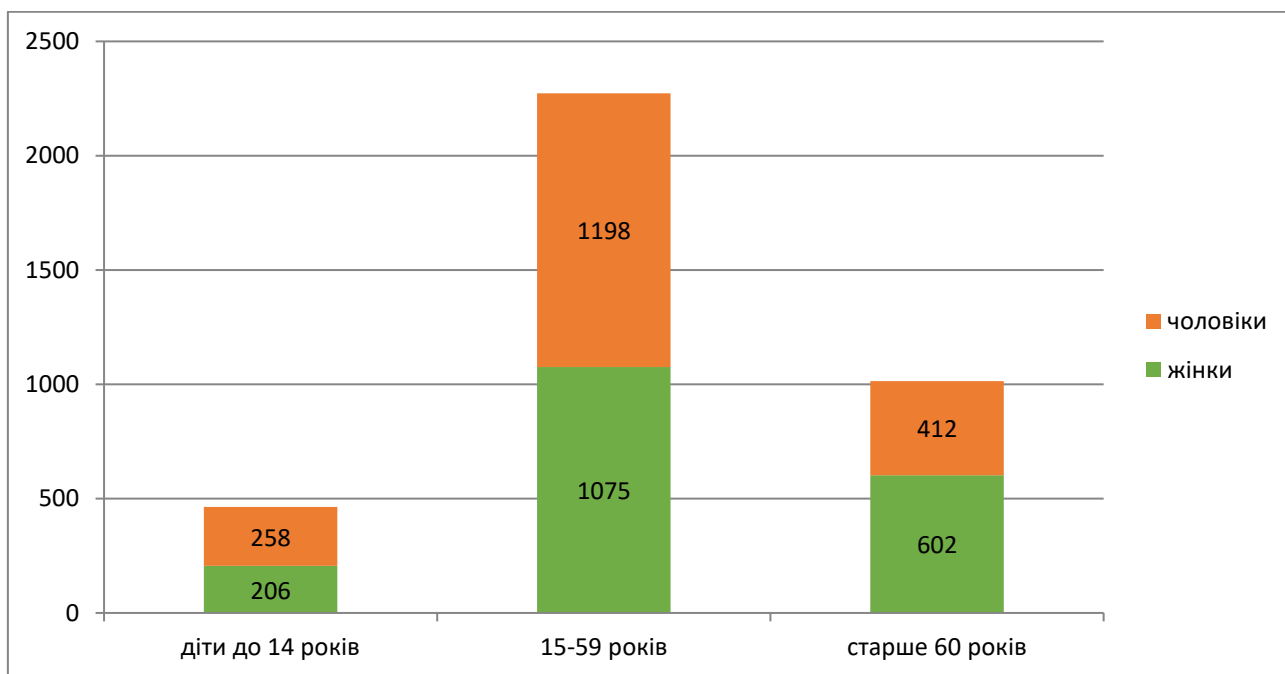

Рис. 9. Вікова структура населення Литовезької сільської громади станом на 2020 р.

Джерело: сформовано авторами за даними Соціального паспорту громади <https://lotg.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/SOTSIALNYJ-PASPORT-2020.pdf>

Економічна стабільність громади забезпечується діяльністю суб'єктів господарської діяльності представленими: вугільною промисловістю, сільськогосподарськими підприємствами, торгівлі та сфери послуг, малим та середнім бізнесом. На території громади розташоване бюджетоутворююче підприємство – ДП Шахта № 9 «Нововолинська», надходження від діяльності якої до місцевого бюджету складає більше 60%. Відповідно до Наказу Міністерства енергетики України від 29 червня 2021 року «Про заходи з підготовки до ліквідації ДП шахти №9 «Нововолинська» шахта мала припинити свою діяльність з 30 грудня 2022 року, однак ще у 2023 р. вона

продовжувала діяльність і за даними сайту на момент написання звіту, це вугільне підприємство не перебуває у процесі припинення діяльності³⁵.

За інформацією щодо виконання сільського бюджету³⁶, його динаміка є позитивною протягом останніх років – рис. 10

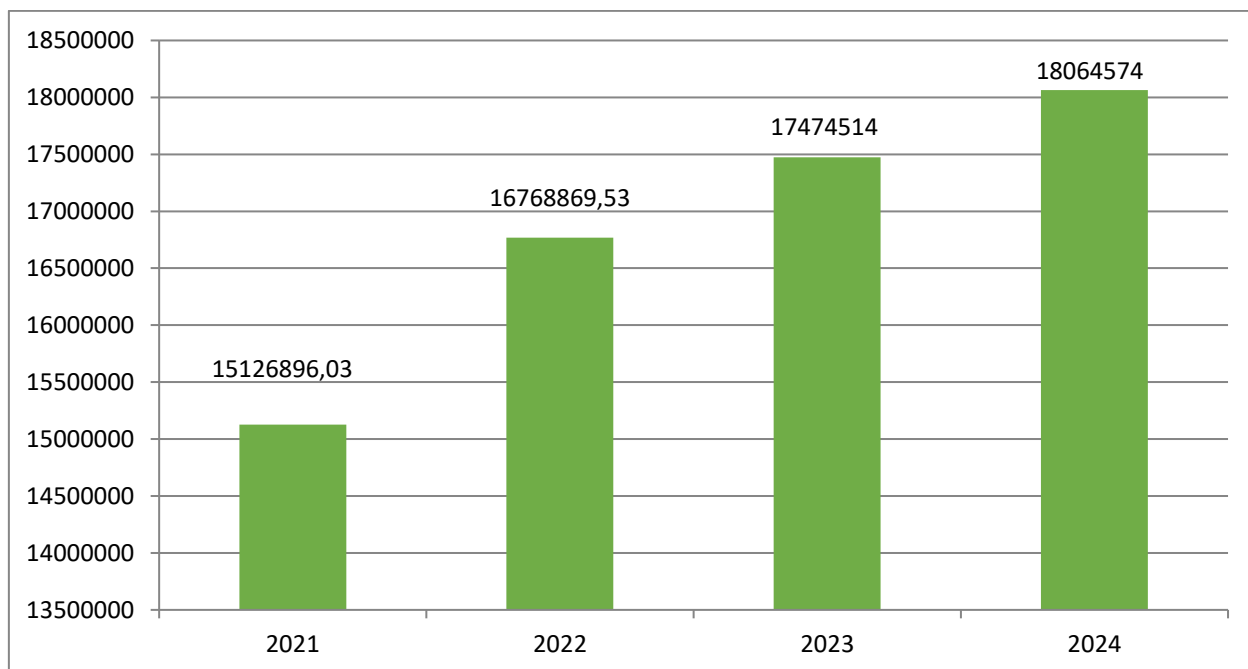

Рис. 10. Динаміка доходів бюджету Литовезької ТГ, грн

Джерело: за даними інформації про бюджет 2024 — <https://lotg.gov.ua/byudzhet/>

Протягом останніх років власні податкові надходження загального фонду бюджету територіальної громади склали близько 63 відсотків всіх доходів загального фонду бюджету територіальної громади, міжбюджетні трансферти – 32%, кошти спецфонду – близько 5% (рис. 11).

³⁵ ДП шахти №9 «Нововолинська» на YouControl (сервіс перевірки контрагентів) – https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/41936988/

³⁶ Бюджет Литовезької сільської громади – <https://lotg.gov.ua/byudzhet-2021/>

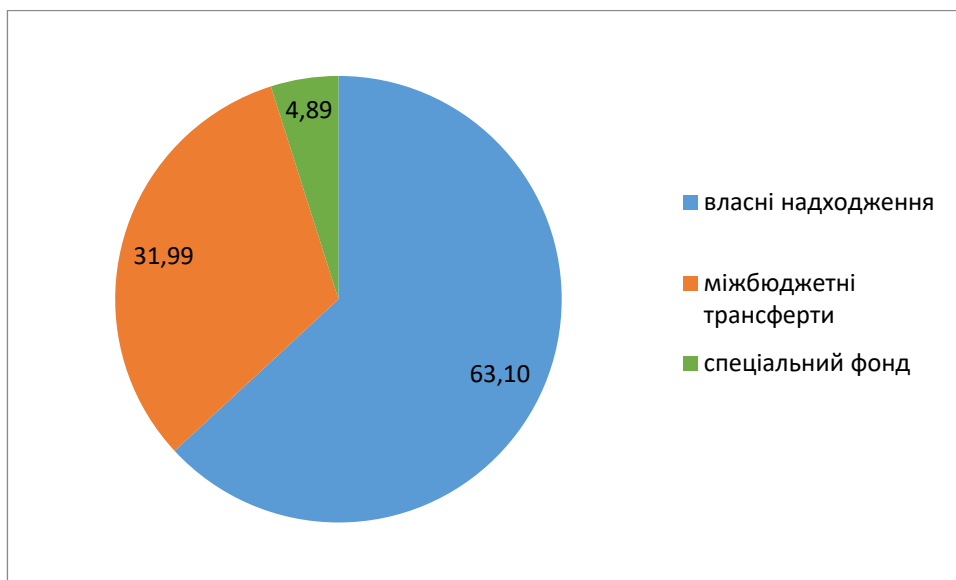

Рис. 11. Структура доходів бюджету Литовезької сільської територіальної громади

Джерело: сформовано за даними Сільський бюджет – <https://lotq.gov.ua/byudzhethet-2021/>

За плановим бюджетом 2024 р. одним з основних джерел доходу бюджету територіальної громади є надходження з податку на доходи фізичних осіб, що складе близько 30% власних надходжень місцевого бюджету громади, а у попередніх роках цей податок становив 70%. – рис. 12. Очікуваний процес ліквідації шахти є суттєвим ризиком скорочення бюджетних надходжень.

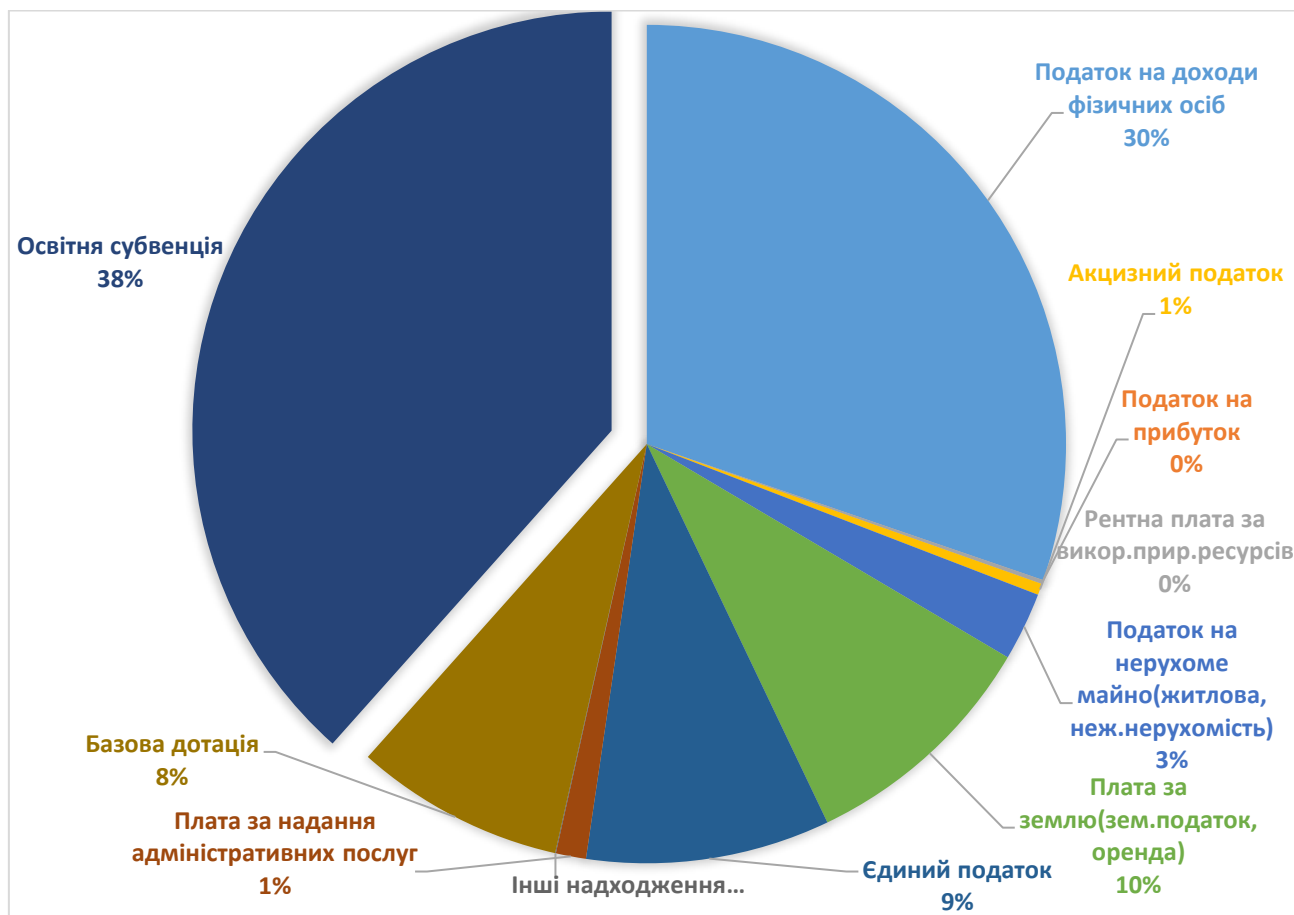

Рис. 12. Структура доходів бюджету Литовезької громади на 2024 р.

Джерело: за даними інформації про бюджет 2024 — <https://lotg.gov.ua/byudzheth/>

Однак, враховуючи те, що громада об'єднує сільські населені пункти, пріоритетним видом економічної діяльності залишається – сільськогосподарська, серед найбільших суб'єктів виділяється: ДП «Агрофірма ЛугаНова», ТзОВ «П'ятидні», ПП «Вільна Україна - Р», ТзОВ «Адама», ТзОВ «АгроінвестТопилище», ФГ «Геліос», ФГ «Демікс», ФГ «Соснина - М». Переважна більшість працюючого населення громади працевлаштовані за межами громади. Також спостерігається збільшення процесів трудової міграції працездатного населення громади за кордон (Польща, Німеччина, Чехія тощо). На території громади відсутні відділення банків, інших фінансових структур, банкомати. Литовезька громада не є привабливою для розміщення релокованого бізнесу, враховуючи відсутність вільних виробничих та складських приміщень та локальну недоступність банківської інфраструктури.

На перспективу, що зазначено в Стратегічному плані розвитку громади³⁷, визначено необхідність оптимального використання ресурсів, забезпечення сталості розвитку громади, підтримку економічного зростання, вжиття дієвих заходів щодо

³⁷ Стратегічний план розвитку Литовезької об'єднаної територіальної громади на період до 2024 року. – <https://lotg.gov.ua/strategichnyi-plan-rozvytku-lytovezkoyi-gromady-do-2024-roku/>

трансформування мережі бюджетних установ в установи нового типу, що спроможні надавати якісні послуги на рівні європейських стандартів.

Закриття шахти, монопрофільна орієнтація на сільськогосподарську діяльність є соціальним ризиком, що відбуватиметься разом з ліквідацією робочих місць, звуженням можливостей забезпечувати потреби громади у зв'язку з неможливістю наповнення бюджету. Перспективи зайнятості для колишніх шахтарів є мінімальними, на що наголошують й опитані експерти.

Саме тому, реалізація модернізаційного сценарію розвитку передбачає серед можливих шляхів диверсифікації економічної діяльності – розвиток зеленого, сільського туризму, а також підтримка виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. Серед конкурентних переваг розвитку громади є можливість подальшого використання наземних виробничих потужностей вугільного підприємства, що ліквідовуватиметься. Громада очікує, що ці наземні споруди можна використати як готовий індустріальний парк для розміщення підприємств з переробки сільськогосподарської продукції. На проммайданчику можливо розмістити великі тепличні комплекси. Литовезька громада бачить потенціал у вирощуванні, зберіганні та переробці фруктів та овочів. Можливим вбачається розвиток вже існуючих сервісних послуг з ремонту агротехніки власної та сусідніх громад, запуск «зеленого маршруту» для туризму. Громада володіє наявним туристичним та рекреаційним потенціалом, багатою історико-культурною спадщиною, що дозволяє залучати на територію громади сотні туристів, розвивати малий та середній бізнес, створювати агросадиби тощо³⁸.

На території громади виділено земельні ділянки під сонячні електростанції в межах населеного пункту с. Кречів, будівництва сміттєпереробного заводу в с. Литовеж, та ділянка для будівництва гідроелектростанції. Можливість розміщення сміттєпереробного заводу викликає в місцевого населення занепокоєння та супротив щодо такої діяльності. Мешканці громади вбачають можливість використання для цієї мети наземних споруд та земель відчуження шахти, що підпадатиме під процеси реструктуризації. Інформацію щодо всіх цих земельних ділянок систематизовано на сайті GromInvest³⁹, де наведено всі характеристики інвестиційних об'єктів, доступність комунікацій, логістичних шляхів та умови використання цих ділянок, або на умовах довгострокової оренди або можливість викупу. На думку керівництва громади, очікується, що ці заходи дозволять диверсифікувати виробництво джерел енергії та суттєво покращить економічний потенціал громади.

³⁸ Інформація щодо земельних ділянок Литовезької громади - <http://grominvest.com.ua/projects/zemelna-dilianka-v-s-krechiv-dlia-rozmishchennia-soniachnoi-elektrostantsii/>

³⁹ Інформація щодо земельних ділянок Литовезької громади - <http://grominvest.com.ua/projects/zemelna-dilianka-dlia-rozmishchennia-hidroelektrostantsii/>

Поромівська сільська територіальна громада

Поромівська сільська територіальна громада – це сільська територіальна громада з адміністративним центром – село Поромів. До складу Поромівської сільської територіальної громади входять 18 населених пунктів. Громада розташована у близькості до автомобільного шляху регіонального значення Р-15 – 5 км, до залізничної станції в смт. Іваничі – 25 км. та державного кордону із Польщею, що визначає логістичний потенціал місцевого бізнесу. Природно-ресурсний потенціал Поромівської громади характеризується наявністю покладів кам'яного вугілля Львівсько-Волинського басейну та діяльністю на її території відокремленого підрозділу «Шахта «Бужанська». Загальна кількість населення громади станом на 01.01.2023 рік складає 6004 особи, з них: 4217 осіб – працездатне населення, з яких зайнято 96,8%, соціального захисту потребує – 3825 осіб, з них: пенсіонери – 2995 особи, одинокі – 53 особи; інваліди всіх груп – 248 особи; багатодітні сім'ї – 97; діти багатодітних сімей – 315 осіб; діти-інваліди – 35 осіб; діти сироти – 6 осіб; одинокі матері – 15 осіб.

На території громади зареєстровано 179 суб'єктів господарювання, у тому числі 25 юридичних осіб, 135 фізичних осіб-підприємців та 19 фермерських господарств.

В промисловості найбільшу питому вагу займає вугільна промисловість (ВП Шахта «Бужанська», ДП «Волиньвугілля», ДП «Буддирекція»). Найбільшими платниками податку на доходи фізичних осіб є ДП Волиньвугілля, ВП Шахта «Бужанська», ДП «Буддирекція», ПРАТ «Волиньобленерго», Поромівська сільська рада, ДНЗ «Нововолинський ЦПТО», Військова частина 9971.

На території громади знаходяться 19 фермерських господарств, які здійснюють діяльність у галузі рослинництва. Серед земельного фонду, орні землі складають 62%, що характеризуються поширенням темно-сірих опідзолених ґрунтів, що є дуже сприятливим для розвитку високопродуктивного сільського господарства із спеціалізацією на рослинництві, а саме на вирощуванні зернових та технічних культур.

Аналізуючи динаміку зайнятого населення за видами економічної діяльності можна відмітити, що найбільша частка характерна для промисловості – 35,9 %; сільськогосподарському виробництві – 26,9 %. Дещо менші показники займає: сфера будівництва – 6,7 %; торгівля – 5,8 %; приватне підприємництво – 5,7 %; охорона здоров'я – 5,5 %; освіта – 5,1 %. Найменша зайнятість характерна для сфери зв'язку та фермерів, по 0,4 %. Промисловий сектор економіки представляють шахта «Бужанська» – видобуток кам'яного вугілля; ПП «Карбон» – виготовлення виробів із бетону для будівництва; «Млин» в с. Поромів – переробка зерна.

Проте, спеціалізацією виробничої сфери Поромівської громади є сільське господарство, що створює найбільшу частку доданої вартості. Найбільшими сільськогосподарськими підприємствами є: фермерські господарства «Захід овоч», «Сад», «Демікс», «НІКА-2010»; МПП «МАЇСС»; ПП «Новофорост», велика кількість одноосібних фермерських господарств. Культурно-освітній комплекс громади

представлений закладами загальної середньої освіти, дитячими садками, бібліотеками та будинками культури. Для обслуговування інших соціальних потреб на території громади діє Поромівська амбулаторія загальної практики-сімейної медицини, та вісім фельдшерсько-акушерських пунктів. Щодо задоволення потреб населення діють відділення зв'язку (в селі Поромів, Бужанка, Морозовичі, Стара Лішня), нараховується 21 магазин по продажу продуктів харчування та кафе «Веселка». Починаючи з 2019 року в Поромівській ТГ діє програма «Чисте село – чисте довкілля». В 2019 році були закуплені контейнери для пластику, скла та картону, які були розміщені по всіх населених пунктах і біля навчальних закладів громади. В 2020 році сільською радою були закуплені урни для сміття, які будуть встановлюватися в усіх селах .

Основними бюджетоформуючими джерелами доходів загального фонду бюджету сільської територіальної громади залишаються податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок та податок на майно. Питома вага зазначених платежів в обсягах надходжень до загального фонду бюджету сягає більше 95%. Найбільшими платниками податку на доходи фізичних осіб є ДП Волиньвугілля, ВП Шахта «Бужанська», ДП «Буддирекція», ПРАТ «Волиньобленерго», Поромівська сільська рада, ДНЗ «Нововолинський ЦПТО», Військова частина 9971.

Бюджетним кодексом України встановлено, що до доходів загального фонду місцевих бюджетів з 01.01.2015 року відноситься акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів. Надходження до бюджету акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів в структурі надходжень займають найменшу частку. Майже 12,3 % податкових надходжень до бюджету займає **єдиний податок**, фіксовані ставки якого встановлюються сільськими, селищними, міськими радами або радами об'єднаних територіальних громад. Динаміка структури надходжень до бюджету Поромівської сільської громади наведена на рис. 13.

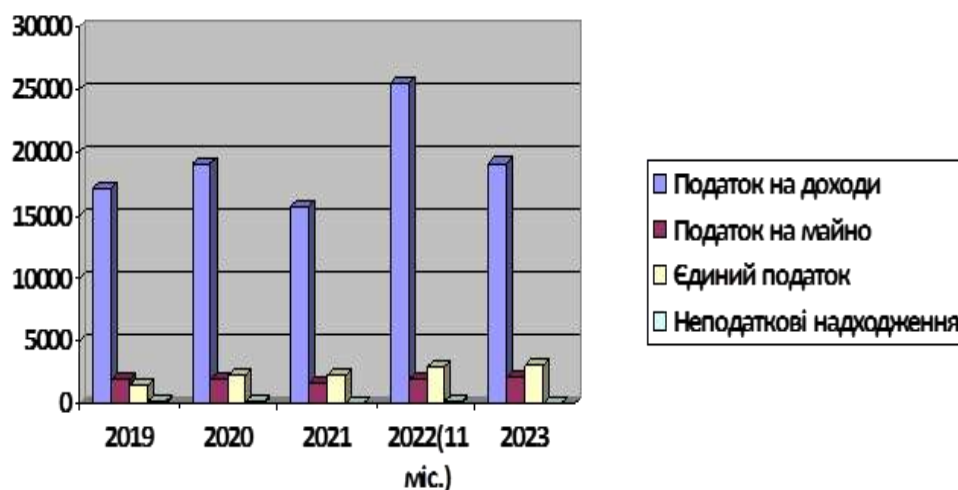

Рис. 13. Структура надходжень загального фонду Поромівського сільського бюджету за 2019-2023 роки

Джерело: за даними Пояснювальної записки до рішення сільської ради № 22/21 від 21.12.2022 «Про бюджет Поромівської сільської територіальної громади на 2023 рік» – <https://poromivska-gromada.gov.ua/docs/>.

В громаді проводиться діяльність щодо залучення інвесторів у сферу відновлюваної енергетики, під виробничі потужності у сфері виробництва біопалива. Так, очікується передача трьох земельних ділянок від Держгеокадастру, що планується під будівництво СЕС, зелену енергетику або переробку відходів на території громади. Це дозволить диверсифікувати економічну діяльність громади, зменшити залежність від вугільного підприємства та створити нові робочі місця.

До основних проблем функціонування громади можна віднести: ремонт доріг – потребують всі наявні села; водопостачання – с. Поромів, с. Лежниця; вуличне освітлення – с. Лежниця, с. Бужанка; будівництво закладів дошкільної освіти; підтоплення ґрунтовими водами, у зв'язку із закриттям шахт – с. Будятичі, с. Космівка, с. Стара Лішня. Для подальшого вирішення проблем необхідні субвенції з державного бюджету та зовнішні інвестиції.

Таким чином, аналіз соціально-економічного становища вугільних громад Львівсько-Волинського басейну дозволяє констатувати, що вугільні підприємства, все ще залишаються місцем тяжіння праці, вони є найважливішим джерелом наповнення місцевих бюджетів та формують певний рівень оплати праці в громадах. Однак, тривалий процес занепаду добувної промисловості та реорганізації вугільних підприємств з одного боку створив передумови кадрового дефіциту та постаріння штатів працюючих на шахтах, з іншого сприяв активізації та диверсифікації економічної активності місцевих мешканців. Вугільні громади із центрами у містах

мають більше економічних можливостей для залучення інвестицій, участі у тендерах, ніж малі сільські громади. Близькість кордонів також є ризиком істотної втрати молоді та осіб працездатного віку, а також, відповідно, і джерел наповнення бюджетів.

Порівняльну узагальнюючу характеристику громад здійснено за допомогою визначеного рівня спроможності громад. З цією метою нами була використана методика формування спроможних територіальних громад, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 року № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад»⁴⁰. З цією метою, нами була узагальнена доступна статистична інформація на рівні громад за результатами 2022 р. та відповідно за вищезначеною методикою виставлені бали та отримано узагальнюючу бальну оцінку (табл. 3).

Як видно за результатами розрахунків, вугільні громади Львівської області характеризуються вищим рівнем спроможності порівняно із вугільними громадами Волинської області. Шептицька та Нововолинська міські громади в переліку вугільних громад отримали за оцінкою середній рівень спроможності, незважаючи на найвищі показники населення громад, однак вони мають певний «прогреш» за індикатором розміру територій та бюджетоутворюючих показників. Очікується, що реалізація діяльності індустриальних парків у цих громадах, має суттєво підвищити рівень спроможності у найближчій перспективі. Просторовий ресурс, що є в наявності цих громад, є вагомим стимулом їх розвитку, оскільки площа враховується у розрахунку окремих субвенцій, а між обсягом субвенції та площею існує пряма кореляція. Окрім того, збільшення площі території забезпечить зростання обсягів земельного податку, який у структурі доходів територіальних громад коливається в межах 10 – 15 відсотків.

⁴⁰ Постанова КМУ Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад №214 від 08.04.2015 – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF/conv#n10>

Таблиця 3.

Порівняльна характеристика спроможності вугільних громад Львівсько-Волинського вугільного басейну, на 2022 р.

Показники	Громади											
	Шептицька		Великомостівська		Белзька		Нововолинська		Литовезька		Поромівська	
	значення	Бал	значення	бал	Значення	Бал	значення	бал	значення	бал	значення	бал
Чисельність населення, що постійно проживає на території спроможної територіальної громади, тис. осіб	88,2	1	15,9	1	14,5	1	57,9	1	4,1	0,6	5,7	0,6
Чисельність учнів, що здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, розташованих на території	9232	1	2175	1	1244	1	6078	1	345	0,6	678	1

спроможно ї територіаль ної громади, осіб												
Площа території спроможно ї територіаль ної громади, кВ.км	228,1	0,6	314,5	0,6	464,5	1	75,3	0,3	122,2	0,3	110,1	0,3
Індекс податкоспр оможності бюджету спроможно ї територіаль ної громади	0,823	0,6	1,322	1	0,489	0,6	0,6	0,6	0,8	0,6	1,0	1
Частка місцевих податків та зборів у доходах бюджету	17,2	0,3	25,5	0,6	21,08	0,6	22,67	0,6	26,1	0,6	12,47	0,3

спроможно
ї
територіаль
ної
громади

Сума числових значень критеріїв оцінки	3,5	4,2	4,2	3,5	2,7	3,2
	середній рівень спроможності	високий рівень спроможності	високий рівень спроможності	середній рівень спроможності	середній рівень спроможності	середній рівень спроможності

Джерело: розраховано авторами за методикою формування спроможних територіальних громад №214 від 08.04.2015 –
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF/conv#n10>

За отриманими оцінками, найменш спроможними виявилися сільські Литовезька та Поромівська громади, однак їх активна політика у диверсифікації діяльності, перспективні напрями можливого використання виробничих приміщень вугільних підприємств, що реформуються (за умови їх передачі у власність громади), є конкурентною перевагою у залученні інвесторів та формуванні нових ланцюгів виробництва елементів відновлюваної енергетики.

Перспектива вбачається в розробці якісних проєктних пропозицій з трансформації вугільних регіонів, перенавчанні, перекваліфікації молодих спеціалістів вугледобувних підприємств для уникнення негативних соціальних та екологічних наслідків. Необхідними є реалізація проєктів для сприятливого інвестиційного розвитку вугільних територій, враховуючи найкращі світові практики, наприклад розробка моделей індустріальних та екоіндустріальних парків, переформатування гірничих підприємств на інші види економічної діяльності тощо. Основними викликами є пошук та реалізація ефективних рішень справедливої або зеленої трансформації вугільних регіонів, використання їхнього потенціалу для створення привабливого для життя середовища, що підвищить екологічну та соціально-економічну безпеку таких територій після закриття об'єктів вугільної промисловості. Використання нових енергетичних технологій дозволить зменшити негативні наслідки ліквідації безперспективних вугільних шахт та інших підприємств, збільшити зайнятість населення місцевих громад, забезпечити позитивний вплив на промислову й екологічну безпеку, прискорити соціально-економічний розвиток територій. Конкурентною перевагою для економічного розвитку цих громад в контексті справедливого переходу також є використання економічного потенціалу релокованих виробництв зі Сходу країни.

Інвестиційні передумови реалізації механізму справедливої трансформації в контексті запровадження локального виробництва елементів обладнання ВЕ у шахтарських громадах Львівсько-Волинського вугільного басейну

Традиційно, модель прийняття інвестиційних рішень базується на засадах прибутковості, тобто вибір проекту здійснюється на генерації економічних вигод, не враховуючи ні екологічні, ні соціальні наслідки. У контексті справедливої трансформації рішення щодо інвестування повинно прийматися на основі оцінки екологічних, соціальних та економічних очікуваних наслідків. Реалізація стратегічних пріоритетів справедливої трансформації ставлять перед вугільними громадами завдання як щодо диверсифікації місцевої економіки, так і структурної її перебудови на основі реалізації узгодженої з усіма стейкхолдерами регіональної політики забезпечення енергоефективності та енергозбереження, а також використання та виробництво вузлів та елементів відновлюваних джерел енергії. Саме тому, реалізація ідей та принципів справедливої трансформації вимагає оцінки інвестиційних передумов, що склалися в громаді, які визначаються сукупністю жорстких та м'яких факторів, зумовлених її природоресурсними, соціально-економічними, інституційними, інфраструктурними та іншими особливостями (рис. 14).

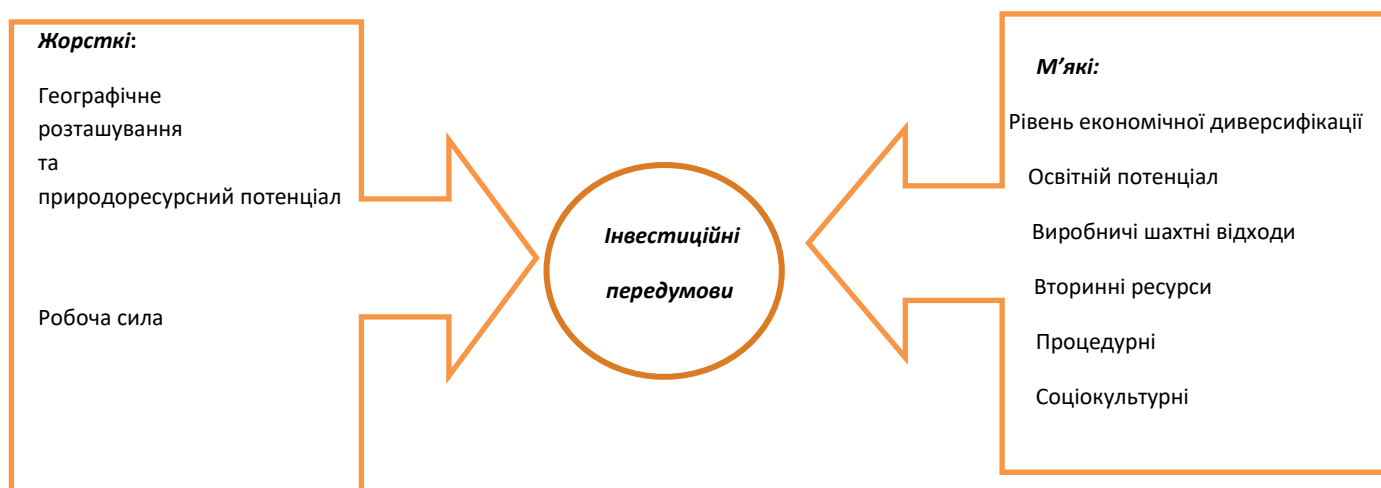

Рис. 14. Схема інвестиційних передумов реалізації механізму справедливої трансформації

Джерело: розроблено авторами

Жорсткі передумови

- Географічне розташування та природоресурсний потенціал

Географічні умови існування громади апріорі визначають певну успішність та привабливість для інвестора. До характеристик географічного розташування належать площа території регіону, кліматичні умови, природні ресурси та рельєф. Фокус нашого дослідження зосереджений на громадах, що мають приблизно однакову географічну порівняльну базу. Це вугільні громади західної частини нашої країни, які межують з європейськими країнами, знаходяться на перетині або у доступності логістичних міжнародних шляхів. Всі опитані експерти відзначають вигідність географічного розташування – близькість до українсько-польського кордону, близькість автошляхів міжнародного сполучення» як фактори інвестиційної привабливості

В усіх громадах, де проводилося дослідження, експерти відзначили, що їхні громади розташовані у мальовничих краях, клімат є помірним, території мають **потенціал розвитку зеленого туризму**. Представники всіх опитаних пілотних громад зазначають серед основних ресурсів власного розвитку – природні ресурси. Серед природних ресурсів у громадах зазначають наявність **запасів мінеральних ресурсів** – покладів корисних копалин, зокрема промислових запасів кам'яного вугілля, торфу, глини, піску, газу тощо. Частка з них є розвіданими, інші потребують дорозвідкування. Опитуванні зазначають також наявність лісових та водних ресурсів.

Існування вугільних покладів та їх видобуток має екологічні наслідки, високий рівень забрудненості, пов'язаний із особливостями добувної галузі. Відповідно, прагнення громад до покращання екологічної ситуації як результату справедливої трансформації у довгостроковій перспективі, можна розглядати як інвестиційні передумови для розвитку екологобезпечних видів діяльності. Так, опитані представники вугільних громад зазначали, що закриття шахт це теж боротьба за чисте довкілля, хоча і має можливість розвитку певних негативних наслідків у вигляді підтоплень. В своїх твердженнях опитані респонденти спиралися на міжнародний практичний досвід справедливої трансформації, але одночасно зазначали свої побоювання щодо можливого прояву негативних екологічних наслідків на території їхніх громад як у короткостроковому, так і довгостроковому періоді (Великомостівська ТГ).

Разом з тим, закриття шахт, найімовірніше, матиме неоднозначний вплив на навколишнє середовище громади. Експерти відзначають, що, скоріше за все, після закриття шахти, загострюватимуться **екологічні проблеми, пов'язані із підтопленням територій і відмічають вже такий прояв на території громад у минулому**. Так, представники Литовезької ТГ зазначають, що однією з проблем [закриття шахт] є екологічна проблема, можливе підтоплення та заболоченість земель. Також проблемою є

існування самого терикону, скупчення газів. І саме такі наслідки, розглядаються мешканцями громади та представниками місцевої влади як виклики *які потребують вирішення* у процесі справедливої трансформації.

Проте найбільш актуальними для подальшого використання серед природних ресурсів визначаються представниками громад **земельні ресурси, а саме земельні ділянки сільськогосподарського призначення**. Зокрема, міські ТГ зазначають земельні ресурси серед інших важливих та затребуваних на теперішній час ресурсів громад, які можливо використовувати у тому числі й для відновлюваної енергетики. Одночасно міські громади зазначають можливість освоювати земельні ресурси для розвитку аграрного бізнесу, розвитку сміттєпереробного виробництва (Шептицька та Нововолинська ТГ).

Але особливо важливими земельні ресурси як чинник економічного розвитку є для сільських вугільних ТГ. Саме сільські громади вбачають у цих ресурсах свій основний потенціал розвитку у перспективі. Так, у Белзькій ТГ зазначають, що земельні ресурси є основою розвитку в їх громадах аграрного бізнесу. Такої ж думки притримуються й у Поромівській ТГ. Представник ОМС громади вважає, що *«основними ресурсами громади є запаси корисних копалин, природні ресурси – зокрема, навколо шахти «Бужанська» є ліс та дуже важливі для громади – земельні ресурси»*.

Значний аграрний потенціал громади відмічають також й у Литовезькій ТГ та підкреслюють, що агропромисловий напрям, ймовірно, становитиме основу економіки громади після закриття вугільного підприємства, так на думку експертів, колишні шахтарі *«розвиватимуть фермерські господарства»*. Представники ОМС цієї громади вважають, що *«територія громади - це агарна територія, де землі необхідно використовувати під сільське господарство і, напевно, після закриття шахти таке її майбутнє»*.

У Великомоствіській ТГ земельні ресурси вже у теперішній час активно використовуються у сільському господарстві як сторонніми агрохолдінгами, так і мешканцями громади. За свідченнями представників ОМС громади: *«Великим користувачем на засадах оренди земель сільськогосподарського призначення громади є сторонній агрохолдинг. Також існує значна кількість фізичних осіб-фермерів, які ... постійно збільшують площі, що обробляють, мають вже власну техніку»*. Саме у розвитку фермерського господарства, переробки сільськогосподарської продукції вбачаються можливості у розвитку. Місцеві органи влади проводять активну роз'яснювальну роботу щодо можливостей невеликих фермерів приймати участь у поданні грантових пропозицій, у залучення коштів для інвестицій. Однак, місцеве населення ще не зовсім довіряє таким фінансовим інструментам.

Разом із сільськогосподарським призначенням земель представники вугільних громад зазначають можливість використовувати певні **земельні ділянки для застосування у виробництві відновлюваної енергії** – для розміщення сонячних та

вітрових генераторів. Так, наявність таких ділянок, *«де можна розташовувати елементи альтернативної енергетики для генерації відновлюваної енергії»* зазначають у Белзькій ТГ. Разом з тим, в громаді проводиться подальша активна робота щодо виділення та документального оформлення земельних ділянок для вищезазначених цілей. Також, за свідченням представників ОМС крім земель, громада володіє приміщеннями, де можна встановлювати сонячні батареї. У Поромівській ТГ зазначають не лише можливість, а й вже фактичне надання земельних ділянок мешканців ТГ під встановлення вітрогенераторів. В Шептицькій ТГ розглядають можливість використання для встановлення сонячних батарей території шахти «Великомостівська».

Наявність земельних ділянок, які можливо використовувати під розміщення відновлюваних джерел енергії, зазначають у Литовезькій, Нововолинській, Великомоствській територіальних громадах (навіть незважаючи на те, що приїздили потенційні інвестори СЕС, які оцінили кількість сонячних днів у громаді для формування сонячної генерації недостатньою). Такі землі у громадах розглядаються як варіант забудови для малої генерації.

Громади володіють багатими ***природними ресурсами, які можна було б задіяти у розвитку туризму***. Про цей факт зазначають представники всіх опитаних громад. Проте особливий акцент на цьому роблять представники Белзької та Нововолинської територіальних громад. Так, у Белзькій ТГ зазначають, що природні ресурси в їх громаді становлять основу розвитку туристично-рекреаційного сектору. Представники Нововолинської ТГ вважають, що вони можуть розвивати рекреаційний ресурс своєї громади *за рахунок Волинських Карпат*.

В деяких громадах є дослідженими ***природно-кліматичні умови розвитку відновлюваної енергетики***. За свідченням представників ОМС Поромівської ТГ – в громаді є *«ідеальною встановлення вітроелектростанцій роза вітрів. Так само по сонячних панелях»*. На можливості встановлювати сонячні панелі на території громади зазначають у Белзькій, Нововолинській громадах. Натомість, таким потенціалом володіють не всі громади. У Великомоствській ТГ зазначають неефективність розвитку виробництва відновлюваної енергетики на підставі як недостатньої кількості сонячних днів, так і непридатної для цього рози вітрів. За твердженням представників ОМС Великомоствська ТГ оцінка проводилась потенційним інвестором, який мав розвинений бізнес ВЕС на сході нашої країни. Однак, їхні оцінки показали неефективність встановлення ВЕС та СЕС на території громади. Разом з цим, на території громади відмічають використання сонячних панелей у приватному використанні на підставі використання «зеленого» тарифу.

- **Робоча сила**

Питання **наявності та забезпеченості вугільних громад робочою силою** є одним з найвагоміших з точки зору прийняття інвестиційних рішень щодо розвитку їх економічного потенціалу. Посилення міграційних потоків населення за межі країни як внаслідок втрати робочих місць у вугільному секторі, так і внаслідок погіршення економічної ситуації в країні в цілому негативно вплинути на інвестиційну спроможність вугільних громад. Як відзначають експерти, незважаючи на закриття вугільних підприємств, діючи відчують дефіцит кадрів, суттєве постаріння працюючого контингенту. Зрозуміло, що сучасним викликом для забезпечення робочою силою вугільних підприємств є війна. За словами представника вугільного підприємства, «*..немає ким замінити тих хлопців, які пішли захищати країну. Навіть переміщені шахтарі не бажають йти на офіційне працевлаштування*». Під час війни суттєво погіршуються кількісні та якісні характеристики робочої сили у громадах, існує ризик значної деформалізації трудових відносин. Але, опитані представники вугільних громад не втрачають оптимізму. Наявність трудового потенціалу та його **готовність працювати** зазначають у всіх громадах. Задовільними з точки зору налагоджування виробничої діяльності є й **кваліфікаційні характеристики трудового потенціалу вугільних громад**. Наявність кваліфікованого кадрового потенціалу у громадах, що досліджувалися, підтверджується його значним досвідом праці у галузях, що потребують високого освітнього рівня. Так, Шептицька ТГ володіє кадровим потенціалом, який раніше працював на оборонному підприємстві за напрямками електроніка та приладобудування. Ці професійні компетенції є можливим у використанні для розгортання виробництв елементів та вузлів для відновлюваної енергетики. Про високий кваліфікаційний потенціал трудового потенціалу зазначають всі вугільні громади, спираючись на специфіку професійних галузевих знань у вугільному секторі. Хоча, представники вугільних підприємств зазначали, що шахтар може працювати лише шахтарем, і перенавчати дорослу людину, яка вже має досвід підземної роботи складно. Але, на шахті зайняті не лише підземні працівники, є працівники, які готові перенавчатися та отримувати нові кваліфікації, а освітня база в громадах присутня. Так, в Нововолинську, Шептицькому є мережа професійних освітніх закладів, так представники Поромівської ТГ зазначали, що в центрі професійно-технічної освіти через центр зайнятості перекваліфікують шахтарів.

Молодь, оцінюючи звуження перспектив працевлаштування у вугільній галузі, навпаки, сміло змінює освітні пріоритети та віддає перевагу іншим професіям. Представники професійної освіти в Шептицькій ТГ зазначали про зміну пріоритетів у підготовці кваліфікованих робітників з гірничих робітників на спеціалістів з обслуговування сонячних установок, фахівців з управління дронами та ін.

Ускладнює ситуацію незадовільна **вікова структура трудового потенціалу**. За оцінками представників ОМС (це підтверджується й статистично), частка осіб

працездатного віку складає близько 60% населення громад. Проблема посилюється небажанням повернення молоді до маленьких сільських громад після навчання, коли молоді фахівці *«або залишаються у великих містах, або їдуть за кордон»*.

Водночас, в умовах інноваційно орієнтованих змін, які посилюються у громадах через активізацію економічних трансформацій на засадах реформування вугільного сектору, суттєво активізується роль освітніх чинників, зорієнтованих на покращення якісних характеристик трудового потенціалу та є інвестиційною вимогою щодо створення умов для покращення якості зайнятості.

Утримання молоді у громадах потребує вирішення проблем не лише на ринку праці та створення умов для працевлаштування, а й створення інфраструктури відпочинку та всебічного розвитку, на чому справедливо наголошували експерти опитаних громади.

- **Інфраструктура**

Важливою передумовою ефективного розвитку локальної економіки та стимулювання інвестиційної діяльності є наявність розвиненої інфраструктури, яка забезпечує включення стейкхолдерів (інвесторів, підприємства та організації) в економічні процеси територіальної громади.

- вигідне географічне розташування: близькість до міжнародних трас та кордону, наявність залізничних та автомобільних шляхів

Вугільні громади Львівсько-Волинського басейну мають зручність розташування - межують з Польщею або знаходяться в безпосередній близькості від кордону. По території Львівської області проходять 2 з 10 МТК, визначених Критською конференцією: Коридор №3: Брюссель – Аахен – Кельн – Дрезден – Вроцлав – Катовіце – Краків – Львів – Київ та Коридор № 5. Венеція — Трієст/Копер — Любляна — Марибор — Будапешт — Ужгород — Львів — Київ. Поблизу знаходяться Міжнародні пропускні пункти, зокрема Устилуг, Амбуків, Угринів, Ягодин.

Регіон характеризується розвиненою транспортною інфраструктурою: автомобільні дороги **міжнародного значення** (М-06 Київ – Чоп, М-09 Львів – Рава-Руська, М-10 Львів – Краковець, М-11 Львів – Шегині, М-12 Стрий – Тернопіль – Кропивницький – Знам'янка); **національного значення** (Н-02 Львів – Тернопіль, Н-09 Мукачеве – Івано-Франківськ – Рогатин – Львів, Н-10 Стрий – Івано-Франківськ – Чернівці – Мамалига, Н-13 Львів – Самбір – Ужгород, Н-17 Львів – Радохів – Луцьк, Н-22 Устилуг - Луцьк - Рівне); **регіонального значення** (Е-373, Р-15 Ковель – Володимир-Волинський – Шептицький– Жовква, Р-39 Броди – Тернопіль, Р-40 Рава-Руська – Яворів – Судова Вишня, Т-14-04 Шептицький-Рава-

Руська), які сполучають громади і Україну з країнами Центральної, Східної та Південно-східної частини Європи.

Ці переваги відмічають представники всіх територіальних громад. Так, представник Шептицької ТГ зазначає, що *«громада є прикордонним регіоном, тож інфраструктура є дуже затребуваною. Використовуються транспортні магістралі. Територією громади проходять дві головні транспортні магістралі»*.

На таких перевагах наголошують й представники інших громад, зокрема представники Белзької ТГ зазначають в якості своєї конкурентної переваги розвиненість транспортної інфраструктури: залізничну колію, автомобільні дороги загального користування, митні переходи. Важливим є близькість до кордону та до залізничного міжнародного пункту пропуску». Позиції Белзької ТГ посилює її включеність до процесів підвищення якості інфраструктури у межах реалізації державного інвестиційного проєкту «Розбудова прикордонної дорожньої інфраструктури на підходах до пунктів пропуску на українсько-польському кордоні» вартістю понад 31 млн. євро⁴¹.

У м. Нововолинськ знаходиться залізнична станція з під'їзними шляхами до шахт району, яка зв'язана зі станцією Іваничі. Розташована на транспортній магістралі Ковель-Львів. Функціонує відділ митного оформлення №3 (м. Нововолинськ) митного поста «Володимир-Волинський» Волинської митниці. Залізнична станція Белз розташована на лінії Шептицький-Рава-Руська з технічними характеристиками: одна платформа та дві колії.

- фінансова інфраструктура

Також громади мають розвинену **фінансову інфраструктуру**, яка покращує можливості громад щодо залучення та реалізації інвестиційно привабливих проєктів. Факт розвиненості фінансової інфраструктури зазначають у всіх громадах.

Деякі громади, виходячи із необхідності посилення своїх конкурентних переваг та забезпечення економічної самодостатності та розвитку, розвивають специфічну фінансову інфраструктуру. Зокрема, представники Белзької ТГ зазначають закладання у своїй громаді земельного банку, виходячи з необхідності розвитку основного ресурсу громади – землі. За свідченням представників ОМС у питаннях розвитку фінансової інфраструктури вони *«пішли далі - організували земельний банк, який є одним з найбільшим по сусідніх*

⁴¹ Інформація про стан розроблення та реалізації державного інвестиційного проєкту станом на 01.07.2023 розбудова прикордонної дорожньої інфраструктури на підходах до пунктів пропуску на українсько-польському кордоні – <https://restoration.gov.ua/4489/zvity/56275.html>

громадах. Цей земельний ресурс стане основним ресурсом розвитку громади і у подальшому».

- наявність та стан промислової інфраструктури

Розвинена промислова інфраструктура сприяє ефективному функціонуванню системи виробництва матеріальних благ і послуг та є чинником підвищення інвестиційної активності щодо розвитку промислової діяльності в громаді. У вугільних громадах, що трансформуються, промислова інфраструктура становить базу економічної диверсифікації.

За свідченням керівниці регіонального відділення GIZ Г. Литвин, впливи від потенційного закриття вугільних підприємств будуть відчувати мешканці усього цього регіону. Тому дуже важливо є планування шляхів розвитку регіонів на початкових етапах процесів. Наявні у громадах об'єкти промислової інфраструктури можуть трансформуватися різним чином, тому важливо чітко виявити, які з них мають потенціал для трансформації в промислові та індустріальні парки, які - в спортивні та рекреаційні об'єкти. Саме це закладатиме потенціал розвитку вугільних громад у післятрансформаційний період.

Для становлення на території громади виробничої діяльності важливим є **наявність площ, які можливо використовувати** за цим призначенням. У громадах такі площі частково пов'язані з шахтами, а частково – з землями, якими володіє громада. Так, представники Белзької ТГ звертають увагу на наявність на території громади таких площ: приміщень, розташованих на території шахти, які раніше використовувалися для ведення неосновного виду економічної діяльності (теплиці); приміщень, які можна за мінімальних капіталовкладень використовувати для встановлення сонячних панелей (цехи), а також шахтних територій, які можуть надаватися в оренду, зокрема й для встановлення елементів виробництва відновлюваної енергетики – сонячної генерації.

Серед них найбільш затребуваними є будівлі, які є можливими під використання складських приміщень та офісів, а також під організацію виробництва. Наявність площ для розміщення підприємств разом з іншими чинниками виробництва зазначають представники ОМС Великомостівської ТГ. Вони вважають за можливе розміщення на території власної громади будь-якого бізнесу і будь-якого виробництва, оскільки володіють всіма необхідними ресурсами для розвитку бізнесу. Наявність таких площ зазначають й у Шептицькій ТГ, але одночасно зазначають їх значну задіяність в інших видах промислової діяльності вже на теперішній час.

На доцільність використання, перш за все, шахтних будівель (*наземних споруд шахт*) звертають увагу представники Поромівської ТГ, які зазначають можливість їх використання під офіси та складські приміщення, а також під цехи для виробництва та випуску елементів

обладнання для відновлюваної енергетики, оскільки ці готові споруди обладнані комунікаціями, під'їзними шляхами.

Важливим показником визначення напрямів використання промислової інфраструктури є її стан при одночасному зростанні вимог до інфраструктурних елементів для запровадження будь-яких виробництв, особливо з використанням інноваційних технологій. Саме цей показник є основним для оцінки необхідності залучення додаткових інвестиційних коштів.

Стан шахтної інфраструктури вугільних громад, що досліджувалися, є незадовільним з огляду на тривалий термін експлуатації вугільних підприємств та потребує значних додаткових інвестицій. Працівники вугільних підприємств вважають, що краще старі приміщення, і адміністративні корпуси, і виробничі цеха, демонтувати та побудувати нове, оскільки вони не витримують сучасних технологічних вимог (Шептицька ТГ). Разом з тим, представники вугільних підприємств громад зазначають можливість непрофільного використання лише логістичних елементів промислової інфраструктури шахт, виходячи із специфіки виробничих процесів та неможливості їх задіяності і інших технологічних ланцюгах (Литовезька ТГ).

Проте, саме стан переважної більшості шахтних будівель, зумовлений характером використання у виробничому процесі, дозволяє тільки їх вузько орієнтоване використання - під види економічної діяльності, які не висувають до стану інфраструктурних об'єктів особливих вимог (під складські приміщення, овочесховища тощо). На це звертають увагу у Поромівській та Литовезькій громадах, коли наголошують на напрямках використання шахтних будівель, які за станом та віддаленим розташуванням можливо використовувати у поєднанні з розвитком у громаді сільського господарства

Представник вугільної галузі Шептицької громади, зазначаючи незадовільний стан шахтних будівель, підкреслював, що доцільний напрям використання вугільних шахт після реструктуризації – під промислові об'єкти. Існують конкретні пропозиції та проекти щодо облаштування на цих територіях сучасного сміттєпереробного заводу. У Литовезькій ТГ вважають за можливе використання шахтних будівель лише обмежено, проте навіть таке потребує додаткових інвестицій у добудову та удосконалення.

Виключення становить лише Поромівська ТГ, на території якої розташована шахта, яка знаходилась на стадії будівництва та не була введена в експлуатацію. Стан інфраструктури цієї шахти є добрим і представляє значний інтерес для інвесторів. Враховуючи значну зацікавленість інвесторів у шахті № 10 «Нововолинська» та розуміючи важливість такого ресурсу для розвитку вугільних громад після трансформації галузі, ведеться активна робота на рівні Міністерства енергетики України щодо підготовки її для можливого

альтернативного використання - вже здійснюються роботи із зміни статусу шахти, трансформації її підземного комплексу та передачі надземної частини на баланс Поромівської ТГ.

Ця шахта будується вже понад 30 років і стан її готовності оцінюють у 85 відсотків. Наразі оголошено тендер на послуги з розроблення техніко-економічного обґрунтування недоцільності добудови шахти №10 «Нововолинська» державного підприємства «Волиньвугілля», минулорічний договір на виконання такої роботи було розірвано. У випадку доцільності добудови будуть проведені перерахунки проєкту будівництва в актуальних цінах, завершення його реалізації та введення в експлуатацію першої черги лав №1 та №2 з виходом на проєктну потужність у 900 тис. тонн вугілля на рік. У протилежному випадку є пропозиції щодо трансформації території та будівель під індустріальний парк, виробництво елементів та вузлів відновлюваної енергетики.

Деякі територіальні громади володіють також **виробничими потужностями**, не пов'язаними з шахтами, які можливо і доцільно використовувати для організації виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики. На наявність особливих можливостей у громаді в контексті запровадження такого виробництва вказують представники Шептицької ТГ, зазначаючи доцільність застосування для розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій виробничих потужностей оборонного заводу «Зміна».

- інженерні комунікації вугільних підприємств

Якщо стан шахтних будівель може викликати певні сумніви щодо доцільності їх використання для розвитку інноваційних для вугільних громад видів діяльності, то їх інженерні комунікації є затребуваними інфраструктурними елементами для запровадження промислової діяльності.

Підтверджуючи неефективність використання шахтних споруд для запровадження на них будь-яких видів інноваційної економічної діяльності, у громадах одночасно зазначають високий рівень потенціалу інженерних комунікацій для запровадження та розвитку виробничої діяльності на території громад, зокрема й з виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики.

На можливість використання шахтних комунікацій вказують в усіх громадах. Зокрема, в Белзьській ТГ вважають наявність у ТГ *«шахтної території в межах проммайданчику зі всіма комунікаціями»* потенціалом для розвитку промислових видів діяльності. Додатковою перевагою економічного розвитку громади на засадах запровадження промислової діяльності, зокрема, розміщення виробництва з виготовлення елементів для відновлюваної енергетик представники ОМС громади вважають *«наявність високовольтної мережі, що сполучає Україну з Польщею як конкурентної переваги»*

поміж інших громад регіону. Таку ж можливість зазначають й у Літовезькій ТГ, де мають трансформаторні станції по розподілу електроенергії, які застосовувалися для забезпечення електроенергією вугільного підприємства.

Перспективними для реалізації інвестиційних проєктів з використанням **інфраструктури шахти є індустріальні парки**. На наявність інженерного забезпечення промислових майданчиків шахт, яке є привабливим для інвестора, вказують представники ОМС Шептицької ТГ. Вбачаючи у ньому значний ресурс розвитку для своєї громади, проводиться робота з його організації та юридичного оформлення. Експерти зазначають доцільність використання існуючого інженерного забезпечення по всіх промайданчикам шахт. Так на одному з промислових майданчиків однієї з шахт розроблено концепцію створення індустріального парку. Тож, наявність спеціально облаштованих територій, у межах якої її учасники можуть здійснювати господарську діяльність у сфері промислового виробництва, є додатковим чинником зацікавленості інвесторів у розвитку економіки вугільних громад, а для громад - можливістю використання інженерно-технічних комунікацій та земель ліквідованих шахт

Для організації на території Шептицької ТГ виробництва з виготовлення обладнання елементів відновлюваної енергетики організація цього індустріального парку є дуже важлива, бо його концепцією передбачено поміж інших напрямів діяльності організацію *«виготовлення обладнання для альтернативної енергетики і транскордонна логістика»*.

В Нововолинській ТГ індустріальний парк є повністю готовий до експлуатації. Індустріальний парк «NOVO» (інвестиційна ділянка № 1) займає територію площею 20 гектарів та забезпечена розвиненою транспортною, інженерною, логістичною інфраструктурою. В Белзькій ТГ вбачають можливість створення мультимодального терміналу з виробничо-перевантажувальним комплексом, розпочато проєктну діяльність, у Великомоствіській громаді обговорюють та мають плани щодо будівництва сухого порту.

Вагомим для прийняття рішень щодо розміщення інвестиційних проєктів є наявність **кластерних структур**, які традиційно вважаються рушіями економічного та інноваційного розвитку як на регіональному, так і на галузевому рівнях за рахунок співробітництва по всьому ланцюгу доданої вартості між економічними суб'єктами в регіоні (з особливим акцентом на включеності в процес високомобільних представників МСБ), налагоджених контактів з учасниками інноваційних екосистем. З точки зору організації локального виробництва елементів відновлюваної енергетики у вугільних громадах позитивного поштовху процесу змогло би надати наявність промислових кластерів, організованих на базі вугільних підприємств та їх використання у виробничому процесі. Але ті кластерні зв'язки, які раніше існували в середині ДП «Львіввугілля» та ДП

“Волиньвугілля”, вже зазнали незворотних змін та їх використання у процесі виробництва елементів обладнання ВЕ є недоцільним.

На такий стан проблем вказують представники ОМС Шептицької ТГ, які зазначають, що зв'язки гірничо-промислового кластеру *«розриваються, бо раніше це була і ремонтна база, база, де були розвинуті всі ці обслуговуючі підприємства. Зараз вже ремонтна база практично відсутня. Якщо раніше у системі «Львіввугілля» був свій ремзавод, обслуговуючі підприємства, вони вже десь на 50% припинили своє існування»*. На базі приватизованих елементів гірничо-промислового кластеру працюють інші виробництва, зокрема на Шептицької ТГ має досвід організації кластерного виробництва у мебельному секторі: *«Якщо говорити про кластер, то в нас це є тільки мебельне виробництво, та інфраструктура формується, яка забезпечує і виробництво, і збут, і виробництво фурнітури»*. Відсутність кластерів зазначають й представники інших громад – Великомоствської, Литовезької, Поромівської, Белзької, Нововолинської територіальних громад.

Нерозвиненість кластерів у деяких вугільних громадах компенсується активним співробітництвом між економічними суб'єктами. Одночасно в громадах зазначають можливість організовувати ланцюги постачання для організації виробництва елементів обладнання елементів ВЕ внутрішніми силами територіальних громад, без застосування елементів кластерного співробітництва. Зокрема, на можливість запровадження такого підходу вказують у Поромівській ТГ. Можливість працювати у сфері виробництва як без залучення додаткових зав'язків та ресурсів, так і з їх використання оцінюється у громаді залежно від власних економічних цілей:

М'які передумови

- **Рівень економічної диверсифікації в громаді**

Стимулювання залучення інвестицій у економіку вугільних громад тісно пов'язана з диверсифікацією економічної діяльності, яка забезпечує створення умов економічного зростання без залучення потенціалу вугільної промисловості. Розуміючи важливість такого питання, у громадах зазначають про роботу, яка ведеться для забезпечення диверсифікації їх економічного потенціалу. Це стосується залучення різноманітних проєктів для створення виробництва, не пов'язаного з видобутком вугілля. Органи місцевого самоврядування шукають всі можливі інструменти, це і сприяння відкриттю нових підприємств в громадах, і створення інвестиційних парків, і логістичних центрів, і міжнародне співробітництво, і пошук і залучення релокованого бізнесу.

- **Освітній потенціал**

Поєднання промислової діяльності та інноваційних технологій потребує високої якості людського потенціалу та наявності освітніх центрів, здатних задовольнити локальні ринки кваліфікованими кадрами.

При організації інноваційних видів економічної діяльності у вузькоспеціалізованих вугільних громадах для інвесторів має значення можливість підготовки та перепідготовки кадрів за вимогами інноваційних виробництв. Тож розвинена освітня інфраструктура має задовольнити зміну вимог до освітньо-кваліфікаційного складу трудового потенціалу громад.

Очікувано, що у міських територіальних громадах – Шептицькій та Нововолинській - така інфраструктура є розвиненою. В Шептицькому районі є розвинена мережа закладів професійної освіти, у Нововолинську, також здійснюють діяльність заклад вищої освіти. На розвиток спроможності освітньої інфраструктури щодо задоволення можливого попиту на особливі кваліфікаційні характеристики трудового потенціалу, що можуть виникнути в процесі реструктуризації економіки громад, вказують оновлення переліку спеціальностей в освітніх закладах. Так, в Шептицькому за підтримки GIZ ліцензовано нову професію з підготовки робітників з обслуговування сонячних панелей.

Проте й на території сільських громад існуючий потенціал закладів освіти трансформується для його використання у забезпеченні потреб диверсифікації місцевої економіки. Так, на території Поромівської ТГ, *«громади є центр професійно-технічної освіти з підготовки спеціалістів вугільної галузі, проте перелік спеціальностей*

постійно розширюється відповідно до попиту та вимог місцевого ринку праці (кухар, пекар-кондитер, електрослюсар, газозварювальник)».

- **Вторинні ресурси**

- відходи шахтного виробництва, які можливо застосовувати у будівельній галузі

На територіях вугільних громад залишаються *відходи шахтного виробництва*, які можливо використовувати у подальшій економічній діяльності - як у сільському господарстві (виробництво добрив), так і будівельній галузі. Але на територіях громад, що досліджувалися переважає погляд на можливість переробки відходів шахтного виробництва для застосування у будівельній галузі. Так, у Нововолинській ТГ відходи шахтного виробництва розглядаються як ресурс для будівельної галузі. Навіть є бажаючі бізнесмени, готові зайти на цю ділянку бізнесу.

Представники ОМС Литовезької ТГ, Шептицької ТГ, відмічають наявність відвалів вугільних підприємств, який можна використовувати в будівельній галузі, виробляти брикети, цеглу та блоки.

- **Організаційні**

Тісно переплітається з проблемами диверсифікації економіки громади проблема залучення інвестицій у громади для вирішення питань енергозбереження та впровадження енергоощадних технологій. Органи місцевого самоврядування активно виділяють на це фінансові ресурси: для впровадження енергоефективних заходів, насамперед, у комунальних будівлях: утеплюють фасади замінюють двері та вікна на енергозберігаючі, використовують сучасне освітлення шкіл, дитячих садочків, лікарень. Це дозволяє знизити енергоспоживання, а отже заощаджувати кошти місцевого бюджету. Крім того, реалізація таких проєктів є свідченням орієнтованості громади на економію енергоресурсів та соціально-відповідальне ставлення до “зеленого” переходу.

Такі проєкти реалізуються у громадах в тому числі за участі іноземних донорів. Успішність виконання таких проєктів впливає на інвестиційну привабливість громади, формує її інвестиційний клімат, дозволяє громаді залучити додаткові кошти. Високу значимість таких проєктів для громад вбачають всі опитані. Представники громад зазначають досвід у реалізації таких проєктів на рівні області. Такий досвід є у всіх опитаних громад.

- **Соціокультурні**

Серед найвагоміших соціокультурних чинників забезпечення інвестиційної спроможності громади слід відзначити насамперед довіру на всіх інституційних рівнях. Це і довіра до місцевої влади, до держави, і міжсуб'єктна довіра. Довіра стає цементам формування соціального капіталу та солідаризації громади. Саме на цьому факторі наголошували експерти Великомоствської ТГ, що довіра між суб'єктами громади «дозволяє швидше вирішувати будь-які проблемні питання», які пов'язані із оформленням дозвільної документації, виділенням земельних ділянок для інвесторів і організації їх діяльності в громаді. У Нововолинській ТГ наголошували на необхідності «покращання комунікації між владою, інвесторів та громади у вирішенні питання організації сміттєпереробного виробництва». Саме відсутність довіри до екологобезпечності проєктів, гальмує розвиток такого виду діяльності у всіх без винятку громадах.

Таким чином, за результатами напівструктурованих інтерв'ю можна зробити висновки щодо наявності та ступеню розвиненості інвестиційних передумов справедливої трансформації вугільних громад Львівсько-Волинського басейну, які згруповано у таблицю 4.

Таблиця 4.
Інвестиційні передумови розвитку виробництва у вугільних громадах Львівсько-Волинського вугільного басейну за результатами напівструктурованих інтерв'ю

Чинники	Область					
	Львівська			Волинська		
	Громади			Громади		
	Шептицька	В.мостівська	Белзька	Нововолинська	Литовезька	Поромівська
1	2	3	4	5	6	7
Географічне розташування та природоресурсний потенціал						
Мінеральні, сприятливі для розвитку ВЕ	+	-	+	+	+	+

Природні ресурси для розвитку туризму	+	+	+	+	+	+
Екологічні проблеми пов'язані з шахтною діяльністю	+		+	+	+	+
Земельні ділянки сільсько-господарського призначення	+	+	+	+	+	+
Доступні земельні ділянки несільськогосподарського призначення, для ВЕ	+	+	+	+	+	+
Наявність трудового потенціалу та задовільна вікова структура	-	-	-	-	-	-
Кваліфікація/спроможність трудового потенціалу до швидкого перенавчання	+					+
Умови розвитку трудового потенціалу	+			+		+
Географічне розташування: близькість до міжнародних трас та кордону	+	+	+	+	+	+
автодорожні шляхи	+	+	+	+	+	+
залізничні шляхи	+		+	+		
Фінансова інфраструктура	+	+	+	+	+	+
Наявність та стан промислової інфраструктури	+		+	+	+	+
площі, які можливо використовувати під організацію економічної діяльності	+/-*	+	+	+/-*	+	+
стан шахтної інфраструктури (будівлі)	+		+	+	+	+/-**
інженерні комунікації вугільних підприємств	+		+	+	+	+
організація індустріальних парків, кластерів тощо	***/-			+		+
виробничі потужності, не пов'язаними з шахтами	+			+		

Рівень економічної громади	диверсифікації діяльності в	+		+	+		
Розвиненість інфраструктури	освітньої	+	-	-	+	-	+
Відходи виробництва, які можна було б задіяти у переробці в будівельній галузі	шахтного	+	-	+	+	+	+
Вторинні ресурси для відновлюваної енергетики		+	+	+	+	+	+
Участь в організації та поданні грантових заявок		+	+	+	+	+	+
Включеність в процеси підвищення якості інфраструктури у межах міжнародних проєктів		+	+	+	+	+	+
Формування довіри та нагромадження соціального капіталу		+	+/-	+	+/-	+	+

Джерело: розроблено авторами

О – сприятливість природно-кліматичних умов для розвитку ВЕ не досліджена

* - зайнятість виробничих площ, які могли б бути задіяні для виробництва елементів обладнання ВЕ, іншими виробництвами

** - потреба є частковою, зокрема на шахті, що введена в експлуатацію та працює за основним напрямом економічної діяльності

*** - індустріальний парк знаходиться на стадії затвердження документів

Узагальнюючи все вище наведене, можна констатувати наявність у громадах як жорстких так і м'яких передумов, ресурсів та можливостей для сприяння інвестиційній діяльності, а саме:

- *широкий перелік природних ресурсів, зокрема й тих, які можливо використовувати для розвитку туристично-рекреаційного напрямку економічної діяльності (сприятливі природно-кліматичні умови: клімат, повітря, пейзажі, водні об'єкти, ліси тощо). Про наявність у громадах таких ресурсів зазначають представники всіх опитаних громад;*
- *земельні ресурси сільськогосподарського призначення, які всі опитані громади зазначають серед вагомих ресурсів розвитку, а сільські - виокремлюють як найбільш вагомий для подальшого економічного розвитку;*
- *відходи шахтного виробництва, використання яких можливо у будівельній галузі, є характерними ресурсами для всіх громад, на території яких розташовано шахтні підприємства;*
- *спрямованість подолання екологічних наслідків вугледобувної діяльності як необхідна та важлива передумова перепрофілювання економічної діяльності громад на підставі формування умов розвитку екологічнобезпечних видів діяльності;*
- *вигідне географічне розташування: близькість до міжнародних трас та кордону, наявність автомобільних та залізничних шляхів. Саме ці умови забезпечують високий рівень потенційної інвестиційної активності у територіальних громадах, що досліджувалися;*
- *природно-кліматичні умови, сприятливі для розвитку відновлюваної енергетики, зокрема - сонячної генерації. В деяких громадах (Поромівська, Литовезька, Великомостівська ТГ) природно-кліматичні умови розвитку відновлюваної енергетики є дослідженими: оцінено розу вітрів, встановлена кількість сонячних днів на рік. Не всі інвестори вважають результати достатньою умовою для розміщення власного бізнесу на цих територіях, однак є охочі на розміщення вітрових та сонячних електростанцій*
- *вторинні ресурси для розвитку відновлюваної енергетики, представлені у громадах сміттєзвалищами, придатними для виробництва біопалива або газу. Реалізацію можливостей щодо використання побутових відходів для виробництва відновлюваної енергії представники громад вбачають у втіленні нормативно-правових засад щодо сортування та переробки відходів в контексті євроінтеграції;*
- *наявність у громадах земельних ділянок несільськогосподарського призначення, які можливо використовувати для розміщення відновлюваних джерел енергії (зокрема*

сонячних та вітрових генераторів). Цей факт зазначають у більшості громад. Такі землі у громадах розглядаються як варіант забудови для малої генерації. Виключення становить лише Шептицька ТГ, в якій таку можливість вбачають у використанні території шахти, що реструктуризується;

- *недостатність трудового потенціалу у громадах, пов'язану як з війною, так і з трудовою міграцією за кордон. Проте одночасно зазначається можливість повернення трудових ресурсів з-за кордону, виходячи з його готовності працювати на підставі реалізації гідних умов праці у територіальних громадах;*

- *потенційна відповідність якісних характеристик трудових ресурсів вимогам нових видів економічної діяльності. У громадах зазначають досить високі професійні характеристики трудового потенціалу, сформовані на підставі попереднього досвіду праці, його бажання та готовність підвищувати свій кваліфікаційний рівень до потреб інноваційних виробництв зазначають у всіх громадах. Одночасно фактична ситуація у громадах характеризується незадовільною віковою структурою трудового потенціалу, яка посилюється тенденціями неповернення молоді до маленьких громад після навчання у навчальних закладах обласних центрів, або з-за кордону;*

- *розвинена фінансова інфраструктура, яка спроможна забезпечити можливості залучення та сприятиме реалізацію інвестиційно привабливих проектів;*

- *промислова інфраструктура, яка у вугільних громадах, що досліджувалися, є розвиненою;*

- *площі, які можливо використовувати для розміщення виробництва елементів обладнання ВЕ. У громадах такі площі по'язані з шахтами лише частково і серед найбільш затребуваних є шахтні будівлі. Проте напрями використання цих будівель є обмеженими за рахунок невідповідності їх стану сучасним вимогам до виробничих приміщень інноваційних виробництв. Покращення стану шахтних будівель потребує значних додаткових капіталовкладень. Виключення становить лише Поромівська ТГ, на території якої розташовано шахта, що не була введена в експлуатацію, та стан її інфраструктури є добрим і представляє значний інтерес для інвесторів.*

- *інженерні комунікації вугільних підприємств, які за рахунок їх потужності та надійності є затребуваними інфраструктурними елементами ланцюгів виробництва, запровадження будь-якого виду промислової діяльності, зокрема й виробництва елементів обладнання ВЕ. На можливість використання інженерного забезпечення промислових майданчиків шахт вказують представники всіх опитаних територіальних громад, на території яких є вугільні підприємства (крім Великомоствської ТГ). В двох громадах зроблено практичні кроки до організації індустріальних парків: в*

Нововолинській ТГ індустріальний парк є повністю готовим для експлуатації, в Шептицькій ТГ –створений фактично і наразі завершується його юридичне оформлення.

- *внутрішня спроможність та готовність місцевої професійної освітньої інфраструктури щодо забезпечення сучасних вимог до якості трудових ресурсів.* Розвиненість освітньої інфраструктури у міських територіальних громадах (Шептицькій та Нововолинській ТГ) є очікуваною. Але й на території сільської Поромівської ТГ існуючий потенціал закладів освіти трансформується для його використання у забезпеченні потреб диверсифікації місцевої економіки;

- *досвід реалізації проєктів впровадження енергоощадних технологій, зокрема у сфері комунальної власності.* Для заохочення інвесторів у сфері розвитку відновлюваної енергетики реалізація таких проєктів є важливою з точки зору підтвердження орієнтованості громади “зелений” перехід у соціально-економічній діяльності. Це позитивно впливає на інвестиційний імідж громад у цій сфері.

Тож інвестиційні передумови щодо здійснення справедливої трансформації вугільних громад Львівсько-Волинського басейну, зокрема й на підставі запровадження локального виробництва елементів обладнання ВЕ, є сприятливими для інвестиційної діяльності, зокрема за економічними секторами, не пов’язаними з вуглевидобутком.

Виявлення існуючих ланцюгів постачання та їх елементів/кластерів, які можуть бути частиною локального виробництва елементів обладнання ВЕ

Ефективність інвестиційного процесу структурної перебудови вугільних громад потребує чіткого окреслення можливостей використання ресурсного потенціалу громад, накопиченого внаслідок здійснення вуглевидобутку, та визначення його місця у нових видах економічної діяльності. Зокрема необхідною є й оцінка перспективи використання існуючих ланцюгів постачання та їх елементів/кластерів при запровадженні у вугільних громадах локального виробництва елементів обладнання ВЕ. Такий підхід дозволить оптимізувати як обсяги інвестиційних коштів, так і напрями використання ресурсного потенціалу громади

Вирішення завдань організації локального виробництва обладнання елементів ВДЕ та енергоефективних технологій вимагає **створення постачально-виробничого ланцюга, або ланцюга постачання**, кінцевим споживачами якого є підприємства з виробництва обладнання/елементів обладнання ВЕ. Ланцюги постачання характеризуються складністю, обумовленою мережевими зв'язками між різними елементами системи, і значною динамікою.

Ланцюги постачання стосуються всіх процесів, включаючи інформаційне забезпечення, пов'язаних з придбанням і транспортуванням сировини/деталей для виробництва елементів обладнання ВЕ, пошуком робочої сили та формуванням навичок, транспортуванням. До того ж, ланцюг постачання може включати такі елементи, як налагодження дистриб'юції, доставка готової продукції кінцевому споживачу, забезпечення гарантійної підтримки та обслуговування клієнтів.

Складність ланцюга постачання локального виробництва обладнання елементів ВДЕ залежить від ступеню локалізації виробництва. Розрізняються наступні ступені локалізації виробництва, які передбачають:

виробництво із частковим циклом – це компанії, які купують певні елементи в іноземних виробників, а в Україні проводять збірку, налагоджують дистриб'юцію і забезпечують гарантійну підтримку;

виробництво із повним циклом – це компанії, які займаються всіма етапами виробництва елементів чи обладнання ВЕ, а також дистриб'юцією та гарантійну підтримку.

В залежності від ступеню локалізації виробництва, на які спиратимуться при організації виробництва, ланцюг постачання включатиме наступні елементи (табл. 5).

Таблиця 5.

Елементи ланцюгів постачання

Вузлові елементи існуючих ланцюгів та кластери, які можуть бути частиною оновленого ланцюга постачання	Виробництво частковим циклом	із Виробництво повним циклом	із
Міжнародні транспортні коридори	✓		
Мережа автошляхів	✓		✓
Залізничні колії та під'їзні шляхи до станцій, складських та виробничих приміщень	✓		✓
Основні споруди для виробництва обладнання (шахтні будівлі)	✓		✓
Основні споруди для складських приміщень (шахтні будівлі)	✓		✓
Електромережі/лінії електропостачання	✓		✓
Водопостачання/водовідведення	✓		✓
Фінансова інфраструктура	✓		✓
Промислові майданчики/промислові зони	✓		✓
Наявність індустріальних парків, кластерів	✓		✓
Мережа навчальних закладів	✓		✓
Локальні споживачі	✓		✓

Вузлові елементи існуючих ланцюгів та кластери

які можуть бути використані в схемах постачання (ланцюгах постачання) для розвитку виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій в громадах дослідження:

1. Міжнародні транспортні коридори (МТК).

Через територію Львівської області проходять два міжнародні транспортні коридори:

Коридор №3: Брюссель – Аахен – Кельн – Дрезден – Вроцлав – Катовіце – Краків – Львів – Київ;

Коридор № 5. Венеція — Трієст/Копер — Любляна — Марибор — Будапешт — Ужгород — Львів — Київ.

Безпосередньо через досліджувані громади МКТ не проходять, проте практична близькість вугільних громад Львівської області створює можливості (за необхідності) їх залучення у логістиці ланцюги. Залучення інфраструктури МКТ у логістичні ланцюги виробництва елементів обладнання ВЕ потребує додаткових інвестицій у поліпшення транспортної інфраструктури громад.

При організації виробництва з повним циклом МКТ не мають ключового значення, проте можуть створювати додаткові інвестиційні стимули та використовуватися при нелокальному збуті продукції.

2. Мережа автошляхів.

Як вже було зазначено в попередньому розділі, регіон Львівсько-Волинського вугільного басейну характеризується розвиненою транспортною інфраструктурою, представленою ою автомобільними дорогами міжнародного значення (М-06 Київ – Чоп, М-09 Львів – Рава-Руська, М-10 Львів – Краковець, М-11 Львів – Шегині, М-12 Стрий – Тернопіль – Кропивницький – Знам'янка); національного значення (Н-02 Львів – Тернопіль, Н-09 Мукачеве – Івано-Франківськ – Рогатин – Львів, Н-10 Стрий – Івано-Франківськ – Чернівці – Мамалига, Н-13 Львів – Самбір – Ужгород, Н-17 Львів – Радехів – Луцьк, Н-22 Устилуг - Луцьк - Рівне); регіонального значення (Е-373, Р-15 Ковель – Володимир-Волинський – Шептицький – Жовква, Р-39 Броди – Тернопіль, Р-40 Рава-Руська – Яворів – Судова Вишня, Т-14-04 Шептицький-Рава-Руська), які сполучають громади з іншими регіонами України та з країнами Центральної, Східної та Південно-східної частини Європи.

3. Залізничні колії та під'їзні шляхи до станцій, складських та виробничих приміщень

У м. Нововолинськ знаходиться залізнична станція з під'їзними шляхами до шахт району, яка зв'язана зі станцією Іваничі. Розташована на транспортній магістралі Ковель-Львів. Функціонує відділ митного оформлення №3 (м. Нововолинськ) митного поста "Володимир-Волинський" Волинської митниці.

Залізнична станція Белз розташована на лінії Шептицький - Рава-Руська з технічними характеристиками: одна платформа та дві колії.

Вузлова проміжна залізнична станція Львівської залізниці станція Шептицький. Розташована у м. Шептицький на перетині 2-х ліній Сапіжанка - Ковель (одноколійна, завдовжки 198 км) та Шептицький — Рава-Руська (одноколійна, завдовжки 55 км). Вузол неелектрифікований, можливість електрифікації не розглядається.

Литовезька ТГ: у м. Володимир-Волинський та смт. Іваничі, відстань до останньої складає 28 км.

Залізнична інфраструктура шахт

4. Електромережі/ лінії електропостачання та трансформаторні підстанції

Енергетична інфраструктура шахт є дуже потужною, виходячи з особливостей виробничого процесу вуглевидобутку. Її використання при організації іншого промислового виробництва на базі промислових майданчиків шахт є доцільним. Енергетична інфраструктура представлена електромережами та трансформаторними підстанціями шахт «Бужанська», №10 «Нововолинська» (Поромівська ТГ), №9 «Нововолинська» (Литовезька ТГ), «Великомостівська» (Шептицька ТГ), «Степова» (Белзька ТГ). Їх стан є задовільним. Енергомережі шахт Поромівської ТГ є новим (шахти №10 «Нововолинська» не введена в експлуатацію) та порівняно новим (Шахта «Бужанська» введена в експлуатацію 1993 р.).

5. Водопостачання/водовідведення

Мережі водопостачання/водовідведення представлені мережами шахт «Бужанська», №10 «Нововолинська» (Поромівська ТГ), №9 «Нововолинська» (Литовезька ТГ), «Великомостівська» (Шептицька ТГ). Їх стан є задовільним. Вони в діючому стані, збережено їх функції та вони є в придатному для експлуатації стані. На шахті 10 «Нововолинська» підведено всі комунікації, каналізація, свердловини.

6. Основні шахтні будівлі (для переобладнання під виробництво) збережено, але всі вони потребують удосконалення та приведення у відповідність до вимог технічної

експлуатації приміщень для виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики та правил технічної безпеки.

Додатково на території м. Шептицький розташоване ВАТ «Зміна», спроектоване як підприємство ВПК. Завод збудовано у 1983 р. (форму власності змінено у 1995 р.) Загальна площа — 23,2 га, з них виробничих площ — 86 тис.м² На підприємстві розташоване механообробне, складально-монтажне, гальванічне, лакофарбове виробництва та виробництво виробів з пластмас та гуми. Виробничі площі можливо залучати до організації виробництв елементів постачання відновлюваної енергетики або долучати вже працюючи виробництва до кластерної співпраці.

7. Основні шахтні споруди є можливими для використання в якості складських приміщень. Складські приміщення вугільних підприємств (Шахта «Бужанська» (знаходиться не в населеному пункті), шахти № 10 «Нововолинська, Великомоствська, №9 «Нововолинська» можуть використовуватися як в середині і в кінці транспортних вантажопотоків або виробничих процесів для тимчасового накопичення вантажів та своєчасного забезпечення виробництва необхідними матеріальними ресурсами відповідно до потреб.

8. Промислові майданчики/промислові зони шахт «Бужанська», №10 «Нововолинська» (Поромівська ТГ), №9 «Нововолинська» (Литовезька ТГ), «Великомостівська» (Шептицька ТГ), «Степова» (Белзька ТГ) в діючому стані. Збережено функції промислових майданчиків шахт, вони знаходяться в придатному для експлуатації стані. Промисловий майданчик шахти 10 «Нововолинська» - у новому стані (шахта не запущена в експлуатацію). Незважаючи на задовільний стан промислового майданчика шахти «Бужанська», вона знаходиться у відносній віддаленості від населеного пункту. Інші – при використанні їх за напрямом організації підприємств з виробництва обладнання елементів для ВЕ – потребують суттєвого удосконалення та значних обсягів капіталовкладень.

В цілому використання промислових майданчиків шахт доцільне для облаштування індустріальних парків (ІП) для бізнесу та розвитку виробничої діяльності. Так, у Шептицькій ТГ індустріальний парк знаходиться на стадії розробки: використано площі поблизу майданчику шахти, шахтні комунікації та інфраструктурне забезпечення, проте сам промайданчик у склад ІП не увійшов (знаходиться у державній власності).

9. Індустріальний парк NOVO м. Нововолинськ (інвестиційна ділянка № 1), який розпочав роботу наприкінці 2022 р., займає територію площею 20 гектарів та має всі підведені комунікації: воду, газ, електроенергію. Має розвинену транспортну (під'їзні шляхи та система внутрішніх доріг; зупинки та паркінг для пасажирського транспорту для перевезення), інженерну (електропостачання; газопостачання; водопостачання та водовідведення (насоси пожежогасіння); логістичну (залізнична гілка та завантажувально-

розвантажувальні майданчики; Складський комплекс для обслуговування автомобільних вантажів), комунікаційну (телефонні лінії та Інтернет) та сервісну (адміністративно-побутовий комплекс: приміщення сервісних служб, конференц-зали, їдальня, магазин, гостьовий паркінг) інфраструктури.

Індустріальний парк NOVO організовано у форматі експортоорієнтованого food-кластеру з орієнтацією на будівництво підприємств з переробки риби, виробництва харчової продукції та логістики у цій сфері. Разом з тим, використання його інфраструктури було б можливим та доцільним в схемах/ланцюгах постачання для розвитку виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій.

На території України кластери не є непоширеними формами міжгалузевого співробітництва суб'єктів підприємницької діяльності, наукових та фінансових інститутів. До того ж, враховуючи особливості організації продуктивних сил старопромислових регіонів з вугільною спеціалізацією, **кластерні зв'язки**, які раніше існували в середині ДП "ЛьвівВугілля" та ДП "Волиньвугілля" - це єдині економічно значимі кластерні зв'язки у регіонах, які теоретично можливо було б використовувати для розвитку виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій. Проте на момент проведення аналізу вони зазнали незворотних змін та їх використання у процесі виробництва елементів обладнання ВЕ є недоцільним.

10. Фінансові та кредитні установи в громадах налічуються в достатньому обсязі і представлені

банками: ПАТ КБ «ПриватБанк», АТ Ощадбанк», АТ «КРЕДОБАНК» , АТ «Креді Агріколь», Банк «Львів», Ідея Банк, АТ «УКРСИББАНК», АТ "А-БАНК" , Перший Український Міжнародний Банк, Райффайзенбанк Банк, Сенса Банк

необанками: Izibank, Monobank, Neobank, O.Bank, Sportbank, Todobank, Банк Власний Рахунок

11. Мережа навчальних закладів для підготування та перекваліфікації/перенавчання фахівців.

Освітня інфраструктура є розвиненою. На її базі ведеться фахова підготовка спеціалістів на рівнях передвищої та вищої освіти у галузях та за напрямками, що сприяли б становленню та розвитку виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій:

- **менеджмент та адміністрування** за напрямом: «Економіка та організація підприємницької діяльності» (ДВНЗ «Нововолинський електромеханічний коледж» (I - рівня акредитації), Нововолинський навчально-науковий інститут

- економіки та менеджменту); «Менеджмент» (Луцький національний технічний університет);
- **маркетинг** за напрямом: «Маркетинг» (Луцький національний технічний університет); «Транспортний маркетинг та логістика» (Шептицький гірничо-економічний коледж);
 - **логістика та транспорт** за напрямом: «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» (Луцький національний технічний університет); «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «Електрогазозварник» Державний навчальний заклад «Нововолинський центр професійно-технічної освіти»);
 - **інформаційні технології** за напрямом: «Обслуговування комп'ютерних систем і мереж» (ДВНЗ "Нововолинський електромеханічний коледж" (I - рівня акредитації))
 - **електрична інженерія** за напрямом «Монтаж і експлуатація електроустановок підприємств і цивільних споруд» (ДВНЗ «Нововолинський електромеханічний коледж», «Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустановок» (Вище професійне училище №11 м. Шептицький); «Проектування засобів електроенергетики, традиційної та відновлюваної енергетики» (Львівський національний університет природокористування);
 - **механічна інженерія** за напрямом «Технічне обслуговування і ремонт устаткування підприємств машинобудування» (ДВНЗ «Нововолинський електромеханічний коледж»; «Прикладна механіка», «Галузеве машинобудування», «Індустріальний інжиніринг та менеджмент» (Луцький національний технічний університет).

12. Локальні споживачі

При налагоджуванні виробництва елементів обладнання відновлюваних джерел вугільні громади Львівської та Волинської областей можуть стати потенційними локальними споживачами кінцевої продукції.

В Шептицькій ТГ територію шахти «Великомостівська» є можливим використовувати для розвитку відновлюваної енергетики (встановлення сонячних батарей).

Поромівська ТГ має сприятливу для розвитку вітроенергетики розу вітрів, та є можливість на землях комунальної власності встановлення вітроелектростанцій та сонячних електростанцій.

На території Белзької ТГ проведено роботу з виділення земельних ділянок несільськогосподарського призначення під встановлення сонячних панелей та генерацію сонячної енергії. То того ж, є приміщення шахти, де можливо встановлювати сонячні батареї.

У Литовезькій ТГ у середньому на рік спостерігається 140 сонячних днів. Середньорічна швидкість вітру дорівнює 4,0 метри за секунду. Є площі для розміщення сонячних панелей та вітроелектростанцій.

У Великомоствській ТГ питання щодо виділення земельних ділянок для діяльності сонячної електростанції заплановане для розгляду на сесію міської ради у 2023 р.

Для оцінювання потенціалу громад щодо використання наявних ланцюгів постачання виробництва обладнання ВЕ доцільно данні по вузлових елементах звести у таблицю 6.

Таблиця 6.

Вузлові елементи ланцюгів постачання виробництва елементів обладнання ВЕ

Вузлові елементи ланцюгів постачання	Область					
	Львівська			Волинська		
	Громади			Громади		
	Шептицька	В.Мос-тівська	Белзька	Ново-волинська	Литовезька	Поромівська
1	2	3	4	5	6	7
Міжнародні транспортні коридори	+/-*	+/-*	+/-*	-	-	-
Мережа автошляхів	+	+	+	+	+	+
Залізничні колії та під'їзні шляхи до станцій, складських та виробничих приміщень	+	-	+	+	+	-
Електромережі/лінії електропостачання	+	+	+	+	+	+
Водопостачання/водовідведення	+	-	+	+	+	+
Основні споруди для виробництва обладнання (шахтні будівлі)	+	-	+	+	+	+

Основні споруди для складських приміщень (шахтні будівлі)	+	-	+	+	+	+
---	---	---	---	---	---	---

Промислові майданчики/промислові зони	+/**	-***	+	+/**	+	+
Фінансова інфраструктура	+	+	+	+	+	+
Мережа навчальних закладів	+	-	-	+	-	+
Локальні споживачі	+	+/-****	+	+	+	+

Джерело: розроблено авторами

*- проходять через територію області, знаходяться у безпосередній близькості від ТГ

** - індустріальні парки

*** - заплановано створення промислових зон близько головних автомобільних доріг ТГ

**** - питання щодо виділення земельних ділянок для діяльності сонячної електростанції винесено на сесію ради громади

Підсумовуючи, можна зазначити, що для організації локального виробництва обладнання елементів ВЕ у вугільних громадах є достатня кількість ресурсів для налагодження ланцюгів постачання з використанням елементів діючих на цей момент логістичних процесів вугільних шахт, які підпадають під ліквідацію.

Одночасно в громадах існують передумови формування кластеру з виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики - на основі можливості організації на географічно близьких промислових об'єктах та взаємопов'язаних навчальних центрах/компаній/підприємств, кінцевим продуктом якого мають стати елементи обладнання ВЕ, що можуть мати як локального споживача, так і споживачів на міжнародному (європейському) ринку (рис. 15).

Рис. 15. Модель кластеру з виробництва елементів для ВЕ

Джерело: розроблено авторами

Така організація окремих елементів потенціалу вугільних громад щодо створення локального виробництва обладнання ВЕ буде дієвою при запровадженні кластерної співпраці.

Організація кластеру з використанням елементів ланцюгів постачання вугільних громад сприятиме:

- ефективному створенню нового продукту та просуванню його на внутрішні та зовнішні ринки;
- розвитку МСБ), що в умовах закриття вугільних підприємств має становити підґрунтя подальшого економічного розвитку та забезпечить створення робочих місць;
- залученню у територіальні громади додаткових ресурсів державних і міжнародних програм підтримки МСБ;
- налагодженню ефективної інфраструктури доступу до знань та технологій;

- забезпеченню фінансування визначених спільних ланцюгів доданої вартості для підвищення спроможності учасників кластеру щодо запровадження нових виробництв в економіку вугільних громад;
- покращенню ефективності транскордонної співпраці та інтеграції місцевої економіки до європейського економічного простору;
- зростанню конкурентоспроможності громад через спільні програми розвитку та доступ до активів і ресурсів.

Виклики та потреби залучення інвестицій у розвиток локального виробництва елементів обладнання ВЕ вугільних громад Львівсько-Волинського вугільного басейну для справедливої трансформації

На залучення інвестицій в економіку громади впливають багато різноманітних чинників. Ті чинники, що перешкоджають та стримують цей процес у громадах на засадах справедливої трансформації, становлять **виклики справедливої трансформації**. Вони потребують особливої уваги при опрацюванні заходів щодо покращення інвестиційних умов розвитку у вугільних громадах видів економічної діяльності, не пов'язаних з вугільною промисловістю – зокрема, розвитку локального виробництва елементів обладнання ВЕ.

Створення сприятливого середовища для інвестиційної діяльності у вугільних громадах є складним завданням, особливо в контексті воєнного часу. Війна негативно впливає на настрої інвесторів, бо сприймається як абсолютна невизначеність. Тож, одним з найбільших викликів, що стримує інвестиції у вугільні громади є *військові дії*. Вплив цього ризику зазначають у якості перешкоди залучення інвестицій у всіх громадах.

Впливовість цього виклику підтверджена не лише його негативним впливом на інвестиційну активність у громадах, але й зосередженістю громад більшою мірою на вирішенні тактичних соціально-економічних завдань та проблем. Зокрема у Шептицькій ТГ відмічають «заморожування» стратегічного розвитку і зосередженість над вирішенням поточних проблем громади.

Війна не лише є чинником невизначеності для інвесторів, але й обумовлює появу нових викликів. Серед таких у всіх громадах зазначають *недостатність робочої сили, пов'язану з війною*, яка або вже відчувається, або буде відчуватися в короткостроковій перспективі. Це зазначають у всіх громадах, які зазначають недостатність робочої сили саме через від'їзд з цих причин, або відмічають таку можливість у перспективі, звертаючи увагу на недостатність робочої сили через мобілізацію в комунальній сфері та по економічних суб'єктах.

Проте більшість викликів інвестиційної діяльності не пов'язані з війною, а мають локальну природу. Близькість кордону обумовлює значну транскордонну мобільність

ресурсів. Тож прикордонні громади відчують на себе *недостатність робочої сили, пов'язаної з міграцією закордон*. Зовнішні міграційні потоки погіршують ситуацію з трудовим потенціалом та посилюються тенденціями виключення з економічної діяльності регіону робочої сили через військовий призов. У територіальних громадах зазначають міграційний рух за кордон з приводу пошуку роботи, особливо молоді.

Серед основних причин високого рівня трудової міграції у громадах зазначають не лише звуження можливостей працевлаштування, обумовлене закриттям містоутворюючих вугільних підприємств, але й *низький рівень заробітної плати*. Тому у громадах звертають увагу на можливість повернення робочої сили в умовах створення робочих місць з конкурентними заробітною платою та умовами праці.

Не лише кількісні, але й якісні характеристики трудового потенціалу, є чинником, що погіршує інвестиційний потенціал територіальних громад та можуть негативно впливати на рішення інвесторів. *Часткова втрата навичок висококваліфікованим персоналом* є додатковим викликом, оскільки однією з умов інвестування в нові для вугільних громад, види економічної діяльності є якість трудового ресурсу, що забезпечить його здатність виконання професійних функцій в роботі з інноваціями.

Виходячи з кваліфікаційних характеристик, що вирізняють висококваліфікований персонал (сукупність спеціальних знань і навичок, що визначають ступінь підготовленості працівника до якісного виконання професійних функцій високого рівня складності), такий потенціал було сформовано у міській місцевості - за характером праці, притаманним цим громадам. Тож відповідно й такий виклик виокремлюють в основному у міських громадах. Зокрема, у Шептицькій ТГ зазначають часткову втрату навичок висококваліфікованими працівниками, яка потребує може бути усунена через перекваліфікацію або підвищення кваліфікації.

Потребу відновлення професійних навичок мають не лише висококваліфіковані працівники. Її зазначають у всіх громадах, але дещо з різних причин. Робітники вугільних підприємств так само потребують перекваліфікації з огляду на потреби ринку або на напрями економічної діяльності, пов'язані з стратегічним плануванням запровадження у цих вугільних громадах виробничої діяльності щодо елементів обладнання ВЕ та створення робочих місць саме у цьому секторі. Так, у Шептицькій ТГ зазначають певні складнощі у перекваліфікації працівників вугільних підприємств, пов'язані віковими перешкодами шахтарів, тому акцентують увагу на необхідності зосереджуватися на перекваліфікації молодших працівників вугільної галузі. У Великомоствській ТГ звертають увагу, що вже мають «кваліфіковану робочу силу, яка задіяна переважно на підприємствах легкої промисловості». В деяких громадах (Литовезька, Белзька ТГ) потреба у перекваліфікації є очевидною, і представники зазначають можливості її вирішення через біржі праці, на яких працівники опиняться після закриття вугільних підприємств.

Враховуючи значущість інфраструктури у забезпеченні якості умов проходження логістичних потоків (матеріальних, інформаційних, фінансових, людських), що мають суттєве значення для економічної диверсифікації вугільного регіону, важливим є визначення будь-яких обставин, що обмежують використання інфраструктури регіону в цих цілях.

Вагомою перешкодою щодо залучення інвестицій та успішної реалізації інвестиційних проєктів, тим більше – в організації локального виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики – може стати *відсутність або незадовільний стан логістичної та дорожньої інфраструктури*.

Такі проблеми зазначають у всіх громадах, проте у сільських вони є більш помітною та потребують більших обсягів капітальних вкладень. Разом з тим, не у всіх сільських територіальних громадах відзначають однаково поганий стан логістичної та дорожньої інфраструктури. Так, у Белзькій ТГ звертають увагу на вкрай незадовільний стан доріг як регіонального, так і місцевого значення та на недостатність коштів як для капітального, та і для поточного ремонтів. До того ж, сам факт незадовільного стану дорожньої інфраструктури зазначають у Белзькій ТГ в якості одної з основних перешкод подальшого економічного розвитку. В той же час у Литовезькій, Великомоствівській сільських ТГ відмічають стан автомобільних доріг як цілком задовільний.

А нереалізованість проєктів щодо покращення інфраструктури, особливо тих, які потребують погодження між кількома сторонами, в умовах війни є не лише певним викликом, але й може мати високий ступінь невиконання. Така ситуація склалася у Белзькій ТГ, де закордонний інвестор готовий до реалізації проєкту з розбудови вузькоколійної залізниці як транзитного шляху через Польщу, який потребує узгодження з представниками Республіки Польщі. Разом з тим, реалізація зазначеного проєкту для територіальної громади матиме позитивний соціально-економічний ефекти. За оцінками представників територіальної громади, наявність логістичної мережі значно розширить інвестиційні можливості громади та сприятиме реалізації потенційної можливості щодо створення від 3 до 5 тисяч робочих місць.

Нестача та обмеженість розмірів площ для розміщення виробництва у громадах також може стати на заваді інвестиціям у виробництво елементів обладнання для ВЕ. Якщо у великих міських громадах такий виклик пов'язаний з вже діючими проєктами на базі приміщень реорганізованих підприємств, то у сільських громадах - з обмеженістю розмірів таких площ при розміщенні виробничих потужностей.

Зокрема, такі ризики зазначають у Шептицькій ТГ, де виробничі приміщення, що залишилися після реструктуризації підприємств, вже задіяно під організацію різних виробничих процесів, а залишок площ є обмеженим за розмірами для розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій.

Обмеженість у розмірах площ зазначають також й у Поромівській ТГ, де нестача розмірів площ під оренду стала на заваді розміщенню релокованого бізнесу з мебельного виробництва.

Представники ОМС Великомоствської ТГ зазначають на території їх громади наявність площ, які потенційно можуть бути задіяними для організації виробничих процесів з елементів обладнання відновлюваної енергетики, проте відмічають знаходження таких приміщень у приватній власності.

Використання шахтних будівель для організації приміщень з виробництва – це цілком слушне використання елементів вугільного підприємства після його реорганізації, проте не сприяють цьому *незадовільний та такий, що не відповідає сучасним вимогам, стан об'єктів шахтної інфраструктури*. Такі особливості шахтних будівель обумовлені віком та, відповідно, значним зносом. Незадовільний стан шахтних будівель відмічають у всіх вугільних громадах, де шахти знаходяться як на стадії ліквідації, так і на працюючих значний час підприємствах.

Додатково використання шахтного майна ускладнено *кредиторською заборгованістю вугільних підприємств та знаходженням майна під податковою заставою*, відсутністю бачення використання шахтного майна у проєктах ліквідації підприємств.

Більш підходящими для організації виробництв є *промислові майданчики шахт*, оскільки їх інженерне забезпечення має значний резерв потужності і є можливим для подальшого промислового використання без удосконалення та додаткових капіталовкладень. Але *можливість його використання або передачі шахтного майна у комунальну власність* потребує погодження з Міністерством енергетики, що містить певний ризик невирішеності питання.

Так, серед перешкод використання промислових майданчиків вугільних підприємств у Шептицькій ТГ зазначають як неможливість приймати рішення по цих питаннях у громадах, так і неспроможність впливати на їх прийняття. За оцінками представників громади така можливість вбачається ними лише за погодженням з Міністерством енергетики, що складає частину механізму передачі шахтного майна у комунальну власність. Такий факт є підтвердженням досвідом Поромівської ТГ, де можливість використання шахтного майна для розвитку громади була нереалізованою через складність та довготривалість процедури погодження з Міністерством.

Базисом залучення інвестицій у шахтарські громади для організації виробництва елементів обладнання ВЕ з використанням потенціалу реструктуризованих вугільних підприємств є законодавча визначеність процесів структурної трансформації вугільної

галузі, державна політика сприятливого інвестиційного клімату, функціонування економічної системи країни на засадах стандартів ЄС.

Разом з тим, основні виклики інституційного характеру, що стримують інвестиційні процеси у вугільних громадах, породжено саме *незадовільним інвестиційним кліматом на державному рівні*, що формується недоліками загальнодержавної інвестиційної політики, законодавчими нормами, що унормовують механізми інвестування й регулювання інвестиційної діяльності.

При оцінюванні ризиків та перешкод залученню інвестицій у громади представники ОМС опитаних вугільних громад зазначають саме несприятливі умови на рівні держави для залучення інвестицій, особливо закордонних, та зазначають це серед першорядних перешкод ефективності інвестиційних процесів. Несприятливий інвестиційний клімат збільшує ризики й знижує ліквідність інвестицій, незадовільні активність інвесторів і рівень їх довіри до державних інститутів - призводять до відмови від ризикових проектів і стримують економічне зростання. Додатково такий стан справ створює перешкоди для національних та іноземних інвесторів під час вибору інвестиційного об'єкта.

Не менш важливим є й *невизначеність державної політики трансформації вугільної галузі*, яка не сприяє формуванню інвестиційного бачення розвитку громад. Тому у якості перешкод представники вугільних громад зазначають це як одну з найвагоміших перешкод здійснення структурної перебудови і звертають увагу на негативний вплив такої невизначеності не лише для інвестора, але й для інших представників громади – суб'єктів господарювання.

Наслідком невизначеності державної політики трансформації вугільної галузі є відсутність наступності у державній політиці при справедливій трансформації вугільних регіонів. Тож прийняття виважених державних рішень у сфері формування та реалізації енергетичної політики буде мати позитивні наслідки й для трансформації вугільних регіонів та сприяти залученню інвестицій у нові напрями їх економічної діяльності. На необхідність виваженості державної політики стосовно вугільної галузі та вугільних громад звертають увагу представники всіх громад.

Реалізація можливості використання шахтного майна потребує наявності проектів ліквідації шахти, які б передбачали *передачу шахтного майна у комунальну власність*. Це матиме позитивний вплив як на характер інвестиційної діяльності, так і на якість структурної трансформації вугільних громад, оскільки забезпечить альтернативне використання наявних потужностей підприємств вугільної галузі, а також об'єктів незавершеного будівництва. За оцінками представників ОМС громад, зокрема Поромівської ТГ, це надасть можливість говорити про налагодження додаткових ланцюгів постачання, вирішувати питання включеності існуючих елементів у систему налагодження ланцюгів постачання для організації виробництва обладнання для ВЕ.

Представники деяких громад навіть визначають *відсутність прозорих механізмів закриття вугільних шахт* як один з найвпливовіших викликів залучення інвестицій у вугільні громади. Опитані відмічають застосування з боку Міністерства енергетики України вкрай узагальнених програмних підходів до закриття шахт, які не надають чіткого бачення про перспективні потенціал реорганізованих підприємств, можливості включення їх інфраструктурних елементів у ланцюги нових виробничих процесів. На це звертають увагу зокрема у Поромівській ТГ, де чітке окреслення перспектив шахти №10, сприяло би визначенню потенціалу територіальної громади.

Тому, й органи місцевого самоврядування громад більшою мірою не мають чіткого уявлення розвитку громади, не готові приймати відповідальність за економічний розвиток у випадку закриття вугільних шахт та розвивати на їх базі нові економічної діяльності.

Вагомим викликом розвитку на території громад виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики є *націленість громади на розвиток сільськогосподарського сектору, кластерів та інфраструктури з ним пов'язаних*. Це пов'язано з наявністю вагомим сільськогосподарського потенціалу громад, значущість якого тільки підтверджується невдалими спробами залучення інвесторів для розвитку у громадах промислового виду діяльності. Разом з тим у таких громадах залишається можливість долучатися до процесів розвитку відновлюваної енергетики через розміщення на їх територіях потужностей з виробництва відновлюваної енергії.

Вагомою перешкодою розвитку виробництва, непов'язаного з вуглевидобутком, є типова для вугільних територій *соціальна інертність*, що формується на засадах безперервного соціально-економічного досвіду мешканців громади і закріплює модель їх економічної поведінки. Підтвердженням цього є наголос представників ОМС та вугільних підприємств ТГ, які зазначають наявність *зв'язку поколінь у громадах вугільної спеціалізації*. На їх думку такий зв'язок є достатньо сильним, а його наслідком є налаштованість у громадах на відтворення досвіду батьків щодо працевлаштування на вугільних підприємствах. Але, враховуючи досить незначний термін залежності територій від вуглевидобутку, це не буде переважаючим викликом щодо налагодження виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики.

До того ж, серед шахтарів зростає розуміння природності процесів закриття вугільних шахт та розвитку технологічних можливостей відмови від вугілля, що полегшує процес закриття вугільних підприємств в таких громадах. В питаннях закриття вугільних шахт зосередженість шахтарів стосується, більшою мірою, питань працевлаштування та перепрофілювання/перенавчання на інші види економічної діяльності

Ефективність просування інтересів громад у сфері справедливої трансформації залежить від співпраці стейкхолдерів на різних рівнях. Але певні виклики справедливої

трансформації становлять саме *незадовільний рівень комунікації* для ефективного виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень.

Перш за все, потребує налагодження співпраця між державним та місцевим рівнями влади щодо забезпечення визначення та ефективного використання ресурсу громад для справедливої трансформації. Необхідність налагодження та зростання ступеню комунікації між державним та місцевим рівнем влади зазначають у всіх громадах, зазначаючи важливість таких кроків для ефективного врядування процесами справедливої трансформації.

Особливо незадовільними та такими, що потребують налагодження для справедливої трансформації є контакти вугільних громад з «профільним» Міністерством енергетики України. На цих аспектах реорганізації вугільних підприємств наголошують представники всіх вугільних підприємств досліджуваних громад, де зазначають неможливість розпоряджатися майном вугільних підприємств для подальшого розвитку вугільних громад. Як наслідок – низка непогоджених питань, що унеможливають використання майна реорганізованих шахт для залучення інвестицій у виробництво елементів обладнання ВЕ, оскільки розпорядником майна в таких випадках залишається держава.

Незадовільним також є *рівень співпраці між сусідніми вугільними громадами*, який стосується вирішення проблем закриття вугільних підприємств та налагодження відновлюваної енергетики. Фактично існуюча співпраця між громадами стосується виключно вирішення загальних питань розвитку територій. Така ситуація відмічається у всіх громадах, проте у Великомоствіській ТГ додатково відмічають слабку координацію та співпрацю між місцевими депутатами та міською владою.

Процес залучення інвестицій як в цілому, так і для розвитку виробництва обладнання ВЕ потребує, перш за все, *оцінки інвестиційної привабливості виробництв, розміщених у громадах, для підвищення загального рівня інвестиційної активності громад*. Але такої роботи по громадах проведено не було. Лише Шептицька ТГ розпочала цю діяльність у довоєнний період - у межах розробки Стратегії розвитку громади. Не проводиться й оцінка інвестиційної привабливості реорганізованих підприємств вугільної галузі.

Вугільні громади мають розроблені інвестиційні паспорти та/або документи стратегічного розвитку громад, де викладено пропозиції із залучення інвестицій за певними групами, зокрема за напрямками розвитку громади, під які збираються грантові заявки (Великомостівська, Шептицька ТГ), та за напрямом щодо розвитку відновлюваної енергетики (Литовезька ТГ). Поромівська ТГ лише працює над розробкою інвестиційного паспорту, проте має паспорт громади, де частково визначені інвестиційні питання через перелік підприємств громади та перелік проблем, які потребують вирішення. Разом з тим

обізнаність інвесторів залишається обмеженою. В цілому характеристика інституційної складової інвестиційної привабливості громад зведено у табл. 7.

Не сприяє залученню інвестицій у громадах *несформованість спеціалізованих баз даних для інвесторів*, або відсутність такої інформації у вільному доступі. Така ситуація породжує *необізнаність інвесторів щодо потенціалу громад* становить і ускладнює процес залучення інвестицій. Наслідком необізнаності інвесторів про потенціал громади може бути *відсутність інвестиційних пропозицій з боку донорів*, невпевненість інвесторів щодо успіхів втілення проєктів із задіяні майна вугільних підприємств. Така ситуація спостерігається по всіх громадах. У таблиці викладено наявність або відсутність інвестиційних паспортів та інших показників, що сприяють загалом активності інвестиційної діяльності ОМС в громадах.

Таблиця 7.

Характеристика інституційної складової інвестиційної привабливості громад

Об'єднана територіальна громада	Наявність стратегії розвитку громади	Наявність паспорту/інвестиційного паспорту громади	Наявність в структурі адміністрації ТГ інвестиційного відділу	Досвід участі в залученні інвесторів	Наявність виконаних інвестиційних проєктів	Наявність проєктів в галузі енергозбереження та диверсифікації джерел енергії
Львівська область						
Шептицька територіальна громада	Проєкт	+/+	+	+	+	+
Белзька міська територіальна громада	+	+/-	- (покладання обов'язків)	+	+	+
Великомостівська міська територіальна громада	+	+/+	- (покладання обов'язків)	+	+	-
Волинська область						
Нововолинська міська територіальна громада	На етапі обговорення проблем та пріоритетів	+/+	+	+	+	+
Поромівська сільська територіальна громада	-	+/-	- (покладання обов'язків)	+	-	-
Литовезька сільська	+ (дія до 2024р)	+/+	-	+	-	-

територіальна група	Наявний соціальний паспорт	(покладання обов'язків)	(без результатів)
------------------------	----------------------------------	----------------------------	----------------------

Таким чином, найбільш впливові чинники, що негативно позначаються на процесах залучення інвестицій у розвиток локального виробництва елементів обладнання ВЕ у вугільних громадах Львівсько-Волинського вугільного басейну:

- *військово-політичні та макроекономічні*: військові дії; нестача фінансових ресурсів для стимулювання справедливої трансформації вугільних регіонів як на державному рівні так і на рівні громад;
- *трудоресурсні*: недостатність робочої сили (війна та міграція за кордон); часткова втрата навичок висококваліфікованим персоналом; низький рівень заробітної плати;
- *інфраструктурні*: відсутність або незадовільний стан загальної логістичної та дорожньої інфраструктури; нестача та обмеженість розмірів площ у власності вугільних громад для розміщення виробництва; незадовільний та такий, що не відповідає сучасним вимогам стан об'єктів шахтної інфраструктури (будівель);
- *фінансові*: кредиторська заборгованість вугільних підприємств; знаходження майна під податковою заставою; недостатність в громадах інвестиційних коштів для впровадження енергозберігаючих технологій та реконструкції приміщень для обладнання виробництва елементів ВЕ;
- *комунікаційні*: незадовільний рівень комунікацій та співпраці між державним та місцевим рівнями, між сусідніми вугільними громадами;
- *інституційні*: незадовільний інвестиційний клімат на державному рівні; несформованість державної політики справедливої трансформації, яка не сприяє формуванню бачення розвитку вугільних громад на перспективу; відсутність прозорих механізмів ліквідації вугільних шахт для можливості залучення їх майна у розвиток громад; соціальна інертність вугільних громад; відсутність повноважень ОМС громад щодо забезпечення диверсифікації місцевої економіки з використанням майна вугільних підприємств;
- *організаційно-управлінські*: необізнаність інвесторів щодо потенціалу громад; несформованість спеціалізованих баз даних для інвесторів; відсутність інвестиційних пропозицій з боку донорів, відсутність чіткої позиції інвесторів щодо втілення проєктів із задіянням майна вугільних підприємств.

Проведене дослідження чинників, передумов, викликів сприяння інвестиційній діяльності по розвитку ВЕ у вугільних громадах Львівської та Волинської областей, дозволяє, систематизувавши та узагальнивши результати розвідок, запропонувати профілі

декарбонізації громад. У профілі декарбонізації громади містяться 1) потенційні точки втручання в економіку громади задля її реорганізації та справедливої трансформації; 2) потенційні інструменти впливу; 3) пріоритети; 4) очікувані результати.

Профілі декарбонізації громад для реалізації механізму справедливої трансформації

ПРОФІЛЬ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ГРОМАДИ (справедлива трансформація)

ПОТЕНЦІЙНІ ТОЧКИ ВТРУЧАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ

Шептицька ТГ

	Точки втручання ● Реорганізація вугільних підприємств ● Використання інженерної інфраструктури вугільних підприємств для розвитку інших видів промислової діяльності, розбудова промислових парків ● Переобладнання шахтних будівель під логістичні потреби для розвитку виробництва обладнання ВЕ та його елементів ● Стимулювання попиту на використання енергоощадних технологій та відновлюваних джерел енергетики ● Сприяння заходу інвесторів в сфері “зеленої” енергетики ● Розвиток туристичного потенціалу громади ● Кадрова політика та освітньо-професійний потенціал ● Декарбонізація транспорту ● Розвиток інженерно-транспортної мережі ● Екологічний аудит бізнес проєктів ● Оновлення інвестиційного іміджу громади як громади, орієнтованої на впровадження “зелених” технологій
Площа громади становить 228,2 км².	Інструменти впливу

Населення станом на 1.01.2021 р. - 89 315 осіб Склад: 2 міста – Шептицький, Соснівка, смт. Гірник та 11 сіл	• Енергоаудит житлового фонду • Ремонт адміністративних будівель та зменшення енергоспоживання • Декарбонізація попиту у сфері теплопостачання (стимулювання використання сонячних, фотоелектричних, геотермальних установок та теплових насосів) • Державно-приватне партнерство у розвитку туризму на території громади (сплави річками Малого Полісся, індустріальний туризм.) • Оцінка освітньо-професійних дисбалансів громади та визначення переліку необхідних професій для локального ринку праці, підготовку яких забезпечуватиме місцева освітня мережа • Оновлення місцевого транспортного парку, закупівля громадського електротранспорту • Проведення аудиту екологічно небезпечних об'єктів та розроблення напрямів мінімізації негативних наслідків • Постійне оновлення інформаційного поля для залучення інвесторів
Пріоритети Збереження довкілля створення центрів креативної економіки (промислові парки та центри освіти) підвищення рівня життя населення	Очікувані результати • Диверсифікована економіка громади • Зростання кількості новостворених робочих місць • Покращання якості життя мешканців громади • Формування інвестиційного іміджу громади • Забезпечення кліматичної нейтральності у виробництві та споживанні

--	--

ПРОФІЛЬ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ГРОМАДИ (справедлива трансформація)

ПОТЕНЦІЙНІ ТОЧКИ ВТРУЧАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ

Белзька ТГ

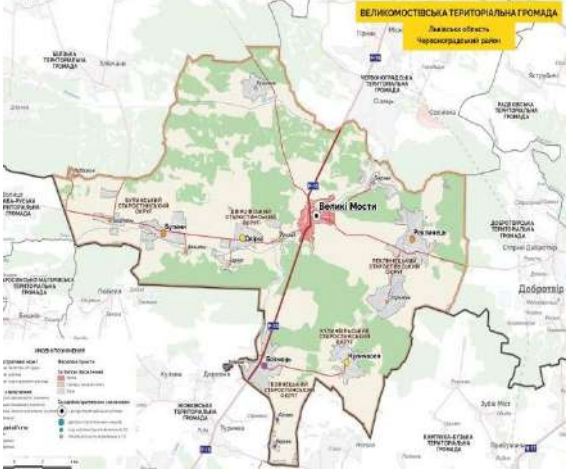
	Точки втручання • Зростання енергоне залежності громади • Стимулювання діяльності з розвитку фермерських господарств • забезпечення ефективного використання земельних ресурсів як сільськогосподарського призначення, так і для виробництва відновлюваної енергетики • Розвиток/покращення транспортної інфраструктури, зокрема як елементу кластера локального виробництва елементів обладнання ВЕ • стимулювання організації ланцюгів збуту фермерської продукції • підвищення енергоефективності бюджетних та комунальних установ • розбудова туристичного потенціалу сільської місцевості громади
Площа громади становить 461,5 км². Населення – 14827 осіб Склад: 2 міста та 22 села	Інструменти впливу • залучення інвесторів до виробництва відновлюваної енергетики • аудит землі на постійній основі та інвентаризація земельних ділянок • комунікативна та роз'яснювальна діяльність з сільськими мешканцями щодо наявних бізнес можливостей (агровиробництво, зелений туризм, географічні зазначення),

	● пріоритети розвитку туризму на території громади ● підприємницька активність мешканців громади ● Енергоаудит та тепло аудит комунальних закладів ● Участь у грантах на утеплення фасадів, встановлення теплових насосів
Пріоритети ● Конкурентоспроможна економіка ● Компактне поселення в громаді, близькість до кордону Створення комфортного середовища для проживання у громаді	Очікувані результати ● Зменшення енерго- та тепловитрат в громаді ● Залучення інвесторів в “зелену” енергетику ● Створення історико-туристичного центру ● Нові робочі місця

ПРОФІЛЬ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ГРОМАДИ (справедлива трансформація)

ПОТЕНЦІЙНІ ТОЧКИ ВТРУЧАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ

Великомостівська ТГ

	Точки втручання ● Стимулювання підприємницької активності в громад ● Розвиток комунальної інфраструктури (розбудова та оновлення інженерних мереж і очисних споруд) ● Сприяння розвитку бізнесу у переробці відходів с/г виробництва, відходів деревообробки ● Розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури громади та покращення якості автомобільних доріг ● Переобладнання шахтних будівель під логістичні потреби для розвитку виробництва обладнання ВЕ ● Реалізація туристично-рекреаційного потенціалу громади ● Впровадження ефективного енергоменеджменту та енергомоніторингу
Площа громади — 321,1 км², населення — 16 084 мешканці (2020) Утворена 6 квітня 2017 року шляхом об'єднання <u>Великомостівської міської ради</u> та <u>Бутинської, Двірцівської, Реклинецької</u> сільських рад Сокальського району.	Інструменти впливу ● Підтримка бізнесу в частині розвитку логістичної інфраструктури, переробки та зберігання с/г продукції ● Активація участі у грантах та конкурсах щодо отримання коштів на реалізації принципів справедливої трансформації ● Забезпечити тепло та енергоаудит на об'єктах комунального господарства

	● Вирішення проблем зі сміттєзвалищем та можливостей побудови сміттєпереробного заводу ● Підвищення рівня свідомості населення щодо поводження з відходами та охоплення всіх верств населення централізованим вивозом сміття ● Забезпечення контролю за вирубною лісових насаджень ● Вирощування у лісовому господарстві рослин, що можна використовувати для біопалива, рослинні рештки, відходи від харчової промисловості та сільського господарства
Пріоритети ● Підвищення економічної спроможності та розвиток туристичної і рекреаційно – оздоровчої сфери ● . Створення позитивного іміджу громади ● Розвиток системи управління твердими побутовими відходами	Очікувані результати ● Створення природно-історичного хабу на території громади ● Збереження промислового потенціалу із якірними підприємствами ● Формування екологічної культури в громаді через просвітництво та популяризацію серед мешканців громади

ПРОФІЛЬ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ГРОМАДИ (справедлива трансформація)

ПОТЕНЦІЙНІ ТОЧКИ ВТРУЧАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ

Нововолинська ТГ

 Площа громади становить 75,3 км². Населення – 58809 осіб Склад: 1 місто – Нововолинськ, смт. Благодатне та 6 сіл	Точки втручання • енергозбереження з метою зниження споживання енергії • будівництво житла для ВПО за новими енергоощадними технологіями • розвиток туристично-рекреаційного потенціалу та промислового туризму • створення освітньо-професійного хабу відновлюваної енергетики в регіоні • стимулювання виробництва та споживання відновлюваної енергії в громаді • стимулювання використання промислового відпрацьованого тепла у секторі централізованого опалення та охолодження в громаді • Вирішення проблем накопичення побутових відходів • Удосконалення кадрової інфраструктури з огляду на необхідність запровадження виробництва елементів обладнання ВЕ • Переобладнання шахтних будівель під логістичні потреби кластера з виробництва елементів обладнання ВЕ • Використання інженерної інфраструктури під потреби кластера з виробництва елементів обладнання ВЕ
	Інструменти впливу

	● реалізація інвестиційних проектів, що забезпечуватимуть енергоефективність та енергоощадливість громади, шляхом усунення зайвих адміністративних та регуляторних бар'єрів ● вирішення проблеми переробки побутових та зелених відходів ● запровадити в закладах професійної освіти підготовку кваліфікованих робітників за професіями в відновлюваній енергетиці та енергоаудиті ● формування мережі електрозаправок ● Туристичний кластер; міжмуніципальне співробітництво громад у туристичній сфері ● Місцеві гарантії для підприємств, які залучають кредитні ресурси під запуск та енерго- та тепло модернізацію виробництва ● Використання інженерної інфраструктури вугільних підприємств для розвитку інших видів промислової діяльності, розбудова промислових парків ● Розвиток/покращення транспортної інфраструктури, зокрема як елементу кластера локального виробництва елементів обладнання ВЕ
Пріоритети ● Поліпшення якості життя та добробуту, ● Подолання демографічної кризи, ● Забезпечення екологічної безпеки, ● структурні зміни в економіці громади	Очікувані результати ● екологічне оздоровлення довкілля ● зменшення витрат на тепло та енергопостачання в громаді ● підвищення енергонезалежності об'єктів комунальних та приватних господарств ● зменшення міграційних втрат громади ● мінімізація освітньо-професійних дисбалансів

	● Диверсифікація забезпечення громади енергоресурсами, ● Зниження темпів накопичення побутових та зелених відходів
--	---

ПРОФІЛЬ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ГРОМАДИ (справедлива трансформація)

ПОТЕНЦІЙНІ ТОЧКИ ВТРУЧАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ

Литовезька ТГ

	Точки втручання ● закриття вугільного підприємства та вивільнення робітників ● сприяння переробки відходів с/г виробництва, підвищення енергоефективності в комунальному та приватному секторах місцевої економіки ● Стимулювання підприємницької активності мешканців громади ● Підвищення інвестиційного іміджу і розвиток економіки громади ● Розвиток/покращення транспортної інфраструктури, зокрема як елементу кластера локального виробництва елементів обладнання ВЕ ● Використання інженерної інфраструктури вугільних підприємств для розвитку інших видів промислової діяльності, розбудова промислових парків ●
Площа громади становить 122,2 км². Населення – 3751 осіб Склад: 6 сіл	Інструменти впливу ● програми розвитку туризму на території громади ● створення обслуговуючих кооперативів сільськогосподарської орієнтації ● просування інвестиційних пропозицій на інвестиційні ринки; пошук, залучення та супровід інвестора; промоція та маркетинг інвестиційного потенціалу громади

	• використання енергоощадливих та енергонезалежних технологій на об'єктах комунальної власності • роз'яснювальна інформаційна кампанія щодо культури поводження з побутовими та зеленими відходами, компостування • інституційна підтримка малого бізнесу
Пріоритети • Диверсифікація виробничої діяльності • Залучення інвесторів для виробництва відновлюваної енергії в громаді • зменшення міграційного відтоку	Очікувані результати • диверсифікація бюджетних надходжень громади • покращання якості життя мешканців громади • розвиток туристичного бізнесу • виробництво відновлюваної енергії та можливість її використання для потреб громади

ПРОФІЛЬ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ГРОМАДИ (справедлива трансформація)

ПОТЕНЦІЙНІ ТОЧКИ ВТРУЧАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ

Поромівська ТГ

	Точки втручання ● Визначення стратегічних цілей розвитку громади в контексті справедливої трансформації на довгострокову перспективу ● Розвиток інфраструктури переробки та зберігання, логістики і маркетингу с/г продукції ● Стимулювання діяльності з розвитку фермерських господарств ● Сприяння розвитку бізнесу переробки відходів с/г виробництва ● Залучення інвесторів у відновлювану енергетику ● Залучення до активного підприємництва жителів сільських територій ● Використання інженерної інфраструктури вугільних підприємств для розвитку інших видів промислової діяльності, розбудова промислових парків ● Переобладнання шахтних будівель під логістичні потреби кластера з виробництва елементів обладнання ВЕ ● Використання шахтних будівель під виробничі потреби кластера з виробництва елементів обладнання ВЕ
	Інструменти впливу

Площа громади становить 110,09 км². Населення – 5811 осіб Склад: 18 сіл	● Аудит інвестиційних об'єктів та формулювання інвестиційного паспорту громади ● Виділення земельних ділянок для реалізації зелених бізнес проєктів ● Місцева підтримка бізнес-ініціатив мешканців громади ● Ремонт внутрішніх доріг в громаді ● Залучення міжнародної технічної допомоги для мешканців громади в частині розробки бізнес-планів, залучення фінансування, започаткування нового та розвитку діючого бізнесу ● Усунення адміністративних бар'єрів та сприяння реєстрації особистих селянських господарств як суб'єктів господарювання та отримання необхідної дозвільної документації для введення в обіг сільськогосподарської продукції, ● Проведення дерегуляції з питань землеустрою ● Подвійне використання земель (сільськогосподарське та відновлювана енергетика)
Пріоритети ● Підвищення конкурентоспроможності громади ● Подолання демографічної кризи, зменшення відтоку населення ● Створення умов щодо енергонезалежності комунальних установ громади	Очікувані результати ● Максимальне залучення мешканців громади до вирішення соціально-економічних проблем ● Покращення якості доріг та дорожньо-транспортної інфраструктури ● кооператив сільгоспвиробників ● зростаючі можливості працевлаштування через започаткування власного бізнесу

Сценарії залучення інвестицій до шахтарських громад для створення/покращення локальних елементів ланцюгів постачання на території шахтарських громад

За дослідженнями Міжнародного агентства з відновлюваної енергії IRENA, "саме локальне виробництво обладнання дає найбільший ефект від інвестицій у ВДЕ"⁴². За оцінками фахівців ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»⁴³ у довоєнній економіці України, місткість ринку енергомашинобудування для ВДЕ в Україні оцінювалася на рівні від 17,8 до 31,6 млн. євро. Водночас в Україні сектор ВДЕ переживає кризу вже третій рік поспіль, насамперед через низьку платіжну дисципліну та накопичення боргів перед виробниками електроенергії з відновлюваних джерел, існуванням перехресного субсидування, а під час повномасштабного вторгнення – втрати самих потужностей. За оцінками експертів з відновлюваної енергетики близько 80% ВЕС та 30% СЕС пошкоджені або окуповані⁴⁴. Профільні асоціації оцінюють, що в зоні окупації та бойових дій перебувають СЕС і ВЕС загальною вартістю інвестицій \$5,6 млрд. В зонах, які дуже наближені до бойових дій, — ще \$3,6 млрд.⁴⁵

Розвиток відновлюваної енергетики відбуватиметься за рахунок підвищення попиту на енергоефективні технології у промисловості, будівництві шляхом реконструкції, модернізації, диверсифікації використання палива із розширенням використання

⁴² О.А. Підлісна Л.М. Чепіжко Аналіз інвестиційної привабливості альтернативної енергетики України – № 26 (2023): Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут» DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.26.2023.287410>

⁴³ Renewable Energy Benefits: Measuring The Economics (2016). IRENA. Retrieved from http://www.irena.org/documentdownloads/publications/irena_measuring-the-economics_2016.pdf [in Ukrainian].

⁴⁴ Голова правління Української вітроенергетичної асоціації – про стан та перспективи галузі. 29 листопада 2023. Українська енергетика. <https://ua-energy.org/uk/posts/andrii-konechenkov-za-dva-roky-viiny-vvedeno-blyzko-230-mvt-vitroheneratsii>

⁴⁵ Війна з майбутнім. Що відбувається в зеленій енергетиці України і скільки втрачає бізнес через російське вторгнення — інтерв'ю. <https://biz.nv.ua/ukr/economics/shcho-vidbuvayetsya-z-ukrajinskimi-ves-ta-ses-na-pivdni-krajini-interv-yu-nv-50250227.html>

відновлюваних та вторинних енергоресурсів. Це потребуватиме або збільшення вітчизняного виробництва високоефективного енергогенеруючого та енергоутилізуючого обладнання для потреб відновлюваної енергетики (ВЕС, сонячна, геотермальна енергетика, енергія довкілля та скидний енергетичний потенціал, комбіновані енергосистеми з використанням відновлюваних джерел енергії та системи акумулювання) або збільшення його імпорту.

Аналіз сценаріїв використовується для здійснення перспективних оцінок впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на інвестиційну спроможність вугільних громад при запровадженні виробництва елементів обладнання ВЕ. Основні сценарії залучення інвестицій для розвитку альтернативної відновлюваної енергетики передбачають оцінку ситуації на рівні «без змін» (інерційний сценарій) та в умовах «переходу» (активний сценарій).

Інерційний сценарій: розвиток подій, що визначається політичними та макроекономічними обмеженнями, залишаються без змін від поточної ситуації.

Стійкість української економіки у 2023 р. надає можливість очікувати її поступового відновлення. За оцінками Єврокомісії реальний ВВП у 2024 р. очікується на рівні 3,7%, а у 2024 р. на рівні 6,1%, що базуватиметься, насамперед, на стійкості українських споживачів та бізнесу до викликів війни. Оцінки Світового банку дещо скромніші і очікуються у 2024 р. на рівні зростання цін на енергоносії.

Розвиток подій за даним визначенням/інерційним сценарієм передбачає збереження військових дій та посилення зазначених сценарних ризиків. За даним сценарієм очікується стабільність виробництва обсягів відновлюваної/«зеленої» енергії, платіжна дисципліна розрахунків між суб'єктами енергоринку не зміниться, борги накопичуватимуться. Додаткових стимулів для розвитку відновлюваної енергетики, реалізації заходів з енергоефективності та енергозбереження не передбачається.

Ситуація з вугільними підприємствами буде майже без змін, активних заходів щодо справедливої трансформації не відбуватиметься, державних гарантій та законодавчих змін щодо передачі майна шахт у комунальну власність громади прийняті не будуть. Як наслідок, нагромаджуватимуться екологічні проблеми, пов'язані подальшим використанням (наростання обсягів) викопних видів палива в економічній діяльності. Енергоемність виробничих процесів залишатиметься достатньо високою.

Соціальний стан у вугільних громадах буде мати тенденції щодо зростання напруженості, обумовлену обмеженням виїздом чоловіків за кордон при обмеженій можливості їх працевлаштування. Зростатиме тіньовий сегмент, звужуватимуться можливості прикладання праці та наповнення доходів бюджетів громад.

В умовах реалізації інерційного сценарію вагомим є ризик недоінвестування потреб вугільних громад щодо створення/покращення локальних елементів ланцюгів постачання на їх території для запровадження нових видів економічної діяльності регіонів. Недостатній рівень капіталовкладень ускладнить реструктуризацію економіки вугільних громад у напрямку розвитку виробничої діяльності з виробництва елементів обладнання ВЕ, але наявний сукупний потенціал вугільних громад (зокрема, на засадах розвитку кластерної співпраці) є достатнім для запровадження цього виду виробничої діяльності в умовах закриття вугільних підприємств на територіях громад.

В таких умовах органи місцевого самоврядування повинні залишатися активними акторами задля **оптимізації використання інвестиційних ресурсів громад.**

Для стимулювання залучення інвестицій у громаду в умовах інерційного сценарію така діяльність ОМС повинна реалізовуватися у двох напрямках:

мінімізації дії негативних чинників, що впливають на інвестиційну привабливість громад;

формування здатності ефективного використання наявних інвестиційних ресурсів в заданих умовах.

Мінімізація дії негативних чинників, що впливають на інвестиційну привабливість громад, потребує:

поліпшення стану транспортної інфраструктури громад та проведення роботи з формування кваліфікаційних характеристик трудового потенціалу громад для налагоджування виробничої діяльності.

Досягнення поставленої мети вимагає здійснення наступних заходів:

- реалізації проєктів з покращення інфраструктури громад із залученням регіональних та місцевих ресурсів;
- формування переліку пріоритетних для економіки громади професій, підготовка яких має здійснюватися на базі регіонального замовлення у місцевих закладах професійної освіти або центрах професійної освіти (ЦПТО) ДЦЗ;
- розробки стратегічних та програмних документів громади щодо сприяння розвитку малого та середнього бізнесу
- Стимулювання місцевих суб'єктів господарювання використовувати енергоощадні технології.

В умовах, коли проектами ліквідації вугільних підприємств не передбачено передачу шахтного майна на баланс місцевих громад, що виключає з ланцюгів постачання для запровадження виробництва елементів обладнання ВЕ шахтні будівлі як для виробничих, так і логістичних потреб, можливим є залучення до кластерної співпраці потенціалу приміщень **Великомостівської ТГ**, не пов'язаних з вугільною промисловістю, які знаходяться як у приватній власності, так і у власності громади. Активізація такого потенціалу громади є можливою на підставі прийняття у громаді рішень щодо порожніх виробничих приміщень, що знаходяться у приватній власності та не використовуються.

Для **формування здатності ефективного використання наявних інвестиційних ресурсів** в заданих умовах необхідним є активна позиція щодо покращення інвестиційних позицій громади за наступними напрямками:

- забезпечення відсутності корупційних ризиків, ступінь готовності інвестиційних проєктів, наявність стратегічних документів розвитку громади, а також готовність представників ОМС до реалізації нових проєктів;
- здійснення оцінки інвестиційної привабливості громади в цілому, окремих підприємств, зокрема тих, що можливо використовувати для розвитку виробництва елементів обладнання ВЕ;
- стратегування залучення інвесторів в громади по спеціалізаціях та перевагах громад;
- проведення та закінчення роботи з формування інвестиційних паспортів (зокрема Поромівська Т);
- активізація на рівні громад роботи з інформування про інвестиційні можливості громад у країні та за її межами, просування інвестиційного потенціалу та підвищення інвестиційного іміджу ТГ;
- здійснення промоції інвестиційних проєктів місцевих підприємств і бізнесу на вітчизняних та міжнародних інвестиційних платформах;
- проведення робіт із створення спеціалізованих баз даних для інвесторів, що полегшать/сприятимуть залученню інвестицій у громади, забезпечити вільний доступ до сформованих баз даних, корисних для інвестора;
- формування дорожніх карт для інвестора;
- забезпечення ефективного використання майна громади: проведення аукціонів з надання в оренду приміщень для запровадження виробництва елементів обладнання ВЕ з обов'язковим цільовим використанням такого приміщення;
- розробки та затвердження механізмів контролю за дотриманням вимог цільового призначення орендованих приміщень; розробки та затвердження механізмів припинення прав орендарів у випадках нецільового використання орендованих приміщень;

- розроблення правового механізму вилучення з приватної власності до власності громади виробничих приміщень, які не використовуються протягом більш ніж 3-5 роки або використовуються за нецільовим призначенням.

Сценарій переходу (активний). Згідно з таким сценарієм розвитку ситуації, військові дії будуть завершені, підвищуватиметься інвестиційний рейтинг України, зростатиме інтерес до енергетичного ринку як з боку вітчизняних інвесторів, так і іноземних партнерів. Забезпечення безпеки, значна ємність ринку, дешева робоча сила на європейському ринковому сегменті, інституційне забезпечення розвитку відновлюваної енергетики, буде стимулом зацікавленості міжнародних інвесторів. Очікуватиметься розвиток електроенергетичного сектору, де комплекс застарілих та неефективних вугільних електростанцій послідовно виводитиметься з експлуатації, посилюватиметься державна підтримка будівництва об'єктів розподіленої генерації в територіальних громадах.

Відбуватиметься ефективна трансформація вугільної галузі із розв'язанням критичних екологічних проблем, повноцінним застосуванням механізмів соціального захисту вивільнених працівників та дотриманням принципу справедливого переходу для вугледобувних регіонів.

За даним сценарієм відбуватиметься екологічна модернізація існуючих ТЕС відповідно до норм Директиви 2010/75/ЄС щодо викидів пилу, SO₂ та NO₂, проводитиметься активна роз'яснювальна політика серед місцевого населення щодо необхідності та переваг будівництва сміттєпереробних заводів.

Інституційна спроможність територіальних громад в сфері енергоефективності зростатиме, цей напрям залишатиметься пріоритетним на найближчі роки. Нами очікується, що на виконання Закону України №2392-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель» на рівні територіальних громад буде забезпечено інституційна підтримка реалізації проектів із впровадження енергоефективних заходів та термомодернізації будівель. Також, згідно з даним сценарієм розвитку подій, найімовірніше, всі вугільні громади, матимуть розроблені маркетингові стратегії та чітко визначені в них пріоритети щодо виробництва відновлюваної енергетики та сприяння виробництву елементів та окремих вузлів. Реалізація визначеної маркетингової стратегії громади має здійснюватися на наш погляд методом прямого маркетингу, відповідно до якого органи місцевого самоврядування повинні здійснити аналіз та вибір найімовірніших інвесторів в сфері ВЕ, і налагодити комунікацію, що сприятиме зростанню інвестиційного іміджу громади.

За реалізацією подій за цим сценарієм здатність вугільних громад щодо ефективного генерування інвестицій значно зростатиме за рахунок можливого використання громадами шахтного майна як для виробничих, так і для логістичних цілей при налагодженні виробництва з елементів обладнання ВЕ.

Одночасно зростає здатність ефективного використання наявних інвестиційних ресурсів. В таких умовах очікується зростання обсягів інвестиції до вугільних громад щодо створення/покращення ланцюгів постачання на їх території за напрямками, що сприятиме зростанню якості інфраструктурних елементів, підвищення кваліфікаційних характеристик трудового потенціалу громад та забезпечить розвиток виробничої діяльності виробництва елементів обладнання ВЕ.

Для **реалізації даного сценарію необхідним** є прийняття державницьких рішень щодо стимулювання розвитку енергомашинобудування, зокрема елементів обладнання відновлюваної енергетики. Наразі, інвестиційна політика України передбачає підтримку інвесторів через Закон «Про інвест-нянь», інвестування через індустріальні парки і державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями.

Якщо розглядати особливості кожного з цих інструментів з позиції ефективності залучення інвестицій у сферу відновлюваної енергетики, то слід зауважити, що в межах індустріального парку можна здійснювати діяльність лише у сфері переробної промисловості (стосовно енергогенерації це може бути тільки розділ 27 – виробництво електричного устаткування), науково-технічну діяльність, діяльність у сфері інформації, тощо. Учасники індустріального парку звільняються від податку на прибуток і податку на додану вартість, що свідчить про те, що держава пропонує отримувати прибутки від інвестування за рахунок економії витрат. За оцінками фахівців⁴⁶, оцінка прибутковості інвестицій в енергогенерацію України відповідно до Закону України Про «інвест-нянь» надає можливість отримати економію за зниженням ставки ввізного мита від 0 до 5%, при звільненні від податку на прибуток, економія складатиме до 900 євро/рік з одиниці встановленої потужності, при звільненні від сплати ПДВ до 1 грн/кВт. Також за цим законом передбачено можливі пільги на земельні ділянки, транспортну і комунальну інфраструктуру. Середня рентабельність виробництва енергообладнання при скасуванні податку на прибуток складатиме від 5 до 7 %, при скасуванні ПДВ – до 200 000 грн/од виготовленого обладнання залежно від типу.

Незважаючи на існуючі податкові пільги, потребує формулювання порядок перевірки термінів і сум державної підтримки інвестування.

Окрім цього, напрямами можливого інвестування у розвиток відновлюваної енергетики є розробка ефективного акумулювання енергії, органічних сонячних елементів, бездротова передача енергії, ефективне розщеплення води і збір енергії хвиль, дослідження вітрових тунелів, тощо. Таким чином, залучення інвестицій може відбуватися

⁴⁶ Письменна У., Биконя О. Розвиток енергомашинобудування у напрямі реалізації потенціалу відновлюваної енергетики та сталого розвитку – Економіка і прогнозування. 2018.4.С.116-128. – <https://doi.org/10.15407/eip2018.04.116>

як у готові проекти, так і в наукові дослідження з метою впровадження результатів, що є об'єктом діяльності індустріальних парків. Окремим напрямом розвитку енергомашинобудівного сектора ВЕ є виконання європейських вимог щодо викидів шкідливих речовин від об'єктів енергетики, де енергомашинобудівний сектор України міг би значною мірою забезпечити потребу в пилогазоочисному обладнанні. Цей напрям промислової політики має бути підтриманий на рівні держави.

Висновки та рекомендації

Стейкхолдерам національного, регіонального та місцевого рівнів влади щодо шляхів диверсифікації та декарбонізації економіки шахтарських громад для розвитку на їх територіях відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій.

Забезпечення диверсифікації та декарбонізації економіки шахтарських громад на підставі запровадження на їх території виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики потребує:

На рівні державної влади:

- визначення чіткого графіку закриття вугледобувних підприємств із врахуванням загальнодержавної цілі відмови від вугілля в електрогенерації до 2035 року; оновлення Плану закриття вугледобувних підприємств з визначенням чіткої послідовності та термінів;
- продовження імплементації вимог та цілей ЄС щодо вдосконалення кліматичної політики, розвитку відновлюваних джерел енергії та забезпечення енергоефективності (наприклад, визначення енергетичних спільнот та умов їх створення), а також забезпечення стимулювання розвитку інфраструктури альтернативних палив (в тому числі зарядних станцій);
- перегляду та оновлення планувальних та стратегічних документів щодо реалізації принципів справедливої трансформації вугільних регіонів з врахуванням повномасштабної військової агресії РФ та необхідності ліквідації її наслідків із обов'язковим залученням представників громадянського суспільства:
 - Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів до 2030 року;
 - Концепції і Програми реформування вугільної галузі.
- задля забезпечення реалізації Державної цільової програми справедливої трансформації, слід передбачити джерела фінансування, субвенцій, трансфертів до бюджетів нижчих рівнів для виконання заходів із соціально-економічної підтримки вугільних монопрофільних громад, які б передбачали стабільні інвестиції у створення і розвиток підприємств малого та середнього бізнесу, диверсифікації економічної діяльності громад, перепрофілювання окремих об'єктів колишніх вугільних підприємств, перенавчання працівників вугільної галузі, тощо;
- розроблені програми з модернізації та трансформації вугільних громад повинні піддаватися постійному моніторингу та оцінюванню за допомогою системи

контрольних індикаторів (які враховували б не лише економічний аспект розвитку галузі, розвиток громади, а й соціальну компоненту, екологічну та показники стійкості розвитку;

- розроблення державних механізмів стимулювання виробництва зеленої енергії, для створення умов розвитку розподіленої генерації, яка може стати запорукою енергетичної безпеки держави;
- розроблення механізму державної підтримки використання виробничих вузлів та елементів обладнання генерації зеленої енергії;
- створення реєстру компаній, які, втративши виробничі потужності в росії та Китаї, могли б відновити діяльність в частині виробництва елементів відновлюваної енергії у вугільних громадах Львівської та Волинської областей;
- створення можливостей передачі в оренду виробничих споруд вугільних підприємств, що знаходяться в податковій заставі, для релокованого бізнесу;
- забезпечення доступу потенційних інвесторів до науково обґрунтованих оцінок інвестиційних потоків та джерел фінансування відновлення енергетичного сектору та розвитку енергомашинобудування елементів та вузлів відновлюваної енергетики;
- запровадження страхування ризиків, пов'язаних з діяльністю інвесторів щодо розвитку виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики;
- удосконалення механізмів передачі шахтного майна у комунальну власність;
- посилення контролю за нецільовим витрачанням бюджетних коштів, передбачених на заходи з трансформації вугільних громад.

На рівні регіональної влади:

- включення заходів із справедливої трансформації до планів заходів стратегій розвитку громад та забезпечення їхнього фінансування;
- визначення інвестиційної привабливості регіону та вугільних громад, визначення сильних сторін та можливостей формування виробничих ланцюгів, вузлів та елементів для відновлюваної енергетики на виробничих потужностях вугільних підприємств, що підпадають під програму трансформації;
- забезпечення промоції регіонів та громад щодо наявних виробничих конкурентних переваг та можливостей виробництва обладнання відновлюваної енергетики;

- забезпечення ефективної комунікації з Держенергоефективності та надання організаційної підтримки при відкритті офісів декарбонізації, діяльність яких має забезпечити створення “подушки енергетичної безпеки” регіону (визначення та використання потенціалу заміщення традиційних видів палива, альтернативне теплозабезпечення, високоефективна когенерація, виробництво біогазу та біометану);
- забезпечення контролю за проведенням енергоаудиту та енергоменеджменту в територіальних громадах на об’єктах комунальної власності;
- проведення заходів щодо популяризації енергоефективності, підвищення обізнаності в сфері енергоефективності для населення, органів влади, підприємств тощо;
- проведення тренінгів для представників органів влади територіальних громад з найбільш актуальних тем щодо залучення інвестицій, реалізації програм з енергоефективності та впровадження енергоменеджменту та енергомоніторингу.

На рівні громади:

- розробки або оновлення діючого інвестиційного паспорту, де мають бути виокремлено інвестиційні пріоритети: найконкурентніші та перспективні види діяльності з особливим акцентом на виробництво елементів обладнання відновлюваної енергетики;
- покращення інвестиційного іміджу громади, її представленості на спеціалізованих сайтах;
- здійснення оцінки інвестиційної привабливості об’єктів шахтної інфраструктури, розміщених у громадах та її розміщення;
- формування спеціалізованих баз даних для інвесторів з точки зору потенціалу громад щодо диверсифікації економіки вугільних громад, зокрема для запровадження локального виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики;
- забезпечення функціонування окремого структурного підрозділу або фахівця у складі іншого, який виконуватиме функції енергоменеджера;
- проведення інформаційних кампаній щодо необхідності реалізації енергоощадної поведінки, забезпечення встановлення засобів обліку витрат паливно-енергетичних ресурсів у комунальних закладах;

- проведення регулярного енергоменеджменту в бюджетних та комунальних закладах;
- забезпечення модернізації систем опалення та тепломодернізації будівель, встановленню систем припливно-витяжної вентиляції з рекуперацією;
- приведення об'єктів шахтної інфраструктури (будівель) у відповідність до сучасних вимог до будівель – підприємств, що використовуються для виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики у якості виробничих цехів та складських приміщень;
- перенавчання, перекваліфікації, отримання нових знань з орієнтацією на потреби працівників у сфері виробництва елементів обладнання відновлюваної енергетики;
- сприяння формуванню енерговідповідальної поведінки мешканців громади (проведення тренінгів, хакатонів для молоді, інформаційних кампаній та ін.);
- покращення стану загальної логістичної та дорожньої інфраструктури громад (покращення якості покриття доріг, розвиток дорожньої інфраструктури, засобів розміщення та харчування).

Додаток 1. Методологія дослідження

Дослідження проводилося за двома етапами: польовим та кабінетним із застосуванням наступних методів:

логіко-структурний - для встановлення переліку громад Львівської та Волинської областей; для визначення стейкхолдерів з обраних громад за основними напрямками дослідження; – див. Додатки 1-2;

напівструктурованих інтерв'ю – для збору первинної інформації від визначених стейкхолдерів щодо процесу структурної трансформації економіки шахтарських громад та визначення інвестиційних можливостей громад, які сприятимуть справедливій трансформації;

транскрибування – для розшифрування та формування стенограм напівструктурованих інтерв'ю;

інформаційно-статистичний – для збору первинної статистичної інформації щодо економічної структури вугільних громад та кластерів, які функціонують у вугільних громадах;

аналіз кількісних та якісних статистичних показників – для обробки первинної статистичної інформації щодо економічної структури вугільних громад; виявлення викликів для інвестування у розвиток локального виробництва обладнання для відновлюваної енергетики та впровадження енергоефективних технологій;

аналітичний – для оцінки існуючих ланцюгів постачання для локального виробництва обладнання з огляду на розвиток відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій; для оцінки потенціалу існуючих ланцюгів постачання для локального виробництва обладнання з огляду на розвиток відновлюваної енергетики та енергоефективні технології; при визначенні сценаріїв залучення інвестицій та їх впливу на розвиток громади в контексті справедливої трансформації;

метод системного узагальнення – для опису поточної структури економіки шахтарських громад; оброблення результатів опитування стейкхолдерів методом напівструктурованих інтерв'ю; формування профілю диверсифікації та декарбонізації вугільних громад;

формалізації та систематизації – при розробленні рекомендацій для національного, регіонального та місцевого рівнів влади;

ілюстративно-графічний – при оформленні звітності, презентаційних матеріалів за результатами виконаного дослідження.

Загалом на етапі емпіричного дослідження було проведено 31 напівструктуроване інтерв'ю безпосередньо в шести громадах Львівської та Волинської областей (у Львівській області було визначено три монопрофільні громади, а саме Шептицька міська територіальна громада, Белзька міська територіальна громада, Великомоцівська міська територіальна громада; у Волинській області три громади – Нововолинська міська територіальна громада, Литовезька сільська територіальна громада, Поромівська сільська

територіальна громада). Напівструктуровані інтерв'ю проводилися за місцем роботи респондента методом «face to face» із записом на диктофон. Респондентами були як представники органів місцевого самоврядування, так і керівники вугільних підприємств, представники місцевого бізнесу, викладачі місцевих навчальних закладів. Необхідно зазначити, що переважна кількість респондентів є представниками органів місцевого самоврядування (74%), представники вугільних підприємств переважно представляють керівний склад і складають 19%, інші представники громад - керівники навчальних закладів та бізнесмени - 7% опитаних респондентів. В цілому 55% опитаних респондентів - це представники чоловічої статі та 45% - жіночої статі, при чому у керівному складі вугільних підприємств – виключно чоловіки (100%), представники ОМС – розподіляються на 60% жіночої статі, та 40 % чоловічої.

У респондентів було отримано інформовану згоду на участь у дослідженні (після детального пояснення теми дослідження, процедури та умов участі, від респондентів, що відповідають необхідним вимогам), яка заповнюється інтерв'юером, із відповідною позначкою у відповідному документі, у разі згоди на участь у дослідженні представників цільових груп. Тривалість інтерв'ю: 40–60 хвилин. Аудіо записи були розшифровані та оформлені в текстовому форматі. Етичні засади дослідження базуються на кодексі професійної етики соціолога САУ та Гельсінської декларації етичних принципів для проведення досліджень. Дослідження базується на дотриманні етичних принципів і захищає право учасників дослідження на анонімність та конфіденційність, а саме: повага до особистості; право на самовизначення компетентної особи; доброзичливість: захист учасників від шкоди та максимізація користі; справедливість: вигоди та навантаження справедливо розподілені; приватність; конфіденційність та захист; отримання інформованої згоди.

При розробленні Методології дослідження було використано успішний досвід застосування подібних інструментів на найнижчому рівні місцевого самоврядування в країнах з транзитивною економікою. Методологія адаптована до місцевого контексту, в тому числі – до обмеженої інституційної спроможності та браку відповідного досвіду в об'єднаних територіальних громадах щодо справедливої трансформації.

Додаток 2. План проведення експертних інтерв'ю

Питання для представників ВП - вугільні підприємства, ОМС - органи місцевого самоврядування (громада), Б - бізнес

ІНФОРМАЦІЯ СТОСОВНО РЕСПОНДЕНТА

А. Назвіть себе, як до Вас звертатися?

В. Де і ким Ви працюєте? Як давно?

С. Якою інформацією ви володієте більшою мірою?

(1) про економіку громади, наявні ресурси та промисловий потенціал для розвитку ВДЕ (основні підприємства, інтереси громади, розвиток ВДЕ)

або

(2) питаннями щодо можливостей інвестування, наявних перешкод для цього та зацікавлених осіб щодо розвитку ВДЕ у вашій громаді, підприємстві

або

(3) інформацією щодо інвесторів та інвестування із інших громад, регіонів України, із-закордону.

Розкажіть, з яких джерел Ви отримали/отримуєте таку інформацію?

1. Надайте, будь ласка, загальну характеристику економічного розвитку громади. Які підприємства є найбільш представленими в громаді і які з них найбільш активно розвиваються? (Б, ОМС, ВП)
2. Розкажіть якими ресурсами **володіє** громада та які можуть бути використані в схемах постачання (ланцюгах постачання) для розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій? Опишіть детально. (Б, ОМС, ВП)
 - природні і мінеральні?
 - кадровий потенціал. Наскільки забезпечена громада кваліфікованими кадрами, чи потребуватимуть перенавчання?

- виробничі потужності для перепрофілювання та/або будівництва нових підприємств по розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій ?
- вторинні ресурси?
- інфраструктурний потенціал для організації нових схем постачання для розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій? Чи існує потреба розвитку додаткової (нової) транспортно-логістичної інфраструктури та електромережі?

3. Які з ресурсів є найбільш **затребуваними для розвитку** економіки громади, особливо в контексті справедливої трансформації? (Б, ОМС, ВП)

4. Чи є в громаді промислові підприємства або цехи на підприємствах, що виробляють або можуть виробляти обладнання (або його комплектуючі, частини), яке використовується або може бути використано для відновлюваної енергетики (сонячні панелі, вітрові генератори, акумулятори, установки для переробки сміття в енергію тощо) та енергоефективних технологій (будівельні енергоощадні технології, ті, що скорочують викиди CO₂ та інших парникових газів та економлять використання електроенергії) ?

5. Яким чином можуть бути використані виробничі елементи вугільного підприємства, що підлягає реорганізації, для організації виробництва та випуску елементів обладнання для відновлюваної енергетики? (ВП, ОМС)

6. Чи вважаєте Ви можливим перетворення вугільних шахт, що реорганізуються, на інноваційні об'єкти з виробництва енергетики на відновлюваних джерелах? (ВП, Б)

7. Чи діють на території громади кластери, до яких включено вугільні або суміжні з ними підприємства? (ВП, Б, ОМС)

- **Якщо «так»**, то, на Вашу думку, чи потребуватиме реорганізації діяльність даного кластеру (об'єднання)?

- **Якщо «ні»**, то, чи вважаєте Ви за можливе та доцільне організацію на базі шахт енергетичних кластерів, які виробляють електричну енергію з вугілля/шахтного метану, або як пікові електростанції (із застосуванням енергетичних сховищ)? (ВП, Б)

8. У разі розвитку на території громади виробництва елементів обладнання для відновлюваної енергетики, які схеми поставок треба буде налагоджувати додатково? (Б, ВП)

9. Уразі розвитку на території громади інших енергоефективних та енергоощадних виробництв, які схеми поставок необхідно буде налагоджувати? (Б, ОМС, ВП)

10. Які, на Вашу думку, існують **перешкоди** налагодження *локального виробництва* обладнання задля забезпечення справедливого переходу на території Вашої громади?

11. Назвіть, **перешкоди** для *диверсифікації економічної діяльності*, які є у Вашій громаді?

12. Які Ви бачите **перспективи** співпраці з сусідніми громадами щодо економічної диверсифікації та зокрема, розвитку локального виробництва обладнання з огляду на розвиток відновлюваної енергетики та енергоефективні технології?

13. Як **сприйматимуть** мешканці громади сам факт реорганізації вугільної шахти/галузі та перехід на енергоощадливі технології виробництва, енергозберігаючі технології?

14. Чи існують в громаді **культурні традиції**, пов'язані з вугільною спеціалізацією території?

Якщо “так”, то яким чином це впливає на процеси економічної диверсифікації та створення декарбонізованої економіки?

Давайте перейдемо до питань щодо можливостей інвестування, наявних перешкод для цього та зацікавлених осіб щодо розвитку ВДЕ

15. Охарактеризуйте **передумови** для вдалого інвестування в контексті справедливої трансформації: (ОМС, Б, ВП)

- чи має громада досвід підготовки проектів та подання грантових заявок?
- чи отримували пропозиції від грантодавців та донорів щодо фінансування інвестиційних проектів ?
- чи вигравали ви гранти від міжнародних або вітчизняних донорів,

якщо «так», то в яких сферах? А як щодо відновлюваної енергетики?

16. Охарактеризуйте **потреби та виклики** в забезпеченні інвестування

- чи здійснена оцінка інвестиційної привабливості та окремих його виробництв в цілому та для розвитку енергоефективності та енергозаощадливості?
- чи є прозорою система закриття підприємств, їх перепрофілювання, реорганізації існуючих підприємств?

- чи є налагодженою/прозорою система дозвільного характеру для будівництва та/або перебудівництва підприємств, цехів ?
- наскільки розвинутою є фінансова інфраструктура, яка може забезпечити реалізацію інвестиційно привабливих проектів на території громади?
- чи впроваджується на ваших підприємствах система сертифікації та стандартизації продукції для потреб внутрішнього та зовнішнього ринків?

17. Охарактеризуйте **можливості** громади в розробці та реалізації інвестиційно привабливих проектів, в тому числі за видами діяльності, зокрема в сфері відновлюваної енергетики

- чи є адміністративний досвід розробки та реалізації інвестиційних проектів в останні роки та чи існує окремий підрозділ в ТГ, що займається підготовкою інвестиційних проектів?
- чи працюють у такому підрозділі ТГ кваліфіковані (з підтвердженням дипломом за економічним фахом) спеціалісти з економічного планування та/або з економічного розвитку, проектного управління)?
- чи створено в громаді консультативно-дорадчий орган з питань економіки, інвестицій та соціального розвитку (Рада інвесторів, Рада підприємців / промисловців, комітет з питань економіки та інвестицій при Громадській Раді тощо)?
- чи користується громада послугами консультантів (приватного сектору) з економічного розвитку?
- чи достатньо інформації для ефективного планування енергетичного переходу?
- чи має громада затверджений нормативно-правовий акт, що регулює питання інвестиційної діяльності?
- чи проводиться промоція інвестиційних проектів місцевих підприємств і бізнесу?

18. Узагальніть будь ласка Вашу думку, а саме, якби Ви оцінили **сильні сторони** вашої громади (в чому переваги) щодо створення підприємств відновлюваної енергетики або виробництва елементів обладнання для відновлюваної енергетики

19. На Вашу думку, в яких сферах життєдіяльності Вашої громади **проблеми**, пов'язані із реорганізацією вугільного підприємства, *повинні вирішуватися* першочергово задля

забезпечення структурної трансформації економіки та зростання інвестиційних можливостей громади, що сприятимуть справедливій трансформації? (економіка, соціальна сфера, ЖКГ, культура та екологія)

20. Для покращення та зростання інвестиційного потенціалу Вашої громади, що з вашої точки зору необхідно? Опишіть.

I, на останок, сфокусуємося на питаннях інвестиційних проєктів та їх реалізації у Вашій громаді

21. Чи сформовані в громаді та оприлюднені у вільному доступі такі бази даних

- підприємств, що потребують інвестицій задля справедливого переходу?
- допоміжних організацій, корисних для інвестора (консалтингові, юридичні, логістичні, бізнес-асоціації, рекрутингові тощо)?
- підприємств, які можуть бути задіяні у ланцюгах постачання елементів локального виробництва обладнання для відновлюваної енергетики?
- інвестиційних запитів?
- компанії з інвестиціями у Вашій громаді по сферах економічної діяльності?

22. Чи розроблено у Вашій громаді дорожню карту інвестора?

23. Чи налагоджена система взаємозв'язків з потенційними інвесторами (внутрішні та міжнародні інвестори) в частині як інвестиційної привабливості громади, так і участі громади в налагодженні (внутрішніх та глобальних) ланцюгів постачання?

24. Чи відстежує та приймає участь громада у заходах з просування інвестиційного *потенціалу* та підвищення інвестиційного іміджу громади?

25. Чи бере участь Ваша громада у програмі секторальної підтримки ЄС в частині реалізації справедливого переходу?

26. Яку реальну підтримку готова надати громада інвестору?